

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Första kammaren.

Nr 9.

Tisdagen den 18 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 48, angående ytterligare anslag till fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende;

nr 51, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 1 och § 4 mom. 1 förordningen den 22 april 1932 (nr 75) angående villkoren för postbefordran av tidningar och andra periodiska skrifter;

nr 52, angående anslag till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne;

nr 64, angående ersättning till A. E. F. Andersson i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring;

nr 65, angående förvärv för postverkets räkning av tomtmark i Göteborg; samt

nr 67, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Justerades protokollen för den 12 och den 15 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om förlängd ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 5 mars 1941.

Norrköping den 16 februari 1941.

C. A. Härdin.

Att herr *C. A. Härdin* på grund av sjukdom är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet under tiden 19 februari—5 mars 1941 intygas.

Norrköping den 17 februari 1941.

G. Renck,
leg. läk.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 28, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 43, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 7 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 49, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 53, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 54, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 april 1940 (nr 199) om skyldighet att avverka ved till avsalu; samt

nr 55, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 56, angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 till särskilda omkostnader för vissa fartyg.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 58, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 59, angående ytterligare statsunderstöd till vissa torrlägningsföretag;

nr 60, angående ytterligare statsbidrag för undersökning rörande vissa vattenregleringsföretag; samt

nr 61, angående anvisande av medel för utlämnande av krislån.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets memorial och utlåtande nr 1—7, statsutskottets utlåtanden nr 20, 25 och 27—29, bankoutskottets utlåtanden nr 3—6, första lagutskottets utlåtanden nr 4—7, andra lagutskottets utlåtande nr 1 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 48, 51, 52, 64, 65 och 67 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr *Wistrand* väckte en motion, nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 11 juli 1924 (nr 378) angående postgironörelse.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Herr **Björck** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Under de senaste månaderna har såväl genom meddelanden i pressen som på annat sätt påtalats den oroväckande ökningen av ungdomens alkoholmissbruk. Socialstyrelsens byrå för alkoholistvård, som står i ständig kontakt med nykterhetsnämnderna i vårt land, anser det vara ett »tyvärr obestridligt faktum» att ungdomsfylleriet befinner sig i kraftig ökning. Från ett flertal nykterhetsnämnder inrapporterar samma iakttagelser, varpå flera exempel kunna anföras.

Interpellation om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m.

På samma gång har man anledning att befara, att den stora ökning av brottsligheten bland ungdomen, som konstaterades i den av fängvårdsstyrelsen år 1939 avlämnade utredningen i denna fråga, alltjämt fortsätter. Några siffror från de sista åren föreligga visserligen ej, men då antalet fångar i våra fängelser senaste året ökat med cirka 300, kan man befara att också ungdomen lämnat sin tribut till denna beklagliga skara. Varje ansvarskännande människa i vårt land, som givit akt på vad vi här påtalat, ser med bekymmer på denna utveckling. Den framträder särskilt oroväckande i en tid, då nationens alla krafter och medel behövas för att möta de krav, tidsläget ställer på oss alla. Man frågar sig, om intet kan göras för att få en annan tingens ordning till stånd.

Ett glädjande tecken är att flera ideella organisationer i vårt land igångsatt en omfattande propaganda för att motverka de neddragande företeelserna och på samma gång söka väcka de felande till eftertanke. Men detta är ej tillfyllest. Statsmakterna måste också göra vad som är möjligt för att påverka utvecklingen i rätt riktning.

Vad riksdagen angår, så har den vid flera tillfällen de senaste åren fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet vid vissa missförhållanden av ovan antydd art och begärt åtgärder mot desamma. I skrivelse den 2 juni 1937 anhöll riksdagen om utredning angående ungdomsbrottslighetens omfattning, dess orsaker samt utveckling under senare år. 1939 års riksdag anhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 juni samma år om en allsidig utredning angående missförhållandena inom det offentliga nöjeslivet och om botemedlen däremot.

Beträffande ungdomsbrottsligheten uppdrog Kungl. Maj:t åt fängvårdsstyrelsen att verkställa den begärda utredningen. Den 10 mars 1939 avlämnade styrelsen sitt utlåtande i frågan.

Fängvårdsstyrelsens utredning visar, i hur hög grad ungdomsbrottsligheten ökat under de senaste 15 åren. Antalet personer i åldern 15—18 år, som dömts i första instans för brott mot strafflagen — fylleribrott och förargelseväckande beteende undantagna — har sålunda stigit från 361 år 1922 till icke mindre än 1,263 år 1937. Det föreligger ingen anledning att antaga att denna beklagliga utveckling avstannat de senaste åren. Tvärtom finnes anledning befara, att ökningen alltjämt fortsätter.

Med anledning av de båda nämnda riksdagsskrivelserna samt fängvårdsstyrelsens utredning begärde och erhöll justitieministern den 9 juni 1939 Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning om åtgärder för bekämpande av ungdomsbrottsligheten samt till utredning jämväl upptaga frågan om missförhållandena inom det offentliga nöjeslivet och botemedlen däremot.

De tillkallade sakkunniga hade under 1939 två sammanträden.

Då det statsfinansiella läget på grund av krigsutbrottet hösten 1939 nödvändiggjorde besparingar på alla områden, blevo ett flertal utredningar av Kungl. Maj:t förklarade för vilande tills vidare. Även ovannämnda utredning var bland dessa enligt departementschefens beslut den 23 december 1939.

De förhållanden, jag här påpekat, och då särskilt det ökade alkoholmissbruket bland ungdomen, tala emellertid starkt för att denna utredning åter-

Interpellation om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m. (Forts.)

upptages och slutföres. Det torde under alla förhållanden taga avsevärd tid innan åtgärder kunna vidtagas i antytt syfte.

På grund av vad jag här anfört anhåller jag vördsamt om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat den starka ökningen av alkoholmissbruket bland ungdomen, som kunnat konstateras under senaste året, en ökning som man har anledning befara leder till ökad brottslighet?

Kan det förväntas, att statsrådet snarast låter återupptaga den utredning angående ungdomsbrottslighetens bekämpande och missförhållandena inom det offentliga nöjeslivet, som riksdagen anhållit om i skrivelser åren 1937 och 1939?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 februari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr **talmannen** yttrade: Ett högst oväntat meddelande har inkommit, som förmäler, att ledamoten av denna kammare, representanten för Stockholms stad, förbundsordföranden Karl Karlsson avlidit. Den bortgångne kamraten har anförtrots betydande uppgifter, som han fullgjort på ett sätt som tillförsäkrat honom både allmänt förtroende och stora personliga sympatier. Han bevistade i år sin sjunde riksdag, och under den tid han varit här i kammaren har han även tillvunnit sig allas aktning.

Vi tacka honom och lysa frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1941 den 18 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

revisorer:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Carlbring, Einar</i> , disponent, Göteborg,	med 36 röster,
» <i>Andersson, Emil</i> , lantbrukare, Järnbrott,	» 36 » ,
» <i>Hedvall, Julius</i> , f. d. riksdagsman, Göteborg,	» 36 » ,
» <i>Fagerberg, J. A.</i> , spårvagnskonduktör, Göteborg,	» 36 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>Persson, Alfred</i> , lantbrukare, Vadensjö,	med 36 röster,
» <i>Lundgren, Axel</i> , redaktör, Malmö,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Alfred</i> , lantbrukare, Karlshill, Hurva,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Fritz</i> , lantbrukare, V. Nöbbelöv,	» 36 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Larsson, Liss Olof</i> , landstingsman, Leksand,	med 36 röster,
» <i>Eriksson, Ollas A.</i> , f. d. riksdagsman, Fors station,	» 36 » ,
» <i>Eriksson, Emil</i> , f. d. riksdagsman, Hedemora,	» 36 » ,
» <i>Westberg, Werner</i> , ekonomichef, Falun,	» 36 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Hellström, H.</i> , kapten, Gävle,	med 36 röster,
» <i>Lindblom, Edw.</i> , handlande, Gävle,	» 36 » ,
» <i>Törnfeldt, Erik</i> , redaktör, Gävle,	» 36 » ,
» <i>Bergman, Stefan</i> , landstingsman, Forssa,	» 36 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Gyllensvärd, Ernst</i> , lantbrukare, Fågelsång, Våxtorp,	med 36 röster,
» <i>Nilsson, C. L.</i> , landstingsman, Olofsbo, Falkenberg,	» 36 » ,
» <i>Andersson, Janne</i> , byggmästare, Falkenberg,	» 36 » ,
» <i>Olsson, N. V.</i> , lantbrukare, Ahlslov, Eldsberga,	» 36 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Vik, Harald</i> , fil. kand., Hampnäs,	med 36 röster,
» <i>Hallén, Erik</i> , landstingsman, Örnsköldsvik,	» 36 » ,
» <i>Carlsson, E.</i> , ekonomichef, Sollefteå,	» 36 » ,
» <i>Lundberg, Rickard</i> , handlande, Näsåker,	» 36 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Johansson, Edvard</i> , landstingsman, Häradsköp, Skillingaryd,	med 36 röster,
» <i>Pettersson, Gustaf</i> , lantbrukare, Värnamo,	» 36 » ,
» <i>Estberg, Carl A.</i> , kamrer, Munksjö, Jönköping,	» 36 » ,
» <i>Källgren, Fritz G.</i> , landstingsman, Gislaved,	» 36 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Olsson, John</i> , skräddare, Kalmar,	med 36 röster,
» <i>Jonsson, Axel</i> , landstingsman, Kalmar,	» 36 » ,
» <i>Therner, R.</i> , agronom, Smedby,	» 36 » ,
» <i>Tornegård, Oskar</i> , f. d. riksdagsman, Torngård,	» 36 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Appelkvist, Caspar</i> , handelsföreståndare, Ronneby,	med 36 röster,
» <i>Wirde, Gottlieb</i> , adjunkt, Karlskrona,	» 36 » ,
» <i>Thorsell, Carl</i> , kamrerare, Ronneby,	» 36 » ,
» <i>Klemedtsson, Nils</i> , lantbrukare, Märserum,	» 36 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Svensson, Johan</i> , lantbrukare, Heljetorp, Väse,	med 36 röster,
» <i>Eliasson, Efraim</i> , ekonomichef, Karlstad,	» 36 » ,
» <i>Johansson, Henning</i> , landstingsman, Hygn, Värmlands Säby,	» 36 » ,
» <i>Eriksson, E. G.</i> , f. d. riksdagsman, Västbro, Värmlandsbro,	» 36 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Svensson, M.</i> , kontorsbiträde, Kristianstad,	med 36 röster,
» <i>Larsson, Nils</i> , lantbrukare, Karsta gård, Österslöv,	» 36 » ,
» <i>Jönsson, Sven</i> , f. d. riksdagsman, Fridhill, Lövestad,	» 36 » ,
» <i>Jeppson, Emil</i> , landstingsman, Haraberga, Knisslinge,	» 36 » ;

vid kontoret i Linköping

friherre <i>Hermelin, Gösta</i> , Ulvåsa,	med 36 röster,
herr <i>Hallendorff, Joh. Th.</i> , f. d. landstingsman, Gerstorp, Linköping	» 36 » ,
» <i>Åstrand, Gustaf Einar</i> , kassör, Linköping,	» 36 » ,
» <i>Lindholm, Rud.</i> , direktör, Linköping,	» 36 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Lantz, E. P.</i> , f. d. distriktschef, Luleå,	med 36 röster,
» <i>Bengtsson, Axel</i> , drätselstyrelsechef, Piteå,	» 36 » ,
» <i>Sandström, J. R.</i> , handlande, Gammelstad,	» 36 » ,
» <i>Hedström, R. A.</i> , f. d. ombudsman, Luleå,	» 36 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Wallin, Erik</i> , handelsföreståndare, Lidköping,	med 36 röster,
» <i>Norell, Adolf</i> , f. d. riksdagsman, Örslösa,	» 36 » ,
» <i>Björk, Gotthard</i> , redaktör, Mariestad,	» 36 » ,
» <i>Karlsson, Martin</i> , lantbrukare, Nolebo, Lundsbrunn,	» 36 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Eriksson, Karl</i> , f. d. riksdagsman, Lundby, Okna,	med 36 röster,
» <i>Cederstrand, Th.</i> , handlande, Norrköping,	» 36 » ,
» <i>Eriksson, Josef</i> , kommunalkamrer, Finspång,	» 36 » ,
» <i>Svantesson, Samuel</i> , nämndeman, Torp, Vånga,	» 36 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Granath, E. A.</i> , lantbrukare, Kälkesta, Jönåker,	med 36 röster,
» <i>Hedin, Karl</i> , ingenjör, Kärrbo, Nyköping,	» 36 » ,
» <i>Schill, L. A.</i> , f. d. riksdagsman, Eskilstuna,	» 36 » ,
» <i>Stigberg, Edwin</i> , järnarbetare, Katrineholm,	» 36 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Gustafsson, Gid.</i> , redaktör, Sundsvall,	med 36 röster,
» <i>Sköllerstedt, Evald</i> , överkonstapel, Sundsvall,	» 36 » ,
» <i>Ågren, Hugo</i> , förste bokförare, Kubikenborg,	» 36 » ,
» <i>Berggren, Tord</i> , kamrer, Sundsvall,	» 36 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Lagerkvist, Emil</i> , f. d. riksdagsman, Umeå,	med 36 röster,
» <i>Conradson, R.</i> , apotekare, Nordmaling,	» 36 » ,
» <i>Lilja, G. H.</i> , tågmästare, Vännäs,	» 36 » ,
» <i>Jonsson, P. L.</i> , hemmansägare, Sävar,	» 36 » ;

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Tapper, K.</i> , kassör, Uppsala,	med 36 röster,
» <i>Ekstrand, Åke</i> , e. o. hovrättsnotarie, Uppsala,	» 36 » ,
» <i>Olsson, N. S.</i> , landstingsman, Skärplinge,	» 36 » ;
» <i>Wahlstedt, Uno</i> , bagare, Uppsala,	» 36 » ;

vid kontoret i Visby

herr <i>Engström, Herman</i> , landstingsman, Slite,	med 36 röster,
» <i>Lindstedt, P. S.</i> , handlande, Klintehamn,	» 36 » ,
» <i>Gardell, Arvid</i> , f. d. riksdagsman, Stenstu, Sylfaste,	» 36 » ;
» <i>Svensson, Ernst</i> , f. d. landstingsman, Diskarve, Roma,	» 36 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Sjölin, Bengt</i> , överingenjör, Trollhättan,	med 36 röster,
» <i>Kjerrulf, E. A. I.</i> , godsägare, Vänersborg,	» 36 » ,
» <i>Lundgren, Anton</i> , poliskonstapel, Vänersborg,	» 36 » ;
» <i>Johansson, Gustaf</i> , kommunalnämndsordförande, Blaxtorp, Sjuntorp,	» 36 » ;

vid kontoret i Västerås

herr <i>Landstätt, R.</i> , kamrer, Västerås,	med 36 röster,
» <i>Andersson, Fr. O.</i> , fjärdingsman, Hallstahammar,	» 36 » ,
» <i>Sjöfält, Karl</i> , sekreterare, Västerås,	» 36 » ,
» <i>Ekström, L. J.</i> , landstingsman, Ekeby, Hallstahammar,	» 36 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Ljungkvist, J. M.</i> , garvare, Växjö,	med 36 röster,
» <i>Svensson, Johan E.</i> , hemmansägare, Villansfarm, Alvesta,	» 36 » ,
» <i>Hultin, Gustaf</i> , lokomotivförare, Älmhult,	» 36 » ,
» <i>Rydström, Eric</i> , f. d. riksdagsman, Vråen, Lidnäs,	» 36 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>Molin, C. A.</i> , f. d. riksdagsman, Örebro,	med 36 röster,
» <i>Fromell, A. R.</i> , direktör, Örebro,	» 36 » ,
» <i>Karlsson, Johan</i> , landstingsman, Björkmo, Granbergssdal,	» 36 » ,
» <i>Gillbom, John E.</i> , köpman, Örebro,	» 36 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Henriksson, Henrik</i> , d. y., disponent, Östersund,	med 36 röster,
» <i>Nilsson, Nils</i> , lantbrukare, Tullus, Nälden,	» 36 » ,
» <i>Nilsson, Nils</i> , d. y., lantbrukare, Dille, Täng,	» 36 » ,
» <i>Clarín, Ruben</i> , tapetserare, Östersund,	» 36 » ;

suppleanter:*vid kontoret i Göteborg*

herr <i>Rahmn, Gösta</i> , rektor, Göteborg,	med 32 röster,
» <i>Rhedin, C. W. F.</i> , major, Göteborg,	» 31 » ,
» <i>Gidén, Edvin</i> , advokat, Hovås,	» 30 » ,
» <i>Frankenberg, E.</i> , f. d. riksdagsman, Göteborg,	» 29 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>Jensen, Martin Christian</i> , f. d. riksdagsman, Lund,	med 32 röster,
» <i>Borg, Nils</i> , poststationsföreståndare, Östra Sallerup,	» 31 » ,
» <i>Daniilo, Einar</i> , folkskollärare, Sjöbo,	» 30 » ,
» <i>Lundgren, G. E.</i> , f. d. riksdagsman, Soldalen, Vadensjö,	» 29 » ;

vid kontoret i Falun

herr Berg, K. F., landstingsman, Vansbro,	med 32 röster,
» Olsson, Anders, f. d. riksdagsman, Mora,	» 31 » ,
» Kvist, Anders H., kommunalnämndsordförande, Lenåsen, Ovanmyra,	» 30 » ,
» Rosengren, Martin, expeditör, Borlänge,	» 29 » ;

vid kontoret i Gävle

herr Carlsson, Pontus, målaremästare, Gävle,	med 32 röster,
» Karlsson, Thure, föreståndare, Bollnäs,	» 31 » ,
» Larsson, Nils, lantbrukare, Kälkebo, Forssa,	» 30 » ,
» Fogelberg, Bernh., köpman, Gävle,	» 29 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr Lindblad, H. F., folkskollärare, Sibbarp,	med 32 röster,
» Bohlers, K., lantbrukare, Bol, Vessigebro,	» 31 » ,
» Larsson, Oskar, järnarbetare, Halmstad,	» 30 » ,
» Rosén, Edvin, skomakaremästare, Slöinge,	» 29 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr Lindeborg, J., kamrer, Härnösand,	med 32 röster,
» Fahlén, Verner, lantbrukare, Nordanåker, Nyland,	» 31 » ,
» Sundström, O. W., sågverksarbetare, Kramfors,	» 30 » ,
» Björck, Nils, landstingsman, Kramfors,	» 29 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr Svensson, Bernhard, kommunalnämndsordförande, Skoga, Hyltebruk,	med 32 röster,
» Larsson, Einar, lantbrukare, Klevarp, Bogla,	» 31 » ,
» Hagerén, Algot, överlärare, Nässjö,	» 30 » ,
» Carlsson, Oscar, lantbrukare, Ö. Höreda, Forserum,	» 29 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr Johansson, Gotthard, landstingsman, Emmaboda,	med 32 röster,
» Olsson, Waldemar, landstingsman, Oskarshamn,	» 31 » ,
» Källén, Albert, lantbrukare, Källingemöre, Tingsdal,	» 30 » ,
» Johansson, Nils, agronom, Ekeby, Lofta,	» 29 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr Andersson, Anton, vaktmästare, Karlskrona,	med 32 röster,
» Dahl, Aug., häradssdomare, Svängsta,	» 31 » ,
» Knutsson, Albin, folkskollärare, Eringsboda,	» 30 » ,
» Andersson, O. W., rektor, Karlskrona,	» 29 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr Pettersson, Valter, ombudsman, Karlstad,	med 32 röster,
» Andersson, C. W., lantbrukare, Löved, Forshaga,	» 31 » ,
» Wennberg, G. W., kassör, Skoghall,	» 30 » ,
» Lövåsen, Frans, landstingsman, Väse,	» 29 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr Widén, Edvin, överlärare, Vinslöv,	med 32 röster,
» Vestesson, Victor, nämndeman, Ivetofta, Bromölla,	» 31 » ,
» Olsson, Nils, lantbrukare, Åsums Killegård, Åsumtorp,	» 30 » ,
» Nilsson, Sture A., kamrer, Fjälkinge,	» 29 » ;

vid kontoret i Linköping

herr <i>Johnsson, Robert</i> , överkontrollant, Linköping,	med 32 röster,
» <i>Jansson, Hugo</i> , direktör, Linköping,	» 31 » ,
» <i>Wessström, Erik</i> , stiftsjägmästare, Linköping,	» 30 » ,
» <i>Andersson, Mandor</i> , landstingsman, Linköping,	» 29 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Johansson, Anders</i> , landstingsman, Ersnäs,	med 32 röster,
» <i>Jansson, Gustav</i> , landstingsman, Karlsborg, Vånafjärden,	» 31 » ,
» <i>Edbom, O. H.</i> , grosshandlare, Luleå,	» 30 » ,
» <i>Carlsson, Otto</i> , överbanmästare, Luleå,	» 29 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Öster, Ernst</i> , lantbrukare, Fagersanna,	med 32 röster,
» <i>Sundén, Carl</i> , lantbrukare, Hova,	» 31 » ,
» <i>Jakobsson, Märten</i> , kontorist, Falköping,	» 30 » ,
» <i>Ljungström, Erik</i> , möbelhandlare, Mariestad,	» 29 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Johansson, John</i> , lantbrukare, Ånestad, Norrköping,	med 32 röster,
» <i>Ljungberg, A. J.</i> , förste lärare, Norrköping,	» 31 » ,
» <i>Malmberg, David</i> , pappersbruksarbetare, Vilberga, Norrköping,	» 30 » ,
» <i>Fransson, Emil</i> , folkskollärare, Doverstorp,	» 29 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Smedberg, Harald</i> , agronom, Brunsta, Torshälla,	med 32 röster,
» <i>Berger, C. O.</i> , folkskollärare, Stigtomta,	» 31 » ,
» <i>Karlsson, Oscar</i> , landstingsman, Strängnäs,	» 30 » ,
» <i>Steiner, Albin</i> , byggnadssnickare, Bie,	» 29 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Nilsson, B.</i> , lantbrukare, Skedvik, Attmar,	med 32 röster,
» <i>Modin, Helmer</i> , kapten, Sundsvall,	» 31 » ,
» <i>Kahlin, E.</i> , löjtnant, Sundsvall,	» 30 » ,
» <i>Wiklander, Tyko</i> , kommunalkamrer, Alnö,	» 29 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Jonsson, Rudolf</i> , lantbrukare, Stöcksjö,	med 32 röster,
» <i>Jacobsson, Thorvald</i> , landstingsman, Robertsfors,	» 31 » ,
» <i>Blomkvist, Jonas</i> , hemmansägare, Pengsjöby,	» 30 » ;
» <i>Oscarsson, Harald</i> , lantbrukare, Tavelstö,	» 29 » ,

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Johansson, Tuve</i> , kamrer, Tierp,	med 32 röster,
» <i>Andersson, T. P. E.</i> , bokbindare, Uppsala,	» 31 » ,
» <i>Samzelius, J. A. T.</i> , andre bibliotekarie, Uppsala,	» 30 » ,
» <i>Pettersson, Valfrid</i> , lantbrukare, Björkby, Gamla Uppsala,	» 29 » ;

vid kontoret i Visby

herr <i>Nilsson, C. O.</i> , redaktör, Visby,	med 32 röster,
» <i>Olofson, A. G.</i> , agronom, Visby,	» 31 » ,
» <i>Nilsson, Hj.</i> , drätselkassör, Visby,	» 30 » ,
» <i>Enekvist, Gustav</i> , folkskollärare, Visby,	» 29 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Andréen, Anders</i> , handlande, Brålanda,	med 32 röster,
» <i>Nilsson, G. S.</i> , fabrikör, Herrljunga,	» 31 » ,
» <i>Nicklasson, Otto</i> , f. d. riksdagsman, Råda, Sjuntorp,	» 30 » ,
» <i>Nilsson, Oskar</i> , byggnadssnickare, Trollhättan,	» 29 » ;

vid kontoret i Västerås

herr <i>Lundgren, Joh.</i> , ingenjör, Västerås,	med 32 röster,
» <i>Ericsson, S. P.</i> , kontorist, Västanfors,	» 31 » ,
» <i>Berglind, Karl T.</i> , lantbrukare, Väsby, Tärna,	» 30 » ,
» <i>Andersson, Aug.</i> , lantbrukare, Vänsta, Kolbäck,	» 29 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Gustafsson, Amandus</i> , järnarbetare, Växjö,	med 32 röster,
» <i>Pettersson, Erik</i> , folkskollärare, Alvesta,	» 31 » ,
» <i>Sandstedt, Ernst</i> , nämndeman, Björkebråten, Ryd,	» 30 » ,
» <i>Bäckman, Valfrid</i> , landstingsman, Björnamo, Gårdsby,	» 29 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>Larsson, Hjalmar</i> , lantbrukare, Eldvalla, Glanshammar,	med 32 röster,
» <i>Hällvik, Oskar</i> , redaktör, Örebro,	» 31 » ,
» <i>Nilsson, Erik</i> , godsägare, Göksvalla, Hidingebro,	» 30 » ,
» <i>Berggren, C. A.</i> , advokat, Örebro,	» 29 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Persson, Nils</i> , lantbrukare, Trången, Aspås,	med 32 röster,
» <i>Lögdberg, J.</i> , hemmansägare, Genvalla,	» 31 » ,
» <i>Olsson, Olof</i> , komm.-nämndsordf., Undrom, Rödön,	» 30 » ,
» <i>Hargeson, K. B.</i> , direktör, Östersund,	» 29 » .

P. J. Näslund.

Ernst Hage.

Gustaf Velander.

K. A. Westman.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att protokollsutdrag härom skulle avgå till bankoutskottet med anmodan till utskottet att om valen låta underrätta ej mindre de valda än även fullmäktige i riksbanken samt vederbörande avdelningskontors styrelser.

Företogs val av tjugufyra ledamöter i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till ledamöter i nämnden:

herr <i>Andersson, Elon</i> ,	med 96 röster,
» <i>Andrén</i>	» 96 » ,
» <i>Branting</i>	» 96 » ,
friherre <i>De Geer</i>	» 96 » ,
herr <i>Ericsson, Herman</i> ,	» 96 » ,
» <i>Eskhult</i>	» 96 » ,
» <i>Ewerlöf</i>	» 96 » ,
» <i>Friggeråker</i>	» 96 » ,
» <i>Granath</i>	» 96 » ,
» <i>Johansson, Johan Bernhard</i> ,	» 96 » ,
» <i>Karlsson, Oscar Gottfrid</i> ,	» 96 » ,
» <i>Linder</i>	» 96 » ,

herr Nilsson, Bernhard,	med 96 röster,
» Norman	» 96 » ,
» Olsson, Oscar,	» 96 » ,
» Pauli	» 96 » ,
» Roos	» 96 » ,
» Sandén	» 96 » ,
» Svensson, Martin,	» 96 » ,
» Tamm	» 96 » ,
» Tjällgren	» 96 » ,
» Wahlmark	» 96 » ,
» Wistrand	» 96 » ,
» Åkerberg	» 96 » .

Anställdes val av sex suppleanter för de av kammaren utsedda ledamöterna i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till suppleanter:

herr Persson	med 57 röster,
» Ahlkvist	» 57 » ,
» Johanson, Karl Emil,	» 57 » ,
» Anderson, Gustaf Iwar,	» 57 » ,
» Bäckström	» 57 » ,
» Sandström	» 57 » ,

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Företogs val av tolv valmän för utseende av riksdagens kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till valmän:

herr Anderson, Axel Ivar,	med 74 röster,
» Björck	» 74 » ,
» Björnsson	» 74 » ,
» Gustafsson, Per,	» 74 » ,
» Herlitz	» 74 » ,
» Larsson, Sam,	» 74 » ,
» Nilsson, Bror,	» 74 » ,
» Nordborg	» 74 » ,
» Pauli	» 74 » ,
» Wagnsson	» 74 » ,
» Velander	» 74 » ,
» Åkerberg	» 74 » .

Anställdes val av tre suppleanter för kammarens valmän för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till suppleanter:

herr Lindström	med 47 röster,
» Gabrielsson	» 47 » ,
» Andersson, Verner,	» 47 » ,

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 45, med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m.;
nr 66, angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;
nr 68, angående omorganisation av domänverkets skogsindustriella rörelse; samt
nr 69, med förslag till förordning om rätt att använda obligationer med 4 procent ränta tillhörande svenska statens andra försvarslån såsom betalningsmedel vid erläggande av arvsskatt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående ytterligare anslag till fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 51, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 1 och § 4 mom. 1 förordningen den 22 april 1932 (nr 75) angående villkoren för postbefordran av tidningar och andra periodiska skrifter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående anslag till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 64, angående ersättning till A. E. F. Andersson i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående förvärv för postverkets räkning av tomtmark i Göteborg.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 67, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet herr *Wistrands* motion, nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 11 juli 1924 (nr 378) angående postgirorörelse.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial:

nr 1, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av § 63 regeringsformen och § 39 mom. 1 riksdagsordningen m. m.; samt
nr 2, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 mom. 2 riksdagsordningen.

De vilande grundlagsändringsförslagen antogos.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om antalet statsdepartementet och statsråd utan departement, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 4, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av § 23, § 38 mom. 1 och § 50 riksdagsordningen m. m.

Det under 1) upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 23, § 38 mom. 1 och § 50 riksdagsordningen.

Antogs.

Det under 2) upptagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 23 och 50 riksdagsordningen.

Herr talmannen hemställde, att sedan det under nästföregående punkt upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 23, § 38 mom. 1 och § 50 riksdagsordningen blivit av kammaren antaget och det ändringsförslag, som innefattades i nu förevarande punkt, följaktligen icke torde kunna vinna riksdagens bifall, detta senare förslag måtte förklaras hava förfallit.

Vad herr talmannen sålunda hemställt bifölls.

Det under 3) upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 54 regeringsformen samt § 37 mom. 2 och § 50 riksdagsordningen.

Antogs.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 5, med förslag till stadga om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

I detta memorial hade utskottet, med begagnande av sin initiativrätt jämlikt § 38 mom. 1 riksdagsordningen, hemställt, att riksdagen, under förutsättning att det från 1940 års lagtima riksdag vilande förslaget till ändrad lydelse av § 23, § 38 mom. 1 och § 50 riksdagsordningen bleve slutligen godkänt, för sin del ville antaga i memorialet infört förslag till stadga om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

I berörda förslag voro 1 och 3 §§ så lydande:

1 §.

Riksdagsman åtnjuter arvode under tid, räknat från och med dagen för riksdagens början, då frågor som Konungen förelagt riksdagen äro beroende på dennas prövning. Vid lagtima riksdag skall arvode dock utgå för minst fyra månader, såframt ej riksdagen dessförinnan upplöses.

Arvode utgår med ett belopp motsvarande sjuhundrafemtio kronor för månad, om riksdagsmannen är bosatt å ort där riksdag hålles, samt eljest med ett belopp motsvarande ettusen kronor för månad.

3 §.

Vid resa till och från riksdagen är riksdagsman, som är bosatt å annan ort än där riksdagen hålles, berättigad till ersättning för därav föranledd resekostnad.

Besöker riksdagsman under tid, då arvode till honom utgår, efter beviljad

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.) ledighet hemorten, äger han jämväl åtnjuta ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för det antal resor fram och åter som motsvarar en var femtonde dag.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Holmström*, *Herlitz* och *Lindmark*, vilka av angivna orsaker ifrågasatt bestämmelser om arvode vid lagtima riksdag av i huvudsak det innehåll, att för sådan riksdag skulle utgå dels ett fast arvode av 3,750 resp. 5,000 kr., dels ett ytterligare arvode med belopp motsvarande per månad räknat 750 resp. 1,000 kr. för sådana tider under vilka, sedan vid riksdagen väckta förslag blivit slutligt avgjorda, riksdagen ånyo sammanträdde för prövning av frågor, som Konungen framlade;

2) av herrar *Källman* och *John Björck*, vilka ansett att riksdagsmans rätt till ersättning för sådan resekostnad å järnväg, som i stadgeförslaget avsåges, bort begränsas till att gälla högst andra klass.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Det är en av mig jämte några andra ledamöter av utskottet vid detta memorial avgiven reservation, som föranlett mig att begära ordet. Men först är jag angelägen att få uttala, att jag i väsentliga punkter är överens med utskottet i det förslag som detta framlägger. Särskilt skall jag be att få stryka under två punkter, i vilka enighet råder.

Först och främst har jag för min del med verklig glädje medverkat till den föreslagna ökningen av det antal fria resor, som skall tillkomma riksdagens ledamöter. Den ändringen anser jag för min del inte bara skälig, sedd ur riksdagsmännens egen synpunkt, utan också nyttig och behövlig ur riksdagens och rikets. Den svenska riksdagens styrka har alltid till stor del bestått i att den till mycket väsentlig del har utgjorts av män, som haft en fast förankring i det borgerliga livets skilda sysslor och i det kommunala livet i olika orter. Genom detta samband har riksdagen tillförts en oskattbar fond av skiftande erfarenheter från olika livets områden. Det är enligt min tanke synnerligen angeläget, att denna ordning bevaras, så att inte utvecklingen här i riket går i samma riktning som i många andra länder, där folkrepresentationen väsentligen blivit ett hemvist för personer, som ägna hela sin tid och alla sina krafter åt politiken. Men det går inte att bibehålla den gamla ordningen, om vi göra det för svårt att tjäna de två herrarna. Möjligheten att i skälig omfattning resa hem för att sköta sina skilda sysslor är sålunda av ganska stor betydelse. Dem som grinigt invända, att riksdagsmännen icke skola resa hem utan stanna kvar här i Stockholm, kan man bestämt möta med det svaret, att det viktiga inte är att riksdagsmännen gå här i Stockholm var dag, även då ingenting är att göra, men att det är oerhört viktigt, att de på sätt jag nyss antydde få tillfälle att hålla kontakt med sitt borgerliga liv.

Förutsättningen för genomförande av den ordning som nu föreslås är naturligtvis, att det är de faktiska resekostnaderna som ersätts och ingenting annat. Detta kommer också till uttryck i den nu föreslagna texten, liksom den regeln gäller enligt de nuvarande bestämmelserna. För att säkerställa detta har det inom utskottet ifrågasatts, att man skulle genomföra en viss ändring i själva förfarandet därhän, att riksdagsmännen icke skulle ha att prestera räkningar för de utgifter de ha haft för järnvägsresor utan man i stället skulle ordna det exempelvis så, att det utställdes biljetter, rekvisitioner eller någonting dylikt. En sådan ordning erbjuder ju påtagliga fördelar icke minst ur den synpunkten, att den skulle på ett definitivt och avgörande sätt tysta det stundom hörda, ehuru enligt min övertygelse oriktiga talet, att det förekommer, att riksdagens ledamöter taga ut reseersättning efter en viss klass, men fak-

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)
tiskt begagna en annan. Utskottet har icke velat taga ståndpunkt till det förfaringssättet, utan velat lämna det öppet, men jag har varit angelägen att stryka under, att riksgäldskontoret har full frihet att genomföra en sådan ordning, om den efter närmare utredning befinnes lämplig. Jag är angelägen att stryka under detta därför att texten i förslaget till stadga möjligen i det hänseendet kan missförstås, såsom ville man ange den nu tillämpade ordningen som den enda möjliga. Men detta har som sagt icke varit utskottets mening.

För det andra råder det enighet om att det bör beredas särskild ersättning för det fall att en lagtima riksdag anses böra, som det heter, förpuppas för att sedan eventuellt åter inkallas till effektivt arbete under kortare eller längre perioder. Visserligen ha vi ju just nyss fattat vissa beslut, som skola underlätta användandet under kritiska förhållanden av urtima riksdagar, och en förpuppning av lagtima riksdagar kunde så tillvida möjligen tyckas överflödigt, men det är ju påtagligt — och det äro vi väl alla överens om — att förpuppningen ändå erbjuder påtagliga fördelar, ehuru naturligtvis inte som en normal anordning. Jag finner det angeläget, att det säges ifrån från början, att om man nu möjliggör ett sådant förfarande, är detta ingalunda med tanke på att vi nu skulle glida in på en normal ordning med något slags höstsessioner eller dylikt. Skulle man finna, att någonting sådant är erforderligt, vilket jag inte vill uttala någon som helst bestämd mening om, så skall i varje fall en sådan fråga icke väckas arvodesvägen, om jag så får uttrycka mig, utan den skall tagas upp i hela sitt konstitutionella sammanhang. Jag stryker sålunda under, att det för mig har varit en bestämd förutsättning, att sådana här nya sammanträden endast skola få komma till stånd då de verkligen äro strängt nödvändiga.

Jag är också ense med utskottet angående sättet för beräkning av arvoden under sådan sammanträdestid. Först och främst då beträffande den principen, att man därvid räknar arvodet för just den tid, under vilken frågor äro anhängiga hos riksdagen, och för det andra beträffande det föreslagna beloppet. Men må det tillåtas mig att i detta sammanhang uttala den förhoppningen, att då vi nu fått denna anordning, det skall kunna bli ett något annat förfaringssätt än exempelvis under hösten 1940. Då hade man inte möjlighet att utmäta arvodet efter det faktiska arbete som riksdagen utförde, och därför var det då kanske naturligt, att det blev en betydande långsläpning i arbetet. Nu bör det bli den naturliga ordningen, att man söker så mycket som möjligt samla det arbete, som kan behöva tagas upp under mellantiderna mellan de vanliga lagtima riksdagarna, till en jämförelsevis begränsad period. Det är angeläget att den möjligheten i största utsträckning tillvaratages.

Då jag sålunda förutsätter försiktig användning av den nya ordningen och att sådana här sammanträden bli så kortvariga som möjligt, är detta framför allt ur den nyss antydda synpunkten med avseende å förhållandet mellan riksdagsmännen och riksdagen. Kommer riksdagsarbetet att ta en allt för lång tid i anspråk, så försvåras därmed den rekrytering av det praktiska livets män, som för riksdagen är så oerhört väsentlig.

Herr talman! Jag kommer nu till punkter, där jag inte har kunnat vara överens med utskottet.

Kanske det tillåtes mig att först beröra en sak, som det inte står något om i utskottsbetänkandet — en, om man så vill, liten sak, som emellertid för mig personligen är av stor betydelse. Jag kan inte komma ifrån att det är en orättfärdig ordning, att vi, som under riksdagstiden ha tillfälle att, fastän inte stockholmare, bo i våra egna hem, skola ha arvodet uträknat efter de för landsortsbor gällande normerna, och jag har inom utskottet påyrkat sådan ordning att vi i det hänseendet skulle i huvudsak likställas med stockholmare.

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

Jag behöver inte närmare utveckla, hur jag i övrigt hade tänkt mig saken. Den tanken har emellertid inte vunnit någon anklång inom utskottet, och jag har därför inte funnit någon anledning att framföra den i reservation, men har känt ett behov att uttala den här inför kammaren.

Därefter kommer jag så till den verkligt viktiga frågan, beträffande vilken det föreligger en allvarlig meningsskiljaktighet mellan majoriteten och den av tre ledamöter bestående minoriteten inom utskottet. Den gäller beräkningen av arvodet vid lagtima riksdag respektive, i de fall då en lagtima riksdag »förpuppas», den tid som förflyter av denna riksdag före förpuppningen.

Inom utskottet har det som bekant väckts förslag om att arvodet för dessa fall skall höjas. Detta har varit en utomordentligt ömtålig och vansklig fråga. Jag har inte kunnat neka till att det finns vissa skäl, som tala för en förhöjning av arvodet. Å andra sidan har betänkligheten mot att under nuvarande förhållanden vidtaga en sådan åtgärd för mig framstått såsom mycket stark. I syfte att om möjligt åvägabringa enighet har jag emellertid för min del inom utskottet föreslagit, att den nuvarande ordningen för detta arvodes beräkning skulle bibehållas men beloppet höjas med 25 procent, alltså till 5,000 respektive 3,750 kronor. Meningen var sålunda, att detta arvode skulle utgöra ersättning dels för en vanlig lagtima riksdag, hur lång tid denna än månde pågå, alldeles precis som nu, och dels för den del av en sedermera förpuppad riksdag, som förflyter före förpuppningen. Till förebyggande av missförstånd betonar jag, att jag naturligtvis förutsätter, som jag sade nyss, att det för senare sammanträdestider skall komma att utgå ett särskilt arvode.

Enighet stod emellertid inte att vinna på denna linje, ty utskottsmajoriteten föredrog att i stället förorda en fullständig omläggning av principerna för riksdagsmannaarvodes beräkning, och på den punkten har jag inte kunnat följa utskottet.

Hittills har det ju varit en obrottsligt upprätthållen regel, att riksdagsmannaarvodet har varit antingen maximerat eller fixerat, alltså antingen bestämt till ett visst belopp för varje tidrymd men med ett visst maximum, eller också fixerat till en bestämd siffra per riksdag, och såvitt jag känner till har det helt enkelt förut aldrig, mina herrar, ifrågasatts, att man skulle gå ifrån denna ordning. Så sent som 1937 — i det förslag till ändring av dessa grundlagsparagrafer, som konstitutionsutskottet då framlade och som vi just behandlat för en stund sedan — gick utskottet enhälligt in för att grundlagsfästa denna princip. Det skulle nämligen stå i grundlagen, att till ledamot av riksdagen skall utgå »fast arvode, beräknat för hela den tid riksdagen är samlad». Skälen för denna ståndpunkt, som den svenska rätten hittills utan tvekan och utan meningsskiljaktighet har intagit, ha ju legat i öppen dag; man har velat förebygga eljest möjlig tidsutdräkt. Denna omsorg om att inte riksdagen skall vara samlad för länge har ju varit ytterligare ett uttryck för en strävan, som jag vid två tillfällen förut haft anledning att peka på, nämligen en strävan att ordna det så, att man kan vara riksdagsman på samma gång som man har sin förankring kvar i det borgerliga livet. Ur den synpunkten har man varit rädd för alltför långa riksdagar.

Jag vet inte, huruvida, då utskottet nu har övergivit denna princip, detta i någon mån hänger ihop med den här anordningen med särskilt arvode för senare sammanträdestider. Det står inte något direkt i utskottets utlåtande om detta, men möjligen har man resonerat som så, att då det ändå inte finns något hinder för Kungl. Maj:t att sammankalla en senare »liten riksdag», om jag så får säga, kan det ju inte vara några betänkligheter mot att Kungl. Maj:t i stället förlänger den så att säga ordinarie riksdagen en smula och att samma arvode, som man vill medge för den »lilla riksdagen», också utgår för den

Ang. ersättningen för riksdagsmannaupdragets fullgörande. (Forts.)
längre tiden av den ordinarie riksdagsperioden. Mot detta vill jag emellertid säga, att vi väl inte få gestalta grundlagsreglerna med hänsyn till ett fall, som vi antaga skall vara ett rent extra ordinärt fall — att riksdagen skall behöva förpuppas och senare sammanträden inkallas — utan man bör på den punkten enligt min mening hålla mycket starkt fast vid att, såsom nyss sagts, sådana sammanträden skola vara rent extra ordinära anordningar för utomordentliga tillfällen.

Emellertid tycks utskottets huvudskäl vara ett annat. Det anföres i utskotts-betänkandet å sid. 20: »Det har nämligen i praktiken visat sig, att en lagtima riksdags faktiska arbetstid helt är beroende på vid vilken tidpunkt dess viktigaste arbetsmaterial, propositionerna, förelägges riksdagen. Särskilt under kritiska tider kan Kungl. Maj:t ofta nog tvingas att framlägga förslag under ett relativt sent skede av riksdagen, varigenom dennas arbete utan riksdagsmännens förvällande förlänges.»

Herr talman! Är det några nya skäl, som utskottet här har kunnat förebbringa? Är det någonting nytt som har hänt, någonting som vi inte visste av förut och som skulle föranleda, att vi slå in på nya banor? Nej, det är det ju inte alls. Det är ett förhållande, som vi ha haft kännedom om under alla tider, som vi alltid ha haft erfarenhet av. Med full insikt därom har man likväl hållit fast vid den förut gällande ordningen. Det väsentliga i resonemanget skulle vara, att riksdagen inte råder över sitt arbete själv utan är beroende av Kungl. Maj:t. Jag tycker att utskottet har förfallit till ett litet antikverat betraktelsesätt i avseende på förhållandet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen, liksom om Kungl. Maj:t skulle vara någon elak motpart, som ställer till trassel och vållar besvärligheter för riksdagen och inte tar någon hänsyn till dess berättigade intressen. Vår erfarenhet säger oss väl dock, att Kungl. Maj:t i detta hänseende inte har varit obillig, och med det förhållande, som råder mellan regeringen och riksdagen, har man väl inte att räkna med något sådant i fortsättningen heller.

Vad jag för min del befarar, om man upphäver den gällande regeln, det är — det vill jag betona — inte så mycket det som man populärt uttrycker så, att riksdagsmännen skulle i sin hunger efter arvoden vara benägna att stanna kvar längre vid riksdagen. Jag ser inte saken på det viset. Om riksdagsarbetets förlängning i någon mån beror av riksdagens ledamöter, så vill jag se detta som ett uttryck för en naturlig strävan från riksdagsledamöternas sida att tränga nogare in i sakerna och ge dem en grundligare prövning. Men vad jag framför allt befarar, i fall man släpper loss den gamla principen och ger möjlighet till ett oförändrat månatligt arvode hur länge som helst, det är, att man i regeringen och Kungl. Maj:ts kansli skall komma att se på sakerna på ett annat sätt än förut. Då man tidigare har stått i tvivelsmål huruvida en proposition, som har varit rätt angelägen men möjligen kunnat anstå, skall framläggas eller inte, har helt visst Kungl. Maj:t i regel låtit sig bestämma av den synpunkten, att det dock är oskäligt, då riksdagsmännen inte kunna få något ytterligare arvode, att förlänga riksdagstiden. Men om detta hinder faller bort, utgår jag ifrån att man inom regeringen vid otaliga tillfällen skall finna, att man av ren omsorg om rikets intressen är föranlåten att inte dröja med en sak. Man kommer att säga sig: Det är ett önskemål att det sker så fort som möjligt, och vi vålla inte någon skada med att saken lägges fram.

Jag är mycket rädd för att den tankegången kommer mer och mer att glida in. Och jag vet inte vad som skulle hindra, att liksom vi nu ha fått vänja oss vid att propositioner ofta komma i slutet av maj och början av juni, de om något år komma lika tätt i mitten av juni. Efter ytterligare några år har man kanske kommit ännu längre fram i tiden. Jag vet inte riktigt, vilka spär-

Ang. ersättningen för riksdagsmannaupdragets fullgörande. (Forts.)

rar man skall ha, som skola förhindra en för riksdagens allmänna ställning högst äventyrlig utvidgning av riksdagstiden. Man säger, att man kan lita på att riksdagsmännen skola göra sitt bästa för att det skall bli ett slut i skälig tid. Då är mot detta att erinra, att det där råder vi ju inte gemensamt över. Vi bli bundna, om det finnes ett mindre antal, som har ett behov att ägna sakerna en grundlig prövning och därigenom drar ut på riksdagsarbetet. Och vi få komma ihåg, att man inte kan räkna på att alla riksdagsledamöter skola höra till den kategorien, som har fullt upp att göra i hemorten och som av den anledningen är angelägen att riksdagen skall ta slut.

Ja, herr talman, från dessa utgångspunkter har jag inte kunnat ansluta mig till utskottets förslag. Jag skulle alltså med avseende på lagtima riksdagar och de delar av en sedermera förpuppade lagtima riksdag, som ligga före förpuppningen, vilja ha ett bestämt arvode, som sålunda utginge med oförändrat belopp, antingen riksdagen slutar den 10, 20 eller 30 juni eller eventuellt ännu senare. Jag har i reservationen inte framställt något formligt förslag till en sådan stadga. Det har berott på att jag utgått ifrån att man i ett sådant ärende som detta, där initiativet är utskottets, inte kunde komma med något positivt yrkande i kammaren. Jag skall nu inte heller framställa något sådant yrkande, men i hopp om att de synpunkter jag utvecklat skola kunna vinna beaktande, tillåter jag mig i stället, herr talman, yrka, att konstitutionsutskottets förevarande betänkande måtte återremitteras till utskottet.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Den fråga, som här föreligger till kammarens avgörande, är, som den föregående talaren yttrade, av för riksdagens ledamöter ömtålig natur. Det kan ju inte bestridas, att det är på det sättet. Nu har emellertid herr Herlitz talat om att han vill ha en annan anordning än den, som här är föreslagen av utskottet. Han vill ha arvodet till riksdagens ledamöter maximerat, ty han förmenar, att med en sådan bestämmelse skulle man ha större utsikt till att den lagtima riksdagen skulle sluta vid en tidigare tidpunkt än vad som annars kan komma att bli fallet. Vidare undrade herr Herlitz, varför utskottet nu har gått in för en helt ny ordning, en ordning, som vi tidigare inte ha haft vid något tillfälle; hittills har ju arvodet varit antingen fixerat eller maximerat, som herr Herlitz mycket riktigt uttryckte sig. Och så läste herr Herlitz upp några rader i utskottets motivering för den ordning, som vi här ha föreslagit, och frågade, om detta nu är något nytt, som kan motivera, att man går ifrån den anordning, som tidigare har varit gällande, och övergår till den av utskottet föreslagna.

Utskottet har i sin motivering sagt, att man från riksdagens sida ju inte kan utöva något avgörande inflytande beträffande den tidpunkt, när riksdagen avslutar sitt arbete. När förhållandena äro sådana, ha vi ansett det vara orimligt, att man fortsätter med samma ordning, som hittills tillämpats och som har inneburit, att det har uppstått mycket stora svårigheter för åskilliga av riksdagens ledamöter att utan någon som helst ersättning stanna kvar i Stockholm för att fullgöra sitt uppdrag som riksdagsmän.

Herr Herlitz sade i ett annat avsnitt av sitt anförande, att man inte skall ha sådana bestämmelser, som försvåra för uti det praktiska livet erfarna män att deltaga i riksdagsarbetet. Ja, det är för att inte lägga hinder i vägen för ett sådant förhållande, som utskottet har föreslagit denna nya anordning, ty, herr talman, vi få inte bortse ifrån att åskilliga av ledamöterna i riksdagen för sitt livsuppehälle äro helt beroende av den ersättning, som de erhålla för fullgörandet av sitt riksdagsmannaupdrag. För flertalet av riksdagens ledamöter är det ju inte på det sättet, att de vid sidan av sitt riksdagsmannaskap ha inkomster från annat håll, som underlätta för dem att uppehålla sig och

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)
sina familjer under den tid riksdagen eventuellt fortsätter utan att något arvode för detta arbete utgår.

Jag vill alltså, med understrykande av de synpunkter, som herr Herlitz framhöll i ett tidigare skede av sitt anförande, poängtera nödvändigheten av att skapa sådana arvodesbestämmelser, att det inte möter svårighet för en del av riksdagens ledamöter att vara kvar i Stockholm för att fullgöra sina åligganden som riksdagsmän. Det är omöjligt att bortse från de verkliga förhållandena på detta område, och det är också med hänsyn till dessa förhållanden, som vi nu ha ansett oss böra gå ifrån den ordning, som tidigare har varit rådande, liksom även att skapa sådana förhållanden, att inte regeringen med hänsyn till dessa omständigheter, som jag nyss har berört, måhända skulle se sig nödsakad att avsluta den lagtima riksdagen och sedermera inkalla en urtima för behandling av frågor, som den anser nödvändigt att förelägga riksdagen. Hela det system, som vi från utskottets sida ha föreslagit, är uppbyggt med hänsyn till att man skall kunna vidtaga en sådan åtgärd, som här har talats om — att förpupa riksdagen och sedan sammankalla den till arbete, om och när förhållandena nödvändiggöra detta. Helt naturligt utgår ingen ersättning till riksdagens ledamöter under den tid, som riksdagen är på detta sätt förpuppad. Det är, som sagt, för att möjliggöra en sådan anordning, som utskottet har framlagt det nu föreliggande förslaget.

Herr Herlitz slutade med en hemställan om återremiss till konstitutionsutskottet av det föreliggande förslaget. Jag vill gentemot detta herr Herlitz' yrkande endast anföras, att denna fråga inom konstitutionsutskottet föranlett månadslånga överläggningar. Vi började redan under urtima riksdagen i höstas att diskutera detta spörsmål. Vi tillsatte en delegation, som hade att på basis av den debatt, som hade förts i utskottet, söka utforma ett förslag till stadga att sedan föreläggas utskottet. Därefter diskuterades förslaget, och när den lagtima riksdagen i år sammanträdde, upptogs frågan återigen och diskuterades i utskottet, inom delegationen och inom de olika partigrupperna. Efter denna, jag vågar säga, utförliga och grundliga behandling av ärendet, och sedan vissa justeringar skett på olika stadier av handläggningen, har utskottet kommit fram till det förslag, som här föreligger. Jag vill bestämt göra gällande, att det knappast kan vara någon mening med att nu hemställa till utskottet att taga upp denna fråga till förnyad handläggning, ty den har, som sagt, undergått en så utomordentligt grundlig behandling som man gärna kan tänka sig.

Jag hemställer därför, herr talman, om avslag på det av herr Herlitz framställda yrkandet om återremiss och om bifall till det av utskottet framlagda förslaget.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt samt vidare därpå att memorialet skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt memorial nr 5,
röstar

Ja;

Ang. ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas memorialet åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 6, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen.

Det vilande grundlagsändringsförslaget antogs.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 7, med uppgift å vilande förslag till ändring i vissa delar av tryckfrihetsförordningen m. m.

Till grundlagsenlig behandling hade utskottet i förevarande memorial för riksdagen anmält åtskilliga under sistförflutna fyraårsperiod jämlikt § 64 riksdagsordningen såsom vilande antagna förslag till ändringar i rikets grundlagar, vilka förslag i memorialet upptagits under tre särskilda, med 1—3 betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att memorialet skulle företagas till avgörande punktvis.

*Ang. vissa
ändringar i
tryckfrihets-
förordningen
m. m.*

Punkten 1.

Under denna punkt hade upptagits vid 1940 års lagtima riksdag såsom vilande antagna förslag till

- a) ändring i vissa delar av tryckfrihetsförordningen;
- b) ändrad lydelse av § 108 regeringsformen.

Herr Undén: Herr talman! Detta memorial behandlar frågan om ansvarighet för tryckta skrifter, och det föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande. Jag är väl medveten om att det inte kan göras något yrkande eller ernås någon realbehandling av någon punkt i denna del av betänkandet, men jag vill i alla fall beröra ett spörsmål, som enligt min mening har fått en otillfredsställande lösning, fastän det inte har varit föremål för någon som helst tidigare diskussion.

Det gäller frågan om ansvarighet för översättare av utländsk skrift. Enligt nu gällande tryckfrihetsförordning är den, som *utgiver* översättning av utländsk skrift, ansvarig enligt samma regler som författaren, men enligt det föreliggande förslaget är det översättaren, som är likställd med författaren. Man har alltså övergivit begreppet utgivare av översättning enligt den nu gällande tryckfrihetsförordningen och övergått till att göra översättaren, alltså den person, som *verkställt* översättningen, ansvarig. Denna ändring av grundlagens bestämmelser har inte på något sätt motiverats, vare sig i det sakkunnigbetänkande, som ligger till grund för förslaget, eller i konstitutionsutskottets betänkande vid förra årets riksdag. Det är uppenbart, att konstitutionsutskottet inte har ägnat några månadslånga överläggningar åt detta problem-

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (Forts.)

komplex. Den fråga jag här avser har inte en gång med ett enda ord berörts ens i utskottets referat förra året av det föreslagna ansvarssystemet.

Man kan då fråga, om det överhuvud taget föreligger någon ändring av gällande rätt. Men jag tror för min del, att det kan man inte komma ifrån. Jag vet väl, att begreppet utgivare är synnerligen vagt och oklart, när det gäller utgivare av icke periodisk skrift. Den senaste kommentaren till våra grundlagar säger i samband med den fråga, som jag här närmast berör, att med utgivare förstås den, för vars räkning faktiskt tryckning sker och skriften lägges under allmänhetens ögon. Jag är inte beredd för min del att vare sig acceptera eller kritisera denna definition eller tolkning, men jag tror i alla fall, att man inte kan komma ifrån att utgivaren av en översättning inte med nödvändighet är identisk med den som verkställer översättningen. Senast ha vi i ett bekant rättsfall från förra året fått ett bidrag till begreppet »utgivare», som stärker mig i denna uppfattning.

Jag ställer då frågan, om det är en ändamålsenlig och praktisk ändring, att man övergår att lägga ansvaret på den som verkställer översättningen. Om man tänker på hur översättningar av utländska arbeten nu för tiden komma till, tror jag man måste ge mig rätt i, att det inte kan anses vara lämpligt att lägga ansvaret ovillkorligen på översättaren. Det går ju ofta till så, att en förläggare vill lansera en utländsk skrift och förvärvar förlagsrätt till den, och så beställer han en översättning av en person, som är beredd att göra detta som ett rent tekniskt arbete åt förläggaren. Det skulle väl då te sig ganska egendomligt att lägga ansvarigheten för en sådan skrift på översättaren. Man får där ett slags nytt bulvansystem, samtidigt med att man avskaffar bulvansystemet, när det gäller utgivare av periodisk skrift.

Jag skall taga ett konkret exempel. Jag tänker mig ett förlag här i landet, som vill lansera en kategori extrema politiska skrifter av sådan art, att den högsta politiska åtalsmyndigheten här i landet finner, att de äro förgriffliga och att det bör ske ingripande mot dem. Jag förutsätter vidare, att justitieministern inte vill använda metoden med konfiskation utan rättegång, vare sig därför att skriften inte är av sådant innehåll, att den metoden överhuvud taget kan komma i fråga — att skriften alltså icke är av utrikespolitiskt innehåll i något avseende — eller därför att justitieministern finner, att denna praxis inte i längden är hållbar, alltnog förordnar att det skall ske åtal i vanlig ordning för skriftens innehåll. Då skall alltså åtalet riktas mot envar av dem, som verkställt översättning av dessa olika skrifter. Det kan ju inte gärna vara någon särskilt rationell ordning, som man nu går att lagfästa.

Jag skulle vilja påpeka en liten oklarhet till. I samma bestämmelse, som talar om att den, som översätter utländsk mans skrift, är likställd med författaren, står det också, att i fråga om skrift, vars författare är avliden, är utgivaren ansvarig. Man kan ju då fråga sig, om det i fråga om utländsk skrift skall bero på huruvida författaren är avliden eller icke, om översättaren således skall tagas för huvudet, ifall det gäller en ännu levande författare, eller om det blir utgivaren, ifall författaren till äventyrs nyligen har avlidit.

Jag är, som sagt, väl medveten om att här icke kan ställas något yrkande, men jag skulle finna det tacknämligt, om de, som behandlat detta förslag och fullgjort den förberedande behandlingen av detsamma, vare sig herr justitieministern eller medlemmarna av konstitutionsutskottet, ville lämna en upplysning, huruvida först och främst en ändring är avsedd och, om så är fallet, vilken tankegång som legat bakom denna ändring.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Den föregående ärade talaren har fäst uppmärksamheten på den bestämmelse i det vilande grundlagsförslaget,

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (Forts.)
varigenom en översättare i fråga om ansvar likställes med författaren, och han har framdragit ett fall, då enligt hans mening en sådan regel icke skulle verka tillfredsställande.

Jag ber att få påpeka, att det naturligtvis finnes andra sätt för en översättare att komma i verksamhet som sådan än det som den ärade talaren angav. Han tog ett ganska industrialiserat exempel: en förläggare vill ha en viss eller flera vissa skrifter översatta, och han engagerar då en person, som på hans uppdrag verkställer denna översättning. Men det finnes också ett motsatt fall, nämligen att en person genom eget studium av utländsk litteratur har kommit till den uppfattningen, att ett visst verk förtjänar att återgivnas på svenska och att han uppsöker en förläggare. För det fallet träffar naturligtvis — det torde den ärade talaren medge — den bestämmelse rätt, som är given i här vilande grundlagsförslag till tryckfrihetsförordning.

Man har i detta förslag inte velat inveckla bestämmelserna alltför mycket genom att göra distinktioner i fråga om alla möjliga tänkbara fall och i lagtexten gradera upp ansvaret.

Även i det fall, som den ärade talaren angav, ådrager sig för övrigt översättaren ur saklig synpunkt ett visst ansvar, likartat med författarens. Det kan nämligen bero på det uttryckssätt, som han använder, när han återger det främmande originalet, huruvida översättningen skall anses strida mot tryckfrihetsförordningens bestämmelser rörande tryckfrihetens gränser eller icke.

Det har förefallit mig som om det överhuvud taget inte skulle vara förenligt med aktningen för den intellektuella verksamhet, som en översättare utövar — och det är just på aktningen för den intellektuella verksamheten, som tryckfrihetsförordningen bygger — om man skulle stifta en lag, som ginge ut ifrån att översättaren endast vore ett slaviskt verktyg åt förläggaren.

Herr Linderot: Herr talman! Det var tacknämligt att herr Undén fogade dessa synpunkter till kammarens protokoll till ledning för dem som i framtiden skola tillämpa denna tryckfrihetsförordning i fråga om begreppet utgivare. Jag begärde ordet för att fästa uppmärksamheten på en annan sida av detta begrepp, nämligen frågan om utgivare av periodisk skrift. I förslaget stadgas att utgivaren skall ha överinseendet över skriftens utgivning och äga sådan bestämmanderätt över dess innehåll, att intet i skriften får införas mot hans vilja. Jag är villig att erkänna att den tidigare bestämmelsen med en fullständigt oreglerad utgivningsrätt av periodisk skrift kunde bli föremål för befogade anmärkningar. Därigenom kunde ju en eller flera personer ge ut skrifter som enligt lagen vore brottsliga, man kunde ideligen leja bort ansvarskapet, fängelsevistelsen, bötesavsittningen och så vidare. Det är klart att detta för många måste te sig som en oformlighet. Jag har emellertid tidigare i denna kammare i annat sammanhang tillåtit mig påpeka, att såväl denna bestämmelse som namnsedelsförfarandet i fråga om icke periodisk skrift faktiskt är tillkommen i avsikt att skydda medborgarnas frihet att, oavsett åsikterna hos den sittande regeringen eller den sittande justitieministern, i skrift ge uttryck åt sina meningar. Jag vill därför också nu till protokollet ha antecknat — något ändringsförslag kan ju icke i denna situation framläggas — att tolkningen och tillämpningen av denna lag icke böra omöjliggöra för mot den för tillfället rådande regimen oppositionella personer att utge periodiska skrifter. Den som vilande antagna formuleringen innebär nämligen faktiskt en risk att så kan ske. Om man hårdtager bestämmelsen att intet i skriften får införas mot utgivarens vilja, kan man komma därhän att chefredaktören eller den person som har chefredaktörs ställning i en tidning ovillkorligen måste vara tidningens utgivare. Detta kan ju sägas vara riktigt, men var och

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (Forts.)

en förstår att det öppnar en utväg att efter en mycket kort tid omöjliggöra för en periodisk skrift — en daglig tidning exempelvis — att skaffa sig chefredaktörer med tillräckliga kvalifikationer. Detta är inte alls någon abstrakt konstruktion från min sida, utan det är ett påpekande av en faktisk föreliggande fara för inskränkning av tryckfriheten genom en hårdragen tillämpning av denna bestämmelse.

Det är vad jag velat säga i denna sak.

Herr Undén: Herr statsrådet angav vissa skäl för att i en viss grupp av fall översättaren rimligen bör ha samma ställning som författaren. Däremot har jag icke framställt någon invändning. Men enligt min mening kan man inte generellt likställa översättaren med författaren utan att möta olämpliga konsekvenser. Jag tyckte mig genom herr statsrådets anförande få bekräftelse på att här sker en ändring av gällande tryckfrihetsförordning som icke på något sätt har motiverats eller behandlats. Man har alltså övergivit det nuvarande uttrycket utgivare av översättning och övergått till uttrycket översättare för att ange vem som är ansvarig. Jag beklagar för min del att inte åtminstone konstitutionsutskottet i sitt betänkande förra året fäste kammarledamöternas uppmärksamhet på att även i denna punkt förelåg en ändring av gällande tryckfrihetsförordning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, antogos de föreliggande grundlagsändringsförslagen.

Punkten 2.

I denna punkt fanns infört ett vilande förslag till ändrad lydelse av § 110 regeringsformen samt § 3 mom. 9 och 10 tryckfrihetsförordningen.

I förevarande förslag hade § 3 mom. 9 och 10 tryckfrihetsförordningen erhållit följande lydelse:

9:o. Smädliga, förgripliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer eller stater, med vilka riket är i fredligt förhållande, om deras varande överhet, regering och regeringsätt, högre ämbetsmän och sändebud, inre eller yttre förhållanden, företag eller underhandlingar; förbrytelsen skall anses enligt 8 kap. 4 § strafflagen, och skriften konfiskeras. Är skriften ej smädlig eller förgriplig men genom densamma missförstånd med utländsk makt sig yppat, må den, utan rättegång, *genom beslut av Konungen i statsrådet* konfiskeras. *I avbidan på sådant beslut må chefen för justitiedepartementet förordna om skriftens beläggande med kvarstad. Sådän kvarstad skall gälla högst åtta dagar.*

Falsa rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet; brottet straffes *efter allmän lag*, och skriften konfiskeras.

10:o. Kungörande i tryck av vad som hörer till statens å färde varande underhandlingar med främmande makter, eller eljest av Konungens, i sammanhang med dem, tillämnade beslut och avsikter, samt Dess ministrars, råds och sändebuds värv, *så ock av underrättelser rörande krigsmakten, som kunna skada rikets försvar, där vad sålunda kungjorts bort, utgivaren vederligt, hållas hemligt för främmande makt samt kungörandet ej skett* med regeringens tillstånd eller med officiell tillåtelse; förbrytelsen straffes enligt allmän lag, och skriften konfiskeras.

Kungörande i tryck under krigstid eller vid krigsfara av underrättelser, *vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet och vilkas offentliggörande Konungen i statsrådet genom kungörelse förbjudit; den* häremot bryter straffes efter allmän lag, om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med fängelse *eller dagsböter*, och skriften konfiskeras.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

Herr Petersson, Knut: Det är mig icke känt, herr talman, vad som föranlett konstitutionsutskottet att redan nu anmäla detta förslag hos kamrarna. Det måste ha varit tungt vägande skäl, skäl som ansetts väga tyngre än önskvärdheten att få de föreslagna ändringarna i tryckfrihetsförordningen framlagda i ett sammanhang. Nu har detta speciella förslag till ändring i § 3 mom. 9 och 10 brutits loss ur sitt naturliga sammanhang med den planerade censur- och indragningslagstiftningen. Jag beklagar detta med hänsyn till att ett motsatt förfarande givetvis skulle ha berett ledamöterna tillfälle till bättre överblick över hela frågan och möjlighet att bättre komma till insikt om dess inre sammanhang.

Här är alltså nu fråga om vissa ändringar i § 3 mom. 9 och 10 i tryckfrihetsförordningen. Redan om den ifrågasatta ändringen i mom. 9 kunde åtskilligt vara att säga. Den innebär att befogenheter, som tidigare tillkommit endast Kungl. Maj:t i statsrådet, i viss mån överflyttas på statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Därmed följer, såvitt jag förstår, att den kontroll och den garanti som legat i att förevarande frågor kommit under behandling i samlat statsråd bortfaller och att chefen för justitiedepartementet blir i tillfälle att ställa sina kolleger inför ett fait accompli.

Jag skall emellertid inte närmare uppehålla mig vid denna speciella del av förslaget. Det är en annan del som intresserar mig mera, och det är ändringen i mom. 10. Jag har från begynnelsen i denna ändring sett den allvarligaste av de nu planerade ingreppen i den svenska tryckfrihetsrätten. Lagrummet i fråga har hört till de mera undanskjutna i vår tryckfrihetsförordning och är också att räkna till dem, som stå i uppenbar strid mot själva grundtanken i denna, nämligen att dithörande frågor skola avgöras och avdömas på rättslig väg och att alltså de administrativa befogenheterna så långt görligt böra elimineras.

Vad syftet med bestämmelsen angår är det tydligt att man här avser att skapa ett skydd mot en otillbörlig publicitet i sådana ting som man anser vara ett statsintresse att hålla hemliga. Då vill jag emellertid redan från början påpeka att i detta skyddssystem intar § 3 mom. 10 tryckfrihetsförordningen en mycket undanskjuten plats. Det har där endast sekundär betydelse. När det gäller att skapa garantier mot ett otillbörligt intrång på statens hemligheter, har man i första hand anlitat metoden att i lagen inskriva vissa inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Häri ligger den grundläggande garantien, och denna garanti har under de senaste åren utbyggts i mycket avsevärd omfattning. Vi ha nu en sekretesslag som på ett helt annat sätt än tillförne skyddar oss mot all otillbörlig publicitet. Gäller det de mera centrala statsintressena, ha vi ett annat skydd som är om möjligt ännu verksammare, nämligen det skydd som sammanhänger med sanktionerna i 8 kap. strafflagen, ett kapitel som likaledes under senare år har varit föremål för en genomgripande omarbetning och som i närvarande stund innehåller skyddsbestämmelser av, jag skulle vilja säga, ganska drakonisk karaktär. Jag ber bara att få erinra kammaren om bestämmelserna i §§ 4, 9—14 samt 21 och 22 i 8 kap. strafflagen.

Om jag återgår till § 3 mom. 10 tryckfrihetsförordningen som det här är fråga om, måste jag beteckna den som en extra garanti. Det är en garanti som klistras utanpå sekretesslagen och utanpå strafflagens sanktioner; det är också en garanti som riktar sin udd enkom mot tidningarna och tidningsmännen. Hela det övriga systemet är byggt på grundsatsen att den egentliga garantien mot yppande av och intrång på statens hemligheter skall sökas i den förtegenhetsplikt, som givetvis i främsta rummet och i särskild grad åligger de personer som ha hand om dessa hemligheter och äro betrodda med dithörande handlingar, alltså ämbetsmännen, men dessutom medborgarna i gemen. Detta system

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

är såvitt jag förstår fullt rationellt och ändamålsenligt. Det tillgodoser i lika mån likheten inför lagen och den medborgerliga samhörigheten inom samhället. Den metod och det skydd som man tillskapat i § 3 mom. 10 har, som jag säger, en helt annan karaktär.

Innan jag går vidare, kanske jag bör säga några ord om hur lagrummet är konstruerat, om innebörden i de gamla bestämmelserna. Som kammarens ledamöter säkerligen ha lagt märke till, är det i den gamla lagen fråga om två olika slags publiceringsförbud, dels ett beständigt och absolut förbud mot att kungöra vissa underrättelser, ett förbud som gäller såväl i krig som i fred och icke är beroende av några speciella åtgöranden från Kungl. Maj:ts sida. Detta förbud har, om man läser lagen efter ordalydelsen, avseende på allt som angår vår diplomati och vår utrikespolitik. Man har alltid ansett att avfattningen av dessa speciella bestämmelser varit rätt olycklig. De äro så omfattande att de mörklägga praktiskt taget hela det område det här är fråga om. Men dessutom finns i andra stycket av momentet ett annat slags förbud. Det är icke beständigt och icke absolut; det är tillfälligt, det kan tagas i anspråk endast vid krig eller krigsfara, och det är beroende på ett av Kungl. Maj:t i statsrådet fattat beslut. De underrättelser det här är fråga om äro sådana som gälla krigsmakten. Detta är i största allmänhet momentets innehåll.

Om man nu går vidare och ser efter hur Kungl. Maj:t har förfarit med detta lagrum, finna vi för det första att det beständiga förbudet, det absoluta förbudet har erhållit en väsentligt vidgad omfattning. Under detta har inbegripits icke blott allt som tidigare inbegripits — man lägger alltså märke till att Kungl. Maj:t vid denna revision av tryckfrihetsförordningen har underlåtit att på något sätt rationalisera de gamla, mycket omfattande, mycket svävande och mycket obestämda formuleringarna — utan dessutom har tillagts en ny grupp av förbjudna underrättelser, nämligen sådana underrättelser rörande krigsmakten, som kunna skada rikets försvar. »där vad sålunda kungjorts bort, utgivaren veterligt, hållas hemligt för främmande makt». Detta är en utvidgning som man kanske inte lägger märke till i första taget.

Genom att på detta sätt utvidga ramen för det beständiga förbudet har i själva verket hela andra stycket kommit att bli utan innehåll. Den lucka som på detta sätt uppstår har fyllts genom att man skrivit ett nytt andra stycke av innehåll att såsom missbruk av tryckfriheten skall anses kungörande i tryck under krigstid eller vid krigsfara av underrättelser, vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet och vilkas offentliggörande Konungen i statsrådet genom kungörelse förbjudit. Jag ber de närvarande lägga märke till denna ordalydelse och sedan säga mig: Var går egentligen gränsen för den befogenhet, som på detta sätt överlämnas åt Kungl. Maj:t? Hur är det egentligen möjligt att här finna någon klar gräns för de publiceringsförbud Kungl. Maj:t med stöd av detta lagrum blir i stånd att utfärda? Jag måste för min del säga att jag icke kan se någon sådan gräns. I den gamla lagen fanns det två hållpunkter. Begränsningen var såtillvida otvetydig som publiceringsförbudet icke kunde gälla andra ting än diplomati och utrikespolitiken å ena sidan, militära angelägenheter å den andra. I den nu föreslagna formuleringen faller denna begränsning bort. Kungl. Maj:t blir i tillfälle att utfärda förbud mot alla underrättelser, vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet.

Nu kan man ju säga att just denna formulering, »ägnat att skada rikets säkerhet», skulle innebära en garanti mot missbruk. Men kom ihåg, mina herrens: Vem är det som avgör vad som är ägnat att skada rikets säkerhet? Jo, det är Kungl. Maj:t själv. Om nio tiondelar av riksdagens ledamöter och nittio procent av det svenska folket ha en annan uppfattning om dessa ting än Kungl. Maj:t, inverkar det inte det bittersta på saken. Det är Kungl. Maj:ts

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
 eget omdöme som i detta fall är avgörande; riksdagen kan inte utöva något som helst inflytande. Med andra ord: tillämpningen av detta lagrum är icke underkastad någon som helst parlamentarisk eller konstitutionell kontroll utöver den senfärdiga som konstitutionsutskottet tilläventyrs kan utöva.

Om man studerar handlingarna i målet, lägger man märke till att både de sakkunniga och Kungl. Maj:t haft en känsla av att befinna sig på gungande mark. Det framhålles såväl i de sakkunnigas betänkande som i den kungl. propositionen, att detta är ett ömtåligt område, och det kan man ju gå med på. Det förefaller nästan som om båda dessa instanser hade varit lika angelägna om att för läsarna föringa betydelsen av den föreslagna ändringen. Det påpekas att publiceringsförbud givetvis icke bör meddelas annat än när faran för riket är stor och man ej vågar lita på pressens lojalitet, och man fortsätter med att påpeka att man i första hand bör lita till andra möjligheter att påverka pressen och nyhetsförmedlingen, exempelvis genom att, som det numera efter tyskt mönster sker, inkalla pressens män till vad man kallar informationskonferenser, men vad som kanske lika väl kunde kallas instruktionskurser. Det hela betecknas alltså som en beredskapsåtgärd. Men jag tillåter mig påpeka, att i samma andetag som detta sker, framhåller departementschefen att ett ingripande efter detta moment blir ett ingripande av mindre långtgående natur än den i andra ändringsförslag ifrågasatta censuren och indragningsmakten. Nu kan, som vi alla veta, censur komma i fråga, icke bara när landet befinner sig i krig, utan även vid krigsfara. Läget behöver tydligen icke vara så värst kritiskt för att ett publiceringsförbud skall tillgripas.

Frågan är onekligen ömtålig. Om man frågar sig vad det är som har föranlett denna väsentliga utvidgning av Kungl. Maj:ts administrativa befogenhet på tryckfrihetsrättens område, blir man ganska fundersam. Hela lagrummet har fört en tynande tillvaro. Det är inte heller så värst gammalt. Det hör icke ihop med tryckfrihetsförordningen i dess ursprungliga skick. Andra stycket i § 3 mom. 10 tillkom genom en grundlagsändring, som blev slutgiltigt genomförd 1897. Frågan sakbehandlades i riksdagen föregående år, alltså 1896. Om man går till handlingarna, finner man att initiativet togs av de militära myndigheterna. Det kan ha sitt intresse att erinra om de speciella omständigheter under vilka denna riksdagsfråga handlades. Man bör komma ihåg att det på denna tid inte fanns någon sekretesslag, men däremot en offentlighetsregel som tillämpades med obönhörlig konsekvens. Inte heller funnos de nuvarande sanktionerna i 8 kap. strafflagen. Man kan säga att de rättsmedel som regeringen och myndigheterna hade till sitt förfogande för att säkerställa en nödig förtegenhet i militära angelägenheter voro utomordentligt begränsade. Det påpekades i detta sammanhang, att de militära myndigheterna inte hade någon laglig myndighet att förvägra utlämnandet av uppgjorda och stadfästa planer för härens strategiska uppmarsch efter en mobilisering, och det befanns till och med tvivelaktigt om man överhuvud taget kunde hemlighålla själva mobiliseringsplanerna. Man kan knappast förtänka de militära myndigheterna, att de hos Kungl. Maj:t anmälde sina bekymmer och hemställde om en lagändring som gav dem rätt att hemligstämpla åtminstone sådana handlingar och sådana underrättelser som jag nyss talade om.

Men vi skola inte tro att riksdagen utan vidare godtog de förslag som förelades den. Det gjordes åtskilliga invändningar. Konstitutionsutskottet var icke tillfreds med Kungl. Maj:ts proposition. Den uppjukades både i det ena och det andra avseendet, och i andra kammaren förekommo många gensagor mot »det obegränsade godtycke» som skulle grundlagsfästas, därest Kungl. Maj:ts förslag ginge igenom.

Emellertid kom en grundlagsändring till stånd, och efter 1897 hade alltså

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:ts möjlighet att vid krig eller krigsfara utfärda ett publiceringsförbud för underrättelser rörande krigsmakten. Hur har nu denna fullmakt använts? Såvitt jag känner till, kom den före år 1940 till användning allenast vid ett tillfälle, och om jag inte tar fel var den nuvarande justitieministern med vid handläggningen av ärendet även den gången. Den 4 augusti 1914 utkom en mycket kortfattad förordning med stöd av detta lagrum. Den hade till egentligt syfte att skydda de militära hemligheterna under den då pågående mobiliseringen av krigsmakten. Om den sedan kom att förbli gällande under kriget synes ovisst. Och så mycket kan jag intyga, och jag tror att alla de tidningsmän som voro verksamma under världskriget kunna intyga detsamma, att man över huvud icke hade någon kännedom om dess tillvaro. Nyhetsförmedlingen fortgick som vanligt under hela världskriget.

När vi sedan fingo ett nytt krig på hösten 1939, utfärdades över huvud taget ingen förordning med stöd av § 3 mom. 10. Det ansågs tydligen inte behöfligt. Det märkliga är att vi genomlevde hela det finska kriget utan att fullmakten togs i anspråk och, märk väl, denna tid torde dock ha representerat en av de mest ömtåliga som vi genomlevat under nyare tid. Skulle fullmakten över huvud taget vara av behovet påkallad, tycker man att den borde ha använts just då. Det gjordes åtskilliga omgrupperingar av våra trupper, som det sannerligen inte var anledning att skriva främmande iakttagare på näsan, och även i övrigt hade vi väl ett och annat för oss, som det kunde vara allt skäl att behålla för oss själva. Men såvitt jag vet, förekommo just inga klagomål över någon olämplig publicitet under denna tid. Det sades att den ryska radion då och då kom med upplysningar rörande vissa trupptransporter, som uppenbarligen måste härstamma från svenska källor, men såvitt jag kan minnas, voro dessa upplysningar ingalunda hämtade från pressen. De måste ha kommit den ryska radion till handa på annat och mera direkt sätt än med pressens hjälp.

Efter det finska kriget kommo så de märkliga händelserna i april, och då kom det en förordning om hithörande ting, nämligen den 12 april. Jag vill inte säga någonting om behövligheten av en dylik förordning. Det kanske fanns vägande skäl för den. Däremot skulle jag vilja påstå, att tillämpningen av densamma varit ganska besvärande för nyhetsförmedlingen. Den har också haft en annan påtaglig verkan — den har på ett verksamt sätt undanhållit för allmänheten de ytterst allvarliga brister, som vid denna tid förelågo i den svenska försvarsberedskapen. Huruvida detta undanhållande av allvarliga ting varit till nytta för landet vet jag inte. Man får hoppas att ovetenheten var lika stor utanför gränserna som innanför!

Nu tycks det på regeringshåll finnas en uppfattning om att förtegenhet och censur stå i ett oupplösligt sammanhang med vår militära beredskap. Det ser t. o. m. ut som om justitieministern ville driva den tesen, att ju farligare läget är, desto hårdare böra vi binda den fria nyhetsförmedlingen och desto verksammare böra vi göra de restriktiva åtgärderna. Det är en tes, som jag för min del har mycket svårt att instämma i. Jag kan inte förlika mig med den uppfattningen, att det totala kriget skall motsvaras av den totala mörkläggningen och den totala ofriheten. Jag tror att en nation, som befinner sig i högsta nöd, icke utan de allvarligaste risker kan undvara den eggelse, som följer med en offentlig kritik och en fri granskningsrätt gent emot myndigheternas åtgöranden. Utan denna kritik mister folkstyrelsen sin verkningskraft. Ju större faran är, desto angelägnare är det, herr talman, att oförmågan och olusten, var den än är att söka, blir i rätt tid och vederbörligen avslöjad.

Det är en vanföreställning att tro, att man kan göra demokratin effektivare genom att på densamma inympa främmande element. Den kan ge sitt bästa

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

endast om den får verka i enlighet med sina egna förutsättningar. En stympad och förvriden demokrati blir en mycket dålig styrelseform.

Därför, herr talman, skall jag sluta med att säga: låt oss ställa friheten före tvånget, samhörigheten före splitet och den fria övertygelsen framför de statliga maktbuden. Låt oss alltså tro på människorna och tala öppet om egna angelägenheter!

Det är utifrån denna syn på saken, herr talman, som jag tillåter mig att i år upprepa det avslagsyrkande som jag ställde beträffande det föreliggande förslaget redan när frågan första gången var föremål för riksdagens behandling.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den föregående ärade talaren berörde — jag börjar därmed — en princip, som han ansåg vara inskriven i grundlagen. Han sade nämligen att grundlagen ställer sig på den principiella ståndpunkten att avgörandet, då någon tangerat tryckfrihetsförordningens gränser för tryckfrihetens utövande, skall träffas i domstolsväg och att administrativa ingripanden enligt tryckfrihetsförordningens verkliga anda skulle vara uteslutna.

Jag ber att för den ärade talaren få påpeka, att detta är ett misstag. Redan 1809 års konstitutionsutskott bestämde sig i medveten motsats mot vad den kommitté hade föreslagit, som tillsatts 1809, för att i denna paragraf, § 3 mom. 9 i tryckfrihetsförordningen, införa ett administrativt ingripande. Lagstället fick också i 1810 års tryckfrihetsförordning en lydelse i överensstämmelse härmed. När 1810 års konstitutionsutskott i den nyantagna tryckfrihetsförordningen föreslog vissa ändringar, som införde ytterligare administrativa befogenheter, uttalade utskottet i samband därmed den principen, att i fråga om kritik av utrikespolitik och yttranden om främmande stater skulle gälla andra och strängare regler än i fråga om uttalanden i tryckt skrift rörande inhemska förhållanden. Utskottet motiverade detta med att i det senare fallet »drabbar vådan af missbruk icke individnen, utan hela Staten». Utskottet fortsätter: »På denna grund har Constitutions-Utskottet ej kunnat antaga såsom någon medborgerlig rättighet, att utan all inskränkning få yttra sina tankar om Främmande Regeringar. Det tror, att någon sådan tillåtelse icke ens hör till den frihet i afseende på hvilkens försäkrande Tryckfrihets-Lagen blifvit intagen bland antalet af våra Grundlagar.»

Som vi veta föranledde den frihet, som infördes genom 1810 års tryckfrihetsförordning, ett uppblomstrande av allehanda periodiska och icke periodiska skrifter, vilka utövade en mycket häftig kritik icke endast på utrikespolitikens område, utan även på inrikespolitikens. Detta föranledde, såsom vi också veta, att 1812 års riksdag införde indragningsmakten. Denna makt överskred den gräns, som konstitutionsutskottet år 1810 hade tänkt sig, ty indragningsmakten kunde utövas och utövades också icke bara ur utrikespolitiska, utan även ur inrikespolitiska synpunkter. Den kom till under en politisk orostid, en stor omvälvningstid i Europa, motsvarande den vi nu genomleva. Under lugnare tider avskaffade man som bekant indragningsmakten. Men när det skedde, uttalade konstitutionsutskottet vid 1840 års riksdag: »Hvad serskildt angår landets yttre politiska förhållanden eger Konungen i allt fall, enligt 3 § 9 mom. Tryckfrihets-Förordningen, att utan rättegång låta confisquera allt slags skrift, hvarigenom missförstånd med utländsk magt sig yppat.»

Således var det så långt ifrån, att konstitutionsutskottet betraktade § 3 mom. 9 såsom en paragraf, som för framtiden skulle vara död, att utskottet tvärtom hänvisade Kungl. Maj:t till att använda denna paragraf i stället för indragningsmakten, som avskaffades.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

Det är sant, att under de årtionden som följde använde sig Kungl. Maj:t icke av denna befogenhet. Men det berodde naturligtvis på att man levde under lugna förhållanden och att de missförstånd, som då kunde yppas i förhållande till främmande makter, icke voro av den farlighet, att de kunde påkalla ett användande av paragrafen i fråga.

Den användes icke heller under förra världskriget. Den ärade talaren jämförde i sitt anförande förhållandena under förra världskriget med förhållandena under detta krig. Jag vill därom endast säga, att fränsett de första dagarna av 1914 års världskrig svävade landet då aldrig i någon sådan omedelbar och påtaglig fara, som det har gjort vid flera tillfällen under detta krig och som det eventuellt kan komma att sväva i under den tid som kommer.

Om man riktar anmärkningar mot Kungl. Maj:t för att Kungl. Maj:t använt denna paragraf, bör det således icke ske med den principiella motivering, som den ärade talaren antydde i sitt anförande. Framställer man en anklagelse mot denna paragraf i tryckfrihetsförordningen för att den icke överensstämmer med grundlagens anda, då måste man inkalla inför domstolen i första rummet det grundlagsvårdande utskott, som har faderskapet för tryckfrihetsförordningen att uppbära, och vidare det frisinnade konstitutionsutskott, som var med om indragningsmaktens upphävande.

Vad man kan diskutera är naturligtvis, huruvida det sätt, varpå regeringen under den krigstid, som nu råder, i de olika fallen har tillämpat denna paragraf, varit befogat eller icke.

Den ärade talaren övergick därefter till att tala om de bestämmelser i det nu föredragna grundlagsändringsförslaget, som avse att reglera rätten att i tryck meddela upplysningar. Den ärade talaren ställde sig på den principiella ståndpunkten, att man icke skulle rätta dessa regler efter det utrikespolitiska läge, vari en stat befinner sig. Han förklarade att han var motståndare till principen, att ju farligare och ömtåligare en stats läge vore, desto större försiktighet skulle iakttagas vid meddelandet av upplysningar, som kunde vara av intresse för utlandet. Han spetsade till denna synpunkt genom att säga, att han icke ansåg att det totala kriget borde motsvaras av den totala mörkläggningen. Den sista satsen är naturligtvis alldeles riktig. När ett totalt krig är å färde, är det givet att folket måste erhålla kännedom om de förhållanden, som nödvändigtvis måste läggas till grund för dess beslut att till det yttersta sätta in sina krafter för att avvärja fiendens hot. Någon total mörkläggning bör under inga omständigheter ifrågakomma. Men i alla stater, som haft att uthärda påfrestningar under denna farliga tid, har man varit tvungen att i mycket hög grad inskränka nyhetsmeddelandena i pressen. Jag skall inte redogöra för alla de åtgärder, som vidtagits i de neutrala staterna, inte ens för dem som gälla i de stater, som alltjämt stå upprätta som neutrala. Jag vill endast erinra om de åtgärder som genomförts i England och som gått mycket långt, i det man där infört både en, låt vara indirekt, censur och utgivningsförbud. Det är väl också alldeles uppenbart att en regering, då ett folk befinner sig i nödläge, icke kan överlämna åt vilken man som helst, som till sitt förfogande har ett tidningsorgan, att meddela alla de upplysningar om rikets militära och ekonomiska försvarskraft, som han kan finna vara behövliga och önskvärda att meddela. De skarpaste restriktioner gälla ju i fråga om medborgare, som icke ha det tryckta ordet till sitt förfogande. Stränga regler gälla i fråga om personer, som på ett annat sätt än genom tryckt skrift meddela upplysningar, som böra hemlighållas för främmande makter. I fråga om dem stadgas i vårt land mycket stränga straff i kap. 8 strafflagen för överträdelse av detta bud. Både neutrala och krigförande stater ha ett ytterst skickligt organiserat underrättelseväsen, och det finnes uppenbarligen ett starkt

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

intresse från deras sida att komma i besittning av kunskaper om förhållandena i ett främmande land. Man bör naturligtvis inte underlätta dessa strävanden genom att ha en lagstiftning, som är så bristfällig, att alltför mycket utan fara för den enskilde kan sippra ut.

Emellertid är det tydligt att man icke bör gå längre i fråga om restriktiva åtgärder än vad som är strängt nödvändigt. Den grundsatsen har tillämpats vid utformandet av de regler i tryckfrihetsförordningen, varom nu är fråga. Vad beträffar § 3 mom. 10, som den ärade talaren berörde, innehåller det två stycken.

I fråga om det första stycket är att observera, att det gäller för såväl fredstid som krigstid. Den ändring, som har skett i detta stycke, innebär endast, att man där infört den bestämmelsen, att det icke är tillåtet att meddela »underrättelser rörande krigsmakten, som kunna skada rikets försvar, där vad sålunda kungjorts bort, utgivaren vederligt, hållas hemligt för främmande makt».

Det är således en ganska stark restriktion, som här är gjord. Det säges att man bryter mot tryckfrihetsförordningen endast för så vitt att tidningsmannen-utgivaren *veterligen* borde ha underlåtit att meddela den upplysning, varom det är fråga. Om den ärade talaren jämför denna bestämmelse med bestämmelsen i strafflagens kap. 8, skall han lätt finna, att bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen är mildare utformad än den bestämmelse som gäller för person, som annorledes än genom tryckt skrift meddelar upplysningar, som bort hemlighållas för främmande makt.

Jag kan för min del icke finna att man kan göra någon befogad invändning mot att man på detta sätt i tryckfrihetsförordningen gjort underrättelser rörande krigsmakten hemliga även under fredstid. Det är i verkligheten så, att det förekommer en hel del ting inom krigsmakten, som man under alla förhållanden bör hålla hemliga. Bland annat utarbetas det uppfinningar, göres det upp planer i olika avseenden. Sådana ting voro överhuvud taget icke skyddade enligt den gamla lydelsen. Detta är naturligtvis en nästan otrolig brist, som måste avhjälpas. Kritiken på denna punkt förefaller mig därför, med hänsyn till de erfarenheter man har om det kunskapsbegär, som riktas på dessa ting från främmande håll, knappast vara övertygande.

Den ärade talaren gick därefter över till att tala om det andra stycket i mom. 10. Det handlar om kungörande i tryck under krigstid eller vid krigsfara, och där förbjödes meddelandet av underrättelser, vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet. Den ärade talaren framhöll, att detta uttryck »rikets säkerhet» är synnerligen vidsträckt. Det finns emellertid som bekant redan förut i tryckfrihetsförordningen. Det finns i § 2 mom. 2, som handlar om vilka handlingar, som äro undantagna från offentliggörande, och det förekommer också i § 3 mom. 9 sista stycket, där det talas om »falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet». Dessa uttryck ha kommit in i tryckfrihetsförordningen genom ett beslut, som först fattades vid 1936 års riksdag och som sedan bekräftades 1937, och det är således utformat på en tid, då jag icke hade något med denna sak att göra. Dessa uttryck kommo till i samband med den reform, som då ägde rum i fråga om kap. 8 strafflagen. Redan i kapitlets titel användes uttrycket »för rikets säkerhet menliga brott», och uttrycket »rikets säkerhet» förekommer även i åtskilliga av kapitlets paragrafer. Således måste domstolarna skaffa sig ett omdöme om vad som menas med detta uttryck. Det är givet att Kungl. Maj:t också måste göra det, när Kungl. Maj:t skall tillämpa nu föreliggande § 3 mom. 10 andra stycket.

Det är uppenbart att detta uttryck icke innehåller några säkra och fasta

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

gränser, utan att det i hög grad blir beroende på den tillämplighet, som vederbörande tillmäter uttrycket vid ett visst tillfälle. Det är väl även alldeles tydligt att en handling, som under en viss tid kan anses vara alldeles ofarlig, under en annan tid måste bedömas såsom synnerligen farlig för rikets säkerhet. Jag behöver blott som exempel erinra om, hurusom det under djupaste fredstid kan vara fullt legitimt och berättigat, att man redogör för transportmedlens anordning, för transporter både av trupper och annat som äger rum i landet, men att sådana underrättelser, om de meddelas under en tid, då riket svävar i yttersta fara, måste betraktas såsom farliga för rikets säkerhet. Man måste naturligtvis vid tolkningen av en bestämmelse som denna utgå från, att lagen är en anvisning, som reglerar handlingssättet under olika föreliggande förhållanden. Lagen är inte skriven för att tillämpas i ett i alla tider lika och oförändrat rum. Vore det fallet skulle man komma tillbaka till den gamla idén om oföränderliga lagar. Lagens regler måste tvärtom alltid handhas i samband med den föreliggande verkligaheten.

I fråga om användningen av den makt, som meddelas i § 3 mom. 10 andra stycket, varom jag nu talar, finns som bekant en säkerhetsventil, nämligen att Kungl. Maj:t, genom kungörelse, som utfärdats i statsråd, skall meddela allmänheten vilka slags upplysningar som anses vara skadliga för rikets säkerhet. Man har således den konstitutionella garanti som ligger däri, att statsrådets ledamöter måste anses stå i kontakt med riksdagens flertals mening. Som den ärade talaren framhöll, granskas också åtgärderna av riksdagens konstitutionsutskott, och som den ärade talaren vet kan utskottet omedelbart gå till aktion, om anledning därtill föreligger, genom att infordra protokoll i ett visst av regeringen behandlat ärende.

En kungörelse med stöd av det lagrum, varom vi nu tala, utfärdades som bekant den 12 april 1940. Att den varit nödvändig, är för alla uppenbart, och det bestrides inte heller av den föregående ärade talaren. Visserligen klagade han över att den hade varit besvärande för pressens önskan att kunna meddela allmänheten upplysningar, men denna kungörelse har kanske också varit besvärande för främmande makters önskan att erhålla upplysningar. Ty låt oss komma ihåg, att pressen inte bara talar till det egna landet, utan till ett lyssnande Europa. Om den ärade talaren hyser en farhåga för att ett antagande av den grundlagsbestämmelse, varom nu är fråga, skulle ha till följd, att regeringen i nuvarande läge omedelbart skulle skrida till en skärpning av de regler, som äro meddelade i denna kungörelse, så kan jag meddela honom, att en sådan avsikt för mig är alldeles okänd och att jag för min del anser, att några skäl att nu omedelbart utfärda någon ändring i denna författning inte föreligga. Men under en ändrad situation är det påtagligt, att fråga uppkommer om en ändring av denna författning, naturligtvis då uteslutande ur utrikespolitiska synpunkter.

För min del har jag alltid varit av den uppfattningen, att man skulle iakttaga så liten hemlighetsfullhet som möjligt i fråga om de offentliga myndigheternas åtgärder. Jag har uttalat detta vid ett tillfälle, då jag lät handling följa på ordet. Jag fastslog nämligen denna grundsats i direktiven för en kommitté, som tillsattes för att undersöka, huruvida 1937 års sekretesslag i tillämpningen hade visat sig vara onödigt inskränkande för pressen vid dess upplysningsverksamhet. I den kommittén är ju den ärade talaren medlem, och jag mötser med stort intresse de synpunkter, som kommittén kan komma att anföra på detta ämne, och det förslag till ändring i denna sekretesslag, som kommittén kan komma att framlägga. Jag kan försäkra den ärade talaren, att om det visar sig, att denna lag i tillämpningen har med-

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
fört onödiga restriktioner, så skall jag vara den förste som är med om att ändra den.

Det är självklart att när man, som vi alla, står på den ståndpunkten, att i en fri demokratisk stat allmänhetens upplysning är ett grundväsentligt villkor för att statsskicket skall fungera tillfredsställande, så är det med känslor av olust som jag för min del sysselsätter mig med en lagstiftning, som avser att lägga band på individens verksamhet, när han vill, såsom den ärade talaren sade, efter sin fria övertygelse meddela allmänheten den upplysning, som han anser att allmänheten behöver. Jag kan dock inte ställa mig på den ståndpunkten, som den ärade talaren intog i sina slutord, när han sade att det var denna individens fria övertygelse, som skulle gälla framför statens maktbud. I en demokratisk stat gäller ju som en princip individens frihet, men det gäller också att individen inte får känna sig såsom ansvarig endast inför sig själv, utan han måste känna sig ansvarig inför samhället, inför staten, inför det hela. Endast genom en dylik samverkan av individuell frihet och laga ordning kan ett demokratiskt statsskick erhålla den hållfasthet det behöver för att kunna uthärda påfrestningar under farliga tider. Det är ur den synpunkten detta lagförslag är framlagt. Dess syfte är att utbygga vårt lagliga värn på ett sådant sätt, att vår stat erhåller möjlighet att på lagens grund genomleva de farliga tiderna.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! De i fjol som vilande antagna grundlagsförslagen finner jag — och det uttalade jag redan då vid många tillfällen — synnerligen olyckliga såväl i fråga om förslaget att införa censur som beträffande utgivningsförbudet och det i dag föreliggande förslaget till ändrad lydelse av § 3 mom. 9 i tryckfrihetsförordningen, rörande utvidgningen och skärpningen av bestämmelserna om kvarstad, samt av § 3 mom. 10 andra stycket, som har fått en alltför kautschukartad formulering. Jag har emellertid inte ansett mig böra reservera mig i konstitutionsutskottet, eftersom jag där vid första tillfället, då man behandlade detta ärende, yrkade på att samtliga ärenden, som rörde tryckfriheten, borde vila till slutet av riksdagen och då möjligen också, om det sker i samförstånd mellan riksdag och regering, kunna uppskjutas till en kommande riksdag inom perioden. Nu har konstitutionsutskottet delat upp ärendena så, att man har skjutit på censurlagen och utgivningsförbudet men tagit upp § 3 mom. 9 och 10. Jag tror det hade varit önskvärt, om man skjutit även på behandlingen av denna här först av herr Petersson och sedan av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet berörda paragraf.

Innan jag går in på dessa frågor, vill jag säga, att det är ett hoppingivande tecken, att konstitutionsutskottet har delat upp ärendena och bordlagt frågorna om censuren och utgivningsförbudet. Jag vill däri finna ett tecken på att man börjat något besinna sig efter den yra, som behärskade riksdagen föregående år och sannolikt även regeringen, som framlade förslagen. Ett lugnare skede har inträtt, och ett större mått av frihet att närmare granska föreliggande förslag har därför också blivit möjligt. Till de organ, som nu komma att pröva de vilande förslagen i fråga om censur och utgivningsförbud samt därtill knutna särskilda lagar, skulle jag vilja rikta den hemställan, att de i fråga om censuren måtte studera ett fall, som redan föreligger såsom ett åskådningmaterial. När en tidningsman har blivit dömd för tryckfrihetsbrott och satt i fängelse, äger han som bekant rätt att skriva i sin tidning, men hans alster under fängelsetiden censureras. På detta område finns redan en censur. I Stockholm är det

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

överståthållarämbetet som utövar denna censur, alltså, skulle man kunna säga, den mest kompetenta lokala statsmyndighet vi äga. Nu har Ture Nerman varit dömd för tryckfrihetsbrott — hans devis i tidningen är ju »människa och svensk» — och setat tre månader på Långholmen för att sona någon eller ett par artiklar, som varit införda i hans tidning. Under tiden har han skrivit ledare för denna tidning, som ha passerat överståthållarämbetet för granskning. Några av dessa ledare ha återsänts till redaktör Nerman såsom farliga för landet, och de ha således inte kunnat införas. Nu skulle jag vilja be konstitutionsutskottet och lagutskottet att se efter, vad en av vårt lands mest kompetenta myndigheter anser böra underkastas censur, innan vi kommit i krig. Dessa artiklar äro mycket undervisande härvidlag. När vi längre fram under riksdagen komma till den frågan, skall jag ta mig friheten att uppläsa någon eller ett par av dessa förbjudna och censurerade artiklar, så att riksdagens samtliga ledamöter skola få ta del av vad en censur kan innebära. Därmed riktar jag icke något som helst klander mot överståthållarämbetet eller mot den inom överståthållarämbetet, som har fungerat som censur, sannolikt en mycket högt kvalificerad man, kanske den allra högste — vad vet jag? Men jag vet, att detta är ett bevis på hur det kan gå även med de allra högsta och bästa censorer, när vi ha infört censur. Och hur skall det gå, när vi skola anlita en hel rad av censorer, kanske så många, att man får lov att sysselsätta en stor del av våra ämbetsmän med att censurera tidningarna i landet? Här finnes i varje fall ett åskådningsmaterial, som är ställt till förfogande för riksdagen, innan den beslutar att skrida in på en så farofylld och olycklig väg som censur vid krigsfara. Om det gäller krig, äro vi ju alla överens om att censur måste införas. Men här gäller det krigsfara, och detta är ett mycket kautschukartat begrepp. Tolkar man våra åtgärder för beredskap rigoröst, leva vi ständigt under krigsfara, och censuren kan då införas när som helst. — I fråga om utgivningsförbudet eller indragningsmakten skall jag inte nu yttra mig. Också den saken skall ju senare åter komma före.

Men även i föreliggande betänkande finns det åtskilliga angrepp på vår tryckfrihet sådan vi av ålder ha uppfattat den och sådan den varit i funktion även under förra världskriget. Det är just i fråga om tryckfrihetsförordningens § 3 mom. 9 och 10, som av den förste talaren berördes. Jag skall här peka på en sak, som är rätt märklig. I den nuvarande lydelsen av § 3 mom. 9, som gäller smädliga, förgripliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer eller stater o. s. v., står nu: »Är skriften ej smädlig eller förgriplig, men genom densamma missförstånd med utländsk makt sig yppat, må den, utan rättegång, kunna konfiskeras.» I den föreslagna lydelsen är ordet »kunna» struket, och där står: ». . . må den, utan rättegång, genom beslut av Konungen i statsrådet konfiskeras». Jag måste finna en skärpning här och kan inte tänka mig, att det bara är rent formella skäl till ändringen. Men har den kommit till av rent formella skäl, så är i varje fall det nya tillägg, som sedan följer, av en icke oväsentlig betydelse. Där heter det: »I avbidan på sådant beslut må chefen för justitiedepartementet förordna om skriftens beläggande med kvarstad. Sådant kvarstad skall gälla högst åtta dagar.» Jag antar att bestämmelsen är införd för att en sådan konfiskering utan rättegång skall kunna verkställas så snabbt som möjligt. Men om statsrådet i sin helhet, alltså konseljen, skulle ha en annan uppfattning än chefen för justitiedepartementet och denne redan har beslutat om kvarstad, så måste ju, såvitt jag förstår, en ganska otrevlig situation uppkomma, som inte kan vara till nytta. Jag tror för min del det vore riktigtast, om man här inte skrede till dessa skärpningar.

I fråga om § 3 mom. 10 har jag ungefär samma synpunkter som herr Peters-
Första kammarens protokoll 1941. Nr 9.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
son framfört och kan nöja mig med att instämma i hans anförande. Jag har emellertid velat begagna tillfället för att med ett exempel peka på faran av sådana skärpningar som just § 3 mom. 10 avser när det gäller tryckfriheten. Det finns nämligen även ett annat organ för nyhetsmeddelanden än tidningspressen, och det är radion. Radion står ju delvis under statlig kontroll, även om den hetes vara fristående. Nu förhåller det sig som bekant på det sättet, att vi i våra tidningar kunna få ganska många nyheter från Norge och från Danmark, som skildra tillståndet i dessa länder. Men den svenska radion har inga meddelanden från dessa länder att ge det svenska folket, även om dessa meddelanden ha ett utomordentligt nyhetsvärde och därtill äga ett utomordentligt värde för svenska folkets stålsättande i den svåra tid, vari vi leva. Men över den svenska radion vilar ett kompakt och fullständigt mörker, så snart det gäller Norge och Danmark. Jag vill ju inte alls tänka mig, att denna tystnad och mörkläggning skulle bero på att någon främmande makt skulle ha gjort någon påstötning eller uttryckt några s. k. önskemål med hänsyn till vår radio. Jag antar att denna tystnad i stället sammanhänger med att man på bestämmande håll anser dessa för oss andra så utomordentligt viktiga och betydelsefulla upplysningar om tillståndet i Norge och Danmark vara av mycket ringa betydelse för landet och folket. Om man nu skulle få en sådan makt över den svenska pressen som man redan har över den svenska radion, så att man även i pressen skulle kunna förbjuda nyheter och meddelanden från Danmark och Norge av den största vikt för det svenska folket, vad skulle inte då bli följden? Då skulle ju faktiskt det svenska folket leva i fullkomlig okunnighet om vad som tilldrar sig i de nordiska brödraländerna, vilka lidanden deras folk bli utsatta för och vilka konsekvenser detta måste ha för vårt eget land och folk. Jag tror därför det är av vikt, att man icke inskriver bestämmelser i tryckfrihetslagen, som skulle kunna leda till något sådant tillstånd i fråga om pressen som nu redan råder i fråga om radion.

Det var med stor glädje man hörde statsrådet och chefen för justitiedepartementet säga, att så litet hemlighetsfullhet bör råda som möjligt. Det skulle vara synnerligen önskvärt, om man tillämpade den principen i fråga om radion, och jag skulle vilja hemställa, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet ville meddela sin mycket värdefulla sentens till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, som väl närmast svarar för radion.

Vad sedan angår hemlighetsfullheten, så måste naturligtvis vi tidningsmän ha en viss erfarenhet av hur besvärande den är på många områden. Jag skall bara ta ett enda exempel. En av våra isbrytare gick på grund för en tid sedan. Detta visste hela Sverige om redan någon dag efteråt, och alla som foro förbi där isbrytaren stod sågo det. Det kunde inte vara en hemlighet för någon, som verkligen ville ha reda på det. Men det var förbjudet för svenska pressen att yttra någonting om denna isbrytare som hade gått på grund. Först nu, när den har flottagits och reparerats, får svenska pressen yttra sig om saken. Jag skulle kunna anföra många liknande exempel på meningslösheten i den hemlighetsfullhet myndigheterna utöva, till skada för folkupplysningen men till utomordentlig fördel för alla möjliga ryktessmidare, för alla som till varje pris vilja förvärva och förstora kanske mycket alldagliga företeelser utan någon som helst riksviktig karaktär. Varför skall man slå in på vägar, som leda till sådana olyckliga förhållanden? I England får pressen mitt under brinnande krig och när landet är utsatt för invasionsfara yttra sig nästan hur den vill. Jag skulle önska, att den svenska riksdagens ledamöter studerade den engelska pressen för att få kännedom om hur fri pressen är i ett demokratiskt land, där man förstärker värdet av en fri meningsyttring och värdet av förmågan hos den fria pressen att stärka folkets kraft och tilltro till frihet och oberoende.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

Det är inte så, att en kringaskuren tryckfrihet är av värde för folkets känsla av frihet och oberoende i en hård tid, utan det förhåller sig tvärtom. En sådan hemlighetsfullhet åstadkommer motsatsen till ett stärkande av nationalkaraktären. Det synes mig vara av vikt, att man säger detta nu, och att man ber regeringen att även se saken på ett sådant sätt, som man säkerligen ser den på många håll ute bland folket. Ljus är verkligen bättre än mörker, och vi äro inne på farliga vägar, olyckliga vägar, om vi fortsätta med denna mörkläggnings, och det kan komma att stå vårt folk ganska dyrt.

Jag vill också säga, att riksdagen bör i dessa tider uppträda självständigt och inte, trots att vi ha en samlingsregering, känna sig som om den vore ett bihang till regeringen, utan riksdagen har en så enorm betydelse såsom en fristående självständig kraft vid sidan av regeringen, att den bör göra allt för att hävda denna sin fria ställning. Riksdagen bör framförallt hävda de medborgerliga fri- och rättigheterna, och dem hävdar man bäst genom att så långt det är möjligt bibehålla de i grundlagen nedlagda bestämmelserna okränkta. De ha stått i över 100 år. De ha räddat oss ur många svårigheter, och de ha stärkt det svenska folkets själ i allra högsta grad. Vi skola inte tumma på dessa bestämmelser i onödan, utan låt oss bevara dem även till kommande generationer utan att ha kränkt dem.

Herr talman, jag har intet yrkande, men jag hemställer, att när vi komma till de bordlagda delarna av de vilande grundlagsförslagen, man då måtte bereda riksdagen tillfälle att på ett verkligt ingående sätt pröva dessa viktiga frågor.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Jag skall inte upptaga kammarrens tid med att ingå på någon debatt i själva sakfrågan. Den siste ärade talarens anförande kan ej giva anledning därtill, då han ju i högst väsentlig grad sysslade med de vilande grundlagsändringar, som ännu ej äro av konstitutionsutskottet anmälda och som vi bli i tillfälle att tala om, då vi komma till den saken.

Herr Petersson i Göteborg ställde emellertid en fråga till konstitutionsutskottet om vad anledningen kunde vara till att utskottet hade haft så bråttom med att lägga fram detta förslag nu och inte låtit det vila litet längre i likhet med ett annat vilande grundlagsändringsförslag. Till detta vill jag endast svara, att det brukar vara praxis, att konstitutionsutskottet så snart som möjligt inför riksdagen framlägger memorial med de vilande grundlagsändringarna. Så har också skett vid detta tillfälle, men att vi nu ha uteslutit en del av dem beror på, att den del, som vi på detta sätt ha brutit ut, har ett direkt sammanhang med en motion, som vid årets riksdag är väckt om ändring i den särskilda verkställighetslagen, som hänger samman med den ifrågavarande delen av de vilande grundlagsändringsförslagen. Detta omedelbara sammanhang med denna av några ärade ledamöter framburna motion är alltså skälet till att vi inte nu ha framlagt även detta grundlagsförslag, såsom vi ha gjort med de övriga.

Det är det svar, som jag från utskottets sida kan giva herr Petersson. Och jag skall, som jag nyss sade, herr talman, inte taga upp någon diskussion i själva sakfrågan, då ju herr statsrådet har gått in på den frågan för bemötande av vad som har blivit anført från herr Peterssons sida. Jag tillåter mig alltså, herr talman, endast hemställa om bifall till det föreliggande förslaget.

Herr Pauli: Herr talman! Statsrådet och chefen för justitiedepartementet förklarade nyss i sitt anförande, att han var djupt övertygad om att allmänhetens upplysning är ett grundväsentligt villkor för att en demokratisk stat skall kunna fungera på det rätta sättet — ett uttalande, som vi säkert alla äro

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
beredda att instämma i. Han förklarade i samband med detta, att han just på grund av denna sin övertygelse kände en stark olust över att behöva medverka till en inskränkning av allmänhetens möjlighet att få upplysningar och till inskränkningar överhuvud taget i tryckfriheten. Man känner tillfredsställelse över att höra, att en sådan olust föreligger hos herr statsrådet och att det är med stor självövertvinnelse, som han har bidragit till dessa och andra förslag. Man bara undrar, om han inte skulle ha kunnat låta denna olust göra sig märkbar på ett mera framträdande sätt.

Jag tänker då särskilt på det förhållandet, att de vilande grundlagsändringar i fråga om tryckfrihetsförordningen, som vi längre fram under riksdagen komma att behandla, bli av den art, att de komma att utgöra ett mycket effektivt verktyg i regeringens hand, när det gäller att under krig eller krigsfara reglera möjligheten att genom pressen och andra tryckta skrifter uttala sig. Under sådana förhållanden är det rätt anmärkningsvärt, att man har funnit nödigt att i tryckfrihetsförordningens § 3 mom. 9 utbygga det konfiskationsförfarande, som där nu anges. Man känner så mycket större tveksamhet inför detta, som ju § 3 mom. 9 avser vad man kallar normala tider och alltså inte har denna kristids- eller krigstidskaraktär, som de senare under riksdagen kommande grundlagsändringsförslagen ha.

Det föreföll mig, som om herr statsrådet kände ett visst obehag även i detta sammanhang, när han så bestämt ville framföra den meningen, att den punkt, som innebär konfiskationsrätt, icke står i strid med grundlagens anda, något som bl. a. har påståtts i en mycket bekant grundlagskommentar, nämligen den Malmgrenska. Man kan dock ej förneka det faktum, att denna bestämmelse har sovit en nära 90-årig Törnrosasömn och alltså under hela denna tid ej ansetts behöva väckas. När den nu sedan ett år har väckts till liv, så har det som bekant visat sig, att den varit synnerligen användbar. De praktiska illustrationer till dess användbarhet, som vi ha sett, ha varit sådana, att de ännu tydligare belyst sanningen av satsen om en konflikt mellan innehållet i detta stadgande och tryckfrihetsförordningens allmänna principer. Jag måste säga, att när statsrådet återoppar konstitutionsutskottets uttalanden någon gång på 1840-talet, så har jag svårt att uppfatta detta såsom en auktoriserad tolkning av grundlagens anda. Vill man ha en sådan auktoriserad tolkning, så ligger det väl närmast till hands att vända sig till den paragraf i regeringsformen, som citeras i själva ingressen till tryckfrihetsförordningen och där det talas om att »med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider emot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning».

Detta, att det skall vara väsentligt för tryckfriheten, att man endast skall kunna inför laglig domstol tilltalas, strider mot ett rent administrativt förfarande, som det ju här är fråga om. Och statsrådet Westman, som är en framstående rättshistoriker, har givetvis också klart för sig, att det var just mot administrativa ingripanden under 1700-talet, som denna formulering vände sig. Vad vidare det beträffar, att man ej skall straffas i andra fall än om skriftens innehåll strider mot tydlig lag, så måste sägas, att denna konfiskation av böcker i stora upplagor, som har skett — varvid, såvitt jag vet, vederbörande bokförläggare ej kunnat gottgöras för den ekonomiska förlust han lidit — för lekmannen framstår såsom ett ganska kännbart straff, och detta straff tillkommer på helt andra vägar än vad tryckfrihetsförordningen i övrigt förutsätter.

Jag tillåter mig därför vidhålla den uppfattningen, att denna punkt är ett

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

avsteg från de grundläggande principer, som tryckfrihetsförordningen vilar på. Under sådana förhållanden känner man sig, även om denna punkt nu skall bibehållas — i föl förelåg som bekant en motion om dess avskaffande — så mycket mera betänksam inför utbyggandet av punkten i fråga. Utöver den förutvarande möjligheten för Konungen i statsrådet — det nämndes i den gamla lydelsen visserligen inte någonting direkt om det, men man har tagit för givet, att konfiskationsrätten endast skulle kunna utövas av Konungen i statsrådet — utsträcker nu förfarandet till att justitieministern skall kunna direkt förordna om beläggande med kvarstad i förväg, innan själva beslutet i statsrådet är fattat. Denna sak har redan förut under debatten blivit påtalad, men jag kom ytterligare att tänka på detta, när jag hörde herr statsrådet framhålla, att i bestämmelsen i andra stycket av mom. 10 § 3 förefinnes en säkerhetsventil därigenom, att naturen av de nyheter, som inte borde offentliggöras, skulle klarläggas av Konungen i statsrådet genom en kungörelse. Just en sådan säkerhetsventil saknas i det minst lika betydelsefulla stadgandet i mom. 9. Som en talare nyss framhöll kommer det att uppstå ett synnerligen ömtåligt läge, om justitieministern först har skridit till beläggande med kvarstad och saken sedan skall bli föremål för diskussion i statsrådet, där man inte gärna kan desavuera denna åtgärd och där, såsom jag tror herr Petersson uttryckte det, statsrådet alltså finner sig ställt inför ett fait accompli. Detta gör att man även vid detta tillfälle har mycket svårt att undertrycka sina mycket starka betänkligheter inför såväl bibehållandet av denna punkt i § 3 mom. 9 som ännu mera inför dess utbyggande på det sätt, som här har skett.

Den är dessutom av synnerligen kautschukartad beskaffenhet, och tillämpningen har icke minskat detta intryck av elasticitet. Det heter ju: »när missförstånd med främmande makt sig yppat». I detta ord »missförstånd» kan inläggas litet av varje. Och man har haft ett intryck — det hoppas jag herr statsrådet tillgiver mig, att jag säger — av att vid tillämpningen inte alltid iakttagits just det *tempus*, som bestämmelsen innehåller. Det förefaller, som om man vid tillämpningen även tänkt sig *tempus futurum* eller *tempus conditionalis*, alltså vad man med säkerhet tänker sig skall komma att inträffa eller vad man hypotetiskt tänker sig skulle kunna inträffa. Med andra ord, här har av erfarenheten visats, att detta stadgande redan i sin hittillsvarande form har i regeringens hand lagt en utomordentlig maktbefogenhet gentemot press och litteratur, och i sådana tider, vari vi nu befinna oss, måste man hysa starka farhågor för hur det skall gå i fortsättningen, när stadgandet nu tillskräpes på detta sätt.

Detta har jag inte velat säga för att uttala något misstroendevotum emot den nuvarande regeringen eller justitieministerämbetets innehavare, men när, som jag nyss framhöll, detta moment avser normala tider, så får man ju tänka på att det kan komma helt andra maktinnehavare här i landet, som häri kunna få ett användbart och i godtyckets hand farligt verktyg.

När det vidare gäller nyhetsförmedlingen, som beröres i mom. 10, har den saken så utförligt berörts i den föregående debatten, att jag inte skall yttra mig närmare därom. Men jag har nyligen läst några skildringar av det franska sammanbrottet och dess bakgrund, och vad de mycket vederhäftiga författarna till dessa skildringar särskilt ha framhållit, är den synnerligen olycksdiga inverkan, som den otillförlitliga och likriktade nyhetsförmedlingen beträffande det egna landets läge, andra länders militära förhållanden och sedan i fråga om själva krigshändelsernas förlopp hade på folkstämningen. Man hade genom denna så att säga artificiella nyhetsförmedling, som dolde åtskilligt av de verkliga förhållandena, hållit uppe en överdrivet optimistisk uppfattning hos folket, och när sedan verkligheten inte kunde döljas och allmänheten fann sig

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
 ställd inför kontrasten mellan det, som förut officiellt sagts vara sanning, och det, som i verkligheten var sanning, så fick detta en förödande verkan på folkmoralen. Härmed vill jag på intet sätt draga en parallell med förhållandena i vårt land, där vi inte för närvarande befinna oss i ett sådant tillstånd beträffande nyhetsförmedling och censur, som av dessa franska författare skildrats. Men när en så elastisk ordalydelse införes som »underrättelser, vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet» och man tänker sig vad detta möjligen kan leda till, då blir man litet grand mörkrädd vid tanken på lärdomarna från andra länder. Det är möjligt, att man i så fall är mörkrädd i onödan, men mörkrädsla brukar ju sammanhånga med mörker, och en mörkläggning av nyhetsförmedlingen gör, att sådana farhågor synas ligga nära till hands.

Jag hoppas innerligt, herr talman, att de farhågor jag har tillåtit mig uttala inte skola i framtiden visa sig besannade, att med andra ord tillämpningen av de grundlagsbestämmelser, som nu med all sannolikhet komma att antagas, inte kommer att vara till men för vare sig tryckfriheten i väsentliga ting eller för vårt lands välfärd. Men jag har det intrycket — vilket har förstärkts även av inlägg från andra håll — att de grundlagsändringar, som nu äro framlagda till konfirmering, på en och annan punkt skulle ha kunnat vara grundligare utarbetade och noggrannare övertänkta.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den föregående ärade talaren upptog ånyo frågan om tryckfrihetsförordningens principer, och han citerade § 86 regeringsformen såsom innebärande, att man måste anse, att tryckfrihetsförordningen skall vara byggd på den principen, att ett administrativt ingripande icke bör äga rum, utan att domstolsvägen uteslutande bör ifrågakomma. Jag ber då att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet därpå, att i ingressen till 1812 års tryckfrihetsförordning visserligen citeras § 86 regeringsformen, men ej ordagrant, utan med det förbehållet, att den rätt, som stadgas i § 86, skall gälla endast under förutsättning, att det ej finnes några av den offentliga makten i förväg lagda *av tryckfrihetslagen ej föreskrivna* hinder. Detta egendomliga sätt att gå till väga — att citera en regeringsformsparagraf i annan lydelse än den äger — innebär naturligtvis en förklaring, att man har att söka tryckfrihetsförordningens principer uteslutande i tryckfrihetsförordningen själv och icke i regeringsformens § 86. När man skall bedöma tryckfrihetsförordningens anda, så får man observera detta faktum. Sedan blir det en annan fråga, huruvida tryckfrihetsförordningens anda överensstämmer med regeringsformens § 86, men den tvistepunkten behöva vi ju ej upptaga. Den löstes 1812 genom ingressen till tryckfrihetsförordningen.

Den ärade talaren uttalade sin oro inför den utbyggnad, som skett i § 3 mom. 9, sista delen av första stycket. Därigenom har justitieministern fått rätt att provisoriskt lägga kvarstad på skrift. Det är inte någon nyhet i tryckfrihetsförordningen, att justitieministern kan fungera på det sättet. Det fanns redan förut stadgat i annat fall. Och när den siste ärade talaren liksom även en föregående ärad talare har uttalat sin oro för att justitieministern skulle handla på egen hand på ett sätt, som skulle ställa hans kolleger i bryderi, när han anmälde sin åtgärd i konseljen, vill jag erinra om ett oregerat men dock betydelsefullt organ i den svenska regeringens organisation, nämligen den allmänna statsrådsberedningen — det kanske inte kan anses vara grundlagsstridigt att omnämna dess existens vid ett tillfälle sådant som detta. Dess omnämnande bör ju i varje fall ha en lugnande inverkan på de ärade talarna.

Den utbyggnad av nyssnämnda lagställe, som har skett, har varit nödvändigjord därav, att så som denna makt för Konungen att konfiskera nu är

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

konstruerad, kan den bara fungera, kan man säga, en dag i veckan nämligen: den dag, då konselj hålles. Ett tidningsnummer, som kommer ut på lördagen, kan således ej bli föremål för någon åtgärd förrän nästkommande fredag, såvida man ej anser saken vara av den vikt, att man håller en extra konselj. Det är naturligtvis olämpligt att, om man har en sådan makt lagd i Kungl. Maj:ts hand, ha den konstruerad på ett dylikt opraktiskt sätt — något som ju också i praktiken har observerats och föranlett, att vissa utgivare av tryckta skrifter ha spekulerat i Kungl. Maj:ts konstitutionella senfärdighet.

Den ärade talaren erinrade också om att man i fråga om det franska sammanbrottet från åtskilliga håll har gjort gällande, att det skulle ha berott på att allmänheten inte erhöll underrättelse om det verkliga läget. En av dem, som alldeles särskilt har framhållit detta, är Manchester Guardian's korrespondent. Men jag ber då endast att få erinra därom, att England inte har dragit den slutsatsen av hans rapporter om läget i Frankrike och orsakerna till det franska sammanbrottet, att England avstått från att utöva kontroll över det fria ordet.

Det är självklart, att missbruk av en censur kan leda till ytterst beklagliga följder — därom äro jag och den ärade talaren naturligtvis fullständigt ense — men därav kan man inte draga den slutsatsen, att i ett nödläge det inte kan vara nödvändigt att tillgripa även ett sådant yttersta medel som censur för att hindra, att den allmänna opinionen splittras och att fienden erhåller underrättelser, som kunna gynna hans planer.

Herr Herlitz: Herr talman! Eftersom jag på andra punkter bekämpat regeringens tryckfrihetspolitik, känner jag ett behov att vid detta tillfälle deklarerera, att jag i konstitutionsutskottet inte påyrkat något uppskov med detta ärendes behandling och att jag i dag vill rösta för bifall till det vilande förslaget.

Eftersom detta förslag bildar en enhet, som måste i sin helhet antas eller förkastas, behöver man för att ge skäl för ett bifall därtill bara styrka, att det är behövt att genomföra någon del av de i förslaget intagna reglerna. Jag skall förenkla mitt resonemang i enlighet därmed.

Det står för mig uppenbart, att vi i varje fall i händelse av krig inte kunna undvara den möjlighet, som här ges att hindra utspridandet av meddelanden, som äro ägnade att skada rikets säkerhet. Den är ett fullkomligt naturligt och nödvändigt komplement till den spionerilagstiftning, som genomfördes i fjol och som kriminaliserar spridandet av meddelanden på andra vägar. Det är fullkomligt meningslöst att genomföra en sådan lagstiftning, men lämna vägen över tryckt skrift alldeles öppen.

Det kan inte heller med rätta påstås, såsom herr Knut Petersson ville göra i sitt anförande, att denna åtgärd är överflödig. Han åberopade en hel del skäl, av vilka emellertid intet verkade övertygande på mig.

Denna lagstiftning göres inte överflödig genom de nyss nämnda stadgandena i strafflagen om spioneri m. m., ty i den mån ett brott begås genom tryckt skrift, är det som bekant oätkomligt för den allmänna strafflagen. Liksom vi på många andra områden ha måst komplettera strafflagsbestämmelser med tryckfrihetslagstiftning, måste vi också göra det här.

Lagstiftningen göres inte heller överflödig genom de av herr Knut Petersson åberopade bestämmelserna i tryckfrihetsförordningens § 2 om hemlighållande av allmänna handlingar, ty här är det ju fråga om någonting helt annat och mera än att ge spridning åt sådana papper, som till äventyrs förvaras bland myndigheternas handlingar och sålunda falla under denna paragraf i tryck-

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
frihetsförordningen. Här är det fråga om att förhindra spridande av meddelanden av vad art de än må vara och från vilken källa de än må härstamma.

Inte heller kan man säga, att denna lagstiftning göres överflödigt av censurlagstiftningen, om och när en sådan kommer till stånd, ty det ligger i sakens natur, att censuren, hur den än må ordnas, aldrig kan komma att systematiskt drabba alla tryckalster, som komma ut här i landet. Det står inte i mänsklig makt -- det är i varje fall praktiskt ogenomförbart -- att ordna det så, att varje tryckt skrift, som kommer ut här i landet, blir underkastad granskning på förhand. Med hänsyn härtill har detta stadgande sin betydelse.

Då man så starkt understrukt, hur kännbart detta ingrepp är, vill jag inlägga några reservationer. Det står dock fast, att det är fråga om ett mindre väsentligt ingrepp än det, som sker genom censur och indragning. Ty vad är det, som här sker? Jo, intet annat än att skriften blir föremål för åtal och eventuellt straff i vanlig ordning, medan censur och indragning drabba på ett helt annat sätt.

I detta sammanhang vill jag särskilt understryka ett, såvitt jag har iakttagit, förut inte berört förhållande. Hur § 3 mom. 10 i tryckfrihetsförordningen kommer att tillämpas, beror till väsentlig del på omdömet hos den jury, som kommer att pröva de föreliggande frågorna. Ty avgörandet om vad som här är förbjudet är inte helt och hållet lagt i Kungl. Maj:ts hand. Jag föreställer mig, att det är med full avsikt lagtexten utformats så, att för att en gärning skall vara straffbar, fordras två ting: för det första, att det är fråga om underrättelser, vilkas spridande är ägnat att skada rikets säkerhet, och för det andra, att Kungl. Maj:t i statsråd förbjudit dessa handlingars offentliggörande. Detta innebär efter all rimlig lagtolkning, att juryn har att självständigt bedöma, huruvida det förstnämnda brottskriteriet är för handen, d. v. s. inlåta sig på ett bedömande i det konkreta fallet, huruvida det förekomna publicerandet är ägnat att skada rikets säkerhet.

Detta är i all korthet skälen till att jag inte nu kan gå på avslag. Skälen mot ett uppskov med sakens behandling ha redan utvecklats av herr Oscar Gottfrid Karlsson. Jag vill yttermera stryka under en synpunkt, som herr statsrådet framförde -- jag tror det var i sitt sista anförande -- och som för mig har vägt tungt, nämligen nödvändigheten av att snabbt genomföra en effektivisering av innehållet i § 3 mom. 9.

Herr talman! Jag tillåter mig alltså hemställa, att kammaren måtte anta det vilande grundlagsförslaget.

Herr Engberg: Herr talman! Jag föreställer mig, att det finns åtskilliga i denna kammare, som i likhet med mig ha en känsla av att vi här röra oss på brännande och i varje fall ömtålig mark. Jag skall icke ge mig in på någon polemik vare sig med herr statsrådet eller med övriga, som förfäktat hans uppfattning. Personligen har jag i själva sakfrågan samma mening som den ärade talaren på Göteborgsbänken. Jag skulle därför ha kunnat utan vidare instämma i hans anförande, men det yrkande, som han knöt till sin riktiga motivering, syntes mig inte alldeles motsvara vad situationen kräver. Med förvåning har man lagt märke till att denna del av ett sammanhängande helt lösryckts ur sitt sammanhang och av konstitutionsutskottet redan nu presenterats för riksdagen. Man bör inte skilja Ouvertyren i en opera från själva operan. Här ha vi Ouvertyren -- operan, mina herrar, spelas upp när censurlagen kommer. Det brukar ligga i Ouvertyrens musikaliska väsen, att den anteciperar och resumerar de musikaliska motiv, som äro ränningen i verket. Debatten har nogsamnt givit vid handen, att så är fallet även här.

Jag tycker därför, att det riktigaste, det sakligt bästa är, att kammaren

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

får tillfälle att ta ställning till denna fråga i dess naturliga samband med den större fråga, vars förspel den är, frågan om censurlagen. Jag finner emellertid icke något annat sätt att främja ett slikt önskemål än att här framställa yrkande på återremiss till utskottet, för att detta må få möjlighet att leverera in ärendet till kamrarna i sällskap med censurlagen.

Herr talman! Jag ställer därför det yrkandet.

Häri instämde herr *Sandler* och herr *Andersson, Elon*.

Herr **Petersson, Knut**: Herr talman! Det föreföll mig, som om någonting fattades i herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet första anförande. Jag saknade den förklaring, som brukar åtfölja hans uttalanden i tryckfrihetsdebatterna, att han är en varm vän av den svenska tryckfriheten. I stället kom en förklaring, att det var med stor olust han ägnat sig åt dessa restriktiva ingripanden i vår tryckfrihetsrätt. Jag kan försäkra herr statsrådet, att det är med den allra största medkänsla vi följa honom på denna fortsatta och som det synes oändliga via dolorosa.

Härtill får jag lägga ett beklagande, att hans anförande inte, som jag hoppats, fick karaktären av en sammanhängande motivering. Det blev mera strödda anmärkningar till ett föregående anförande, en kritik av kritiker, men mindre ett försvar för regeringens proposition.

Jag lade också märke till att herr statsrådet sysslade med gångna tider. Därvidlag får jag säga, att han lyckats övertyga oss mera om sina utomordentliga insikter i 1812 års förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen än om nödvändigheten av de nu föreliggande förslagen. Likaså föreföll det mig, som om han ägnade onödigt stort utrymme åt försvaret för ändringen i första stycket av § 3 mom. 10. Mot detta stycke har jag icke riktat några invändningar. Sådana kunna otvivelaktigt göras, men jag har i varje fall lämnat dem åsido i känslan av att det samtidigt kan sägas mycket för en omredigering ungefär i enlighet med regeringens och konstitutionsutskottets förslag. Därmed följer ju en anslutning till de nya strafflagsparagraferna, vilket har sina fördelar. Visserligen ansåg man tidigare en dylik överensstämmelse mellan strafflag och tryckfrihetslag icke alldeles nödvändig eller påkallad, men där har tydligen uppfattningen ändrat sig. Det har t. o. m. på sistone hänt, att man yrkat, att tryckfrihetsförordningen skulle omformuleras till bättre överensstämmelse även med rent tillfälliga och provisoriska lagar.

Emellertid skall jag inte ingå på innebörden av just denna lagändring. Jag godtar den, om inte som alldeles felfri, så dock som tämligen väl motiverad. Mina invändningar riktade sig mot andra stycket av momentet, och där har herr statsrådet icke lyckats övertyga mig. Han sade vid ett tillfälle i sitt anförande, att det väl är alldeles uppenbart, att man inte kan lämna åt tidningsredaktörerna att avgöra, vad som får bringas till offentligheten eller inte. Jag skulle vilja hålla med om att det bör man inte göra, och det gör man heller inte här i landet. Vad som bringas till tidningsredaktörernas kännedom är, skulle jag föreställa mig, numera en mycket ringa del av vad som händer inom styrelsearbetet. Jag erinrade tidigare om att själva grundvalen för det skydd, som det här är fråga om att skapa, i främsta hand är ämbetsmannens förtegenhetsplikt. Det förefaller mig vara alldeles uppenbart, att detta också är den riktiga grundvalen. Det säger sig självt, att det är ämbetsmannansansvaret, som skall ge statsintresset dess helgd. Dessutom föreligga både i sekretesslagen och i strafflagen mycket omfattande försiktighetsåtgärder, som hindra tidningsredaktörerna från att offentliggöra vad de finna för gott.

Förhoppningen, att förordningen av den 12 april skulle ha varit något slags spärr för främmande staters underrättelsetjänst och underrättelseväsen, kan jag

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
inte dela. Såvitt jag förstår föreligga här i landet inte så förfärligt stora svårigheter för främmande sändebud att förskaffa sig de upplysningar, som de önska.

Herr statsrådet yttrade också, att lagen, i detta fall givetvis tryckfrihetsförordningen, bl. a. har till uppgift att ge anvisning om hur vissa förhållanden på press- och tidningsväsendets område skola regleras, och det håller jag med om. Det är ju en mycket viktig del av tryckfrihetsförordningens uppgifter. Men jag skulle vilja säga, att vad angår det nu förevarande lagrummet är felet just, att det *icke* ger någon anvisning om hur förhållandena skola regleras. Det lämnar tvärtom åt Kungl. Maj:t en rörelsefrihet, som jag finner icke blott olämplig, utan stridande mot själva andan i vår tryckfrihet. Jag vill inte förneka, att det kan föreligga ett behov att utsträcka publiceringsförbudet utöver utrikespolitiska och militära ämnen. Detta är möjligt, men om man skall vidta en sådan utvidgning av bestämmelserna och släppa deras förankring vid vissa angivna ämnen, bör man också se till, att man i stället sätter något så när klara och tydliga anvisningar om Kungl. Maj:ts befogenheter. Det har varken regeringen eller konstitutionsutskottet gjort.

Jag skulle vilja erinra om vad 1896 års konstitutionsutskott, som också hade att behandla en ändring i förevarande paragraf, anförde i det sammanhanget. I dess utlåtande nr 7 heter det bl. a.: »Utskottet har däremot ansett det önskvärt, om den föreslagna begränsningen av tryckfriheten kunde ske genom ett stadgande, så bestämt och tydligt avfattat, att den som har att ställa sig detsamma till efterrättelse däruti erhåller tillräcklig ledning för sin uppfattning om vidden av det förbud, som med stadgandet avses, på samma gång som erforderlig trygghet vinnes för att alla sådana handlingar, vilkas hemlighållande är av vikt för rikets säkerhet, komma i åtnjutande av ifrågavarande skydd.» Det hade varit önskvärt, att även 1941 års konstitutionsutskott beaktat önskvärdheten av en dylik precisering av hithörande befogenheter.

Nu har herr statsrådet uttalat, att han för sin del inte har några planer på att omedelbart ta den nya fullmakten i bruk, och det är naturligtvis i all beaktelsen en glädjande underrättelse. Men han kan inte tala annat än å sina egna vägnar, och alla äro dödliga, t. o. m. regeringar. Såvitt jag förstår, är det kammarens plikt att bedöma denna sak inte från den förutsättningen, att den nuvarande regeringen kommer att bestå och för all framtid vara huvudman för den nya fullmakten, utan under hänsynstagande även till den möjligheten och sannolikheten, att en helt annan regering kommer att handha hithörande befogenheter. Ett löfte från den nuvarande chefen för justitiedepartementet av nyss nämnd innebörd har, såvitt jag förstår, en mycket begränsad räckvidd.

Det var en annan sak i statsrådets yttrande, som jag inte heller kan gå förbi. Han talade om att individerna bära känna ansvaret och måste handla så, att de kunna bära detta ansvar även inför samhället. Såvitt jag förstår tänkte statsrådet på tidningsmännen, och under hans uttalande låg väl en antydning om att de hade brustit i detta hänseende. Det föreföll också, som om han i denna tes såg en motivering för just den omformulering av § 3 mom. 10, som han ifrågasatt. Ja, men om denna § 3 mom. 10 tas i bruk, avkopplar den faktiskt det personliga ansvar, som tidningsmännen utan tvivel alla känna gentemot samhället och statsintresset. Så snart ett publiceringsförbud är utfärdat, är ju tidningsmännens egen omdömesförmåga utmönstrad ur sammanhanget. Då blir det avgörande, inte vad vi, som skriva i tidningarna, tycka och tänka i förevarande fall, utan vad informationsstyrelsen bestämmer. Konsekvensen av lagändringen blir, att man flyttar över ansvaret från tidningsredaktionerna till den censurerande myndigheten. Den praktiska konsekvensen av en tillämpning av ifrågavarande lagställe blir censurens införande på administrativ väg. Det

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

är icke någon förutsägelse, utan det är en redan inhöstad praktisk erfarenhet. Förordningen av den 12 april 1940 har givit oss en censur, som för närvarande berör praktiskt taget alla militära underrättelser, och som censurmyndighet fungerar informationsstyrelsen. När herr Herlitz säger, att detta ingripande dock måste sägas vara vida mindre strängt än t. ex. censurlagens tillämpning, kan jag alltså inte riktigt följa honom. Det ligger visserligen i Kungl. Maj:ts skön att sätta denna censur i funktion eller inte, men när den väl en gång har kommit i funktion, kommer den, såvitt jag förstår, att göra precis samma tjänst som en censur, införd enligt den föreslagna § 6 i tryckfrihetsförordningen. Skillnaden är bara den, att den kommit till på administrativ väg.

Nu finns det kanske människor, som tycka, att censur ingenting är att förfasa sig över; det är sådant, som man får fördraga. Det förefaller mig riktigt, att det då samtidigt påpekas, att censuren dock till hela sin innebörd är en stympling av författningslivet. Den innebär, att demokratien icke längre fungerar som demokrati. Under censurens tryck blir tidningspressen icke längre ett skydd för de medborgerliga rättigheterna och friheterna, den blir ett hot mot dessa rättigheter. Jag skulle i det sammanhanget vilja citera några ord av en herre, som verkligen hade erfarenhet om dessa ting. Det är Benjamin Constant, som på ett ställe i sina skrifter talar om censuren. Han beskriver det tillstånd, som råder under en sådan inrättning, på följande sätt: »Det är, som om man monopoliserade förtalen och satte det i händerna på underdånigheten med uppgift att gå makten till handa: de välsinnade prisas med eller utan grund, medan personer, som misstänkas för andra åsikter än dem, som äro regeringen behagliga, utsättas för lömska beskyllningar.»

Vi skola inte ta lätt på denna sak. Det är en allvarlig sak, och för min del har jag inte svårt att föreställa mig de olyckor, som kunna komma i släptaget på den planerade grundlagsförändringen.

Såsom en av de bärande anmärkningarna mot förslaget har jag för min del anfört frånvaron av varje som helst parlamentarisk kontroll över fullmaktens tillämpning. Innan jag slutar, skulle jag vilja rikta en direkt fråga till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Den frågan lyder så här: för den händelse en ny författning, motsvarande kungörelsen av den 12 april 1940, kommer att utfärdas med stöd av den nya editionen av § 3 mom. 10, är herr statsrådet då redo att förelägga riksdagen en sådan författning för yttrande?

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag besvårar kammaren med att ånyo ta till orda. Jag gör det, därför att jag inte tar lätt på denna sak utan tvärtom anser det vara viktigt, att all den upplysning, som kan meddelas från olika håll, lägges fram för kammaren, innan den fattar sitt beslut.

Jag beklagar mycket, att den föregående ärade talaren inte var belåten med den uppställning, som jag givit mitt anförande, den disposition — för att använda ett uttryck från de högre allmänna läroverken i fråga om krior — som jag hade använt. Den ärade talaren klagade över att det alltför mycket hade fått karaktären av en kritik mot kritiker och inte innehållit några positiva skäl för den ståndpunkt, som intagits i de framlagda grundlagsförslagen. Jag tror dock, att den ärade talaren härvid har fallit offer för den subjektivitet, som är gemensam för oss alla och som består däri, att vi fästa stort avseende vid vad som direkt kan syfta på oss, medan saker, som inte ha en sådan direkt syftning, gå oss mera likgiltigt förbi. Den ärade talaren erkände i alla fall — om jag nu vågar kritisera min magister — att mitt anförande icke hade varit uteslutande inriktat på kritik, när han uttryckte sin missbelåtenhet med att jag så pass utförligt framlagt en motivering för § 3 mom. 10 första stycket, ehuru han, såsom han påpekade, icke hade riktat något an-

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
grepp mot den punkten. Men jag får taga med ro, att jag icke har motsvarat den ärade talarens förväntningar på den stilistik, som bör utmärka ett statsrådsanförande.

Jag skall emellertid nu försöka att komplettera mitt föregående anförande med ett par påpekanden, som den ärade talaren givit mig anledning till. Han yttrade bland annat, att det icke borde föreligga någon fullständig överensstämmelse mellan strafflagens bestämmelser om den, som i annan form än skriftlig meddelar upplysningar, vilka med hänsyn till rikets säkerhet bort hållas hemliga för främmande makt, och tryckfrihetsförordningens bestämmelser om den, som gör detsamma i tryckt form. Jag vill påpeka för den ärade talaren, att även om den ifrågavarande grundlagsändringen antages, kommer icke någon sådan överensstämmelse mellan de båda lagurkunderna att föreligga, därför att tryckfrihetsförordningens bestämmelser komma att träffa tidningsmannen mildare än strafflagens bestämmelser träffa den, som icke är tidningsman men som meddelar upplysningar av alldeles samma beskaffenhet. Bland annat kan den, som straffas enligt strafflagen för sådant obehörigt meddelande av upplysningar, bli straffad för oaktsamhet, men det kan inte tidningsmannen bli. Det är en aktning för yrkesfarorna, som har föranlett mig att intaga denna mildare hållning i fråga om tidningsmännen, som ju onekligen på grund av sitt myckna handläggande av nyhetsmaterial kunna vara mera utsatta för att handla av oaktsamhet än en person, som mera tillfälligt ingriper i nyhets spridningen i landet på muntlig väg.

När den ärade talaren håller så hårt på att vi i § 2 mom. 2 tryckfrihetsförordningen — det ställe, som innehåller ett stadgande, vilket ger rätt för var och en att ha fri tillgång till allmänna handlingar, såvitt icke en inskränkning är nödvändig med hänsyn till rikets säkerhet — ha en författning, som är grundläggande och tillräcklig, vill jag framhålla, att den icke är det. Ty detta ställe förbjuder offentliggörande av allmän handling i det fall, som där anges, men vi ha icke i vår rätt haft någon motsvarande regel, som har straffat den, som i tryck har kungjort *innehållet* i en dylik handling, fränsett ett obetydligt fall, som finnes upptaget i § 3 mom. 10 sista stycket i tryckfrihetsförordningen. Man måste säga, att det på den punkten har funnits en lucka i vår lagstiftning. Det är naturligtvis alldeles orimligt, att en tidningsman skall vara strafflös, om han på ett eller annat sätt skaffar sig tillgång till en hemlig handling och icke trycker av den, utan ur handlingen refererar det innehåll, som gör, att den bör vara hemlig. Det är denna lucka, som tilltäppes genom det grundlagsändringsförslag, som nu föreligger. Jag framhåller detta för att påpeka, att man icke kan tillmäta § 2 mom. 2 tryckfrihetsförordningen den avgörande betydelse, som den ärade talaren gör. Den ärade talaren måste vara ense med mig om att denna lucka bör tilltäppas och att alltså den, som offentliggör en hemlighet på det sättet, att han gör det referatvis i tryck, naturligtvis skall kunna straffas lika väl som den, som gör det muntligen och vars handlingssätt faller under strafflagens åttonde kapitel.

Jag är således, såsom den ärade talaren hör, mycket villig att medge vissa privilegier för tidningsmännen, men jag kan icke vara med om att medge dem hur stora privilegier som helst framför andra medborgare i fråga om rätten att utspria nyheter, som böra hållas hemliga för främmande makt.

Den ärade talaren yttrade, att ett antagande av de föreliggande grundlagsbestämmelserna skulle medföra, att vi finge en censur här i landet. Men i så fall är den censuren redan införd, ty vi ha förordningen av den 12 april 1940, som uppdrar vissa gränser, inom vilka tidningsmännen få hålla sig vid sitt nyhetsmeddelande för att icke komma i den situationen, att de skada rikets försvar och säkerhet överhuvud taget. Jag har förut sagt, att det icke före-

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

ligger någon anledning för mig att nu överväga en ändring av denna kungörelse. Den »censur», som vi i ett läge sådant som det nuvarande ha, är redan känd för tidningsmännen och för svenska folket. För en farligare situation har ju Kungl. Maj:t utbett sig den fullmakt, som skall behandlas av denna riksdag vid ett senare tillfälle.

Man skall icke måla förhållandena svartare än de verkligen äro. Den ärade talaren tillhör liksom jag en kategori människor, som sysslat med vetenskap och fått en vetenskaplig skolning i kritik, och därav följer naturligtvis en viss böjelse för oss att icke ha förtroende för någon annan än för oss själva. Men när man kommer utanför vetenskapens värld och ut i det praktiska livet och skall leva med i ett samhälle, måste man dock hysa förtroende för andra människor. Det ligger i själva det demokratiska statsskickets representationsidé, att man skall hysa ett sådant förtroende. Denna representationsidé kulminerar i förtroendet att överlåta till en krets av statsråd att handlägga de ärenden, som äro av den allra största vikten för samhället i dess helhet. Om man icke hyser något förtroende för vårt statsskicks förmåga att åstadkomma ett statsråd, som kan förtjäna ett dylikt förtroende, då faller man principiellt sett utanför den demokratiska ramen. Och jag antar, att den ärade talaren skulle med en viss förskräckelse iakttaga, om han ramlade utanför ett andligt skydd, som han sätter så högt värde på. Jag säger detta såsom ett svar på den ärade talarens anmärkning, att man bör antaga en grundlag, som kan överlämnas även åt kommande statsråd att tillämpas. Det är mitt svar på den pessimistiska syn på saken, som låg bakom denna hans formulering. Tror man icke, att vårt folk i den farliga tid, vari vi nu leva, kan komma att åtnjuta en både folklig och fast ledning, då måste man se mycket mörkt på våra utsikter att komma igenom denna farliga tid.

Den ärade talaren yttrade, att de föreliggande grundlagsbestämmelserna innebära ett hot mot de medborgerliga rättigheterna. Jag ber då endast att få erinra den ärade talaren om hurusom man t. ex. i det mönsterland, som den ärade talaren beundrar, nämligen England, har infört vida längre gående inskränkningar i dessa medborgerliga rättigheter än man gjort här, utan att någon misströstar om demokratiens framtid i England. Varför inför man sådana inskränkningar i en farlig tid? Det gör man naturligtvis av samma skäl som en läkare behandlar en sjuk på annat sätt än han behandlar en frisk. Världen befinner sig i ett sjukdomstillstånd, när den svävar i krigsfara eller är i krig och de handlingsregler, som då måste tillämpas i staterna, äro med nödvändighet annorlunda än de, som kunna komma till användning i de framtida fredliga och lyckliga tider, som vi kunna hoppas att gå till mötes, om vi nu iakttaga all den kloket, som behöves, och om rikets väl skötes med den fasthet, som tiden kräver.

Jag slutar med att svara på den fråga, som den ärade talaren riktade till mig, beträffande en eventuell ändring av den kungl. kungörelsen av den 12 april 1940, som uppdrar de gränser, inom vilka tystlåtenhet skall iakttagas. Den ärade talaren frågade, om jag var beredd att för min del förorda, att vid en ändring av denna kungörelse riksdagen skulle få tillfälle att yttra sig. Jag vill därom endast säga, att jag alltid har varit mån om att Kungl. Maj:t skulle handla i samråd och samförstånd med riksdagen i all den utsträckning, som är möjlig. Om det är fråga om en liten ändring utan större betydelse i en sådan författning, skulle det naturligtvis vara onödigt att besvara riksdagen med att förelägga den ärendet, men om det skulle bli fråga om en utvidgning, som vore djupt ingripande i nyhetsmeddelandet i vårt land, samt om situationen i övrigt är sådan, att det finns tid att gå till riksdagen, och inga utrikespolitiska hänsyn i övrigt stå i vägen, synes det mig vara mycket lämpligt, att

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)
riksdagen beredes tillfälle att yttra sig om ett förslag till en ny förordning av sådant innehåll.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Det är vissa uttalanden av justitieministern, som ha uppkallat mig.

Hade justitieministern motiverat bibehållandet av förändringen i § 3 mom. 9 på så sätt, att denna var väsentligen frampressad av tidens besvärigheter och de utrikespolitiska förhållandena o. dyl., skulle jag i varje fall ha kunnat förstå statsrådets inställning på den punkten. Men justitieministern framställde saken så, att förändringen kunde anses vara väl överensstämmande icke blott med tryckfrihetsförordningens bokstav, vilket jag långt ifrån vill bestrida, utan även med tryckfrihetsförordningens anda sådan den är utformad i § 86 regeringsformen. Jag vill ändå hemställa till statsrådet och chefen för justitiedepartementet, om verkligen det att indraga en skrift, som icke är smädlig och som icke är förgriplig, utan att bringa saken inför domstol, eftersom skriften såsom icke smädlig eller förgriplig icke kan förandlea någon dom, kan betraktas såsom överensstämmande med vare sig tryckfrihetsförordningens anda, sådan den är utformad i § 86 regeringsformen, eller med grundsatsen, att svensk man icke kan utan laga dom berövas sin egendom, vilken är uttryckt bl. a. i § 16 regeringsformen. Jag tror, att statsrådet och chefen för justitiedepartementet är ganska ensam om denna sin uppfattning.

Statsrådet uppkallade vidare till sin hjälp konstitutionsutskottet vid 1840 —41 års riksdag och sade, att det i sina uttalanden hade gjort gällande, att även om indragningsmakten försvinner, bibehålles ju ändå Kungl. Maj:ts rätt att använda § 3 mom. 9 tryckfrihetsförordningen. Det är ju alldeles riktigt. Jag har vid en hastig genomläsning sett detta, vilket jag givetvis icke heller betvivlat. Men jag vill erinra därom, att vad det år 1840 gällde var, att indragningsmakten skulle försvinna. Då påpekade konstitutionsutskottet, att även om indragningsmakten försvinner, finnas dessa bestämmelser kvar, beträffande vilka intet förslag om ändring mig veterligen hade framställts inom riksdagen. Att i sådant fall därav draga den slutsatsen, att konstitutionsutskottet år 1840 hade rekommenderat användningen av dessa bestämmelser, tror jag icke är möjligt.

I samma utlåtande av konstitutionsutskottet år 1840 sades några ord, som jag tillåter mig att citera. Utskottet yttrade: »Den med Sveriges samhällsskick obekante utlänningen torde på bemålde statsrådsledamot välva det moraliska ansvaret för varje underlåtenhet att indraga en skrift, som den förre tror sig finna brottslig; och i sådant fall är det även att befara att anspråken på detta moraliska ansvar skola sträcka sig ännu längre.» Den varning, som 1840 års konstitutionsutskott gav på denna punkt, tror jag var fullt tillbörlig. Varje användning av § 3 mom. 9 tryckfrihetsförordningen leder till att det ständigt kommer att ropas på mer. Jag tror, att det skulle vara synnerligen lyckligt, om den praxis, som regeringen på sistone synes ha slagit in på, nämligen att när det gäller dessa ting använda domstolsförfarandet, följdes även i fortsättningen och att man icke gick den visserligen enklare men säkerligen med vårt rättsmedvetande föga överensstämmande väg, som man kan kalla konfiskationsvägen. Jag tror, att det förtroende, som justitieministern ansåg att det var nödvändigt, att man hyste i ett demokratiskt samhälle för regeringsmaktens utöware — och jag vill icke bestrida riktigheten därav — i större mån skall komma justitieministern till del, om han går denna i överensstämmelse med vår allmänna rättsuppfattning utpekade väg, som även anvisas i tryckfrihetsförordningen.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

Herr Pauli: Herr talman! Jag ber att få säga några ord i anledning av herr statsrådets anförande, vari han även vände sig mot mig.

Statsrådet invände mot mitt citerande av § 86 regeringsformen, att denna paragraf förekommer i en annan läsart i ingressen till tryckfrihetsförordningen. Denna läsart är emellertid, för att använda ett filologiskt uttryck, en korrumpierad text, vilket han ju också antydde. Korruptionen består huvudsakligen i inskjutandet av de av honom citerade orden »av tryckfrihetslagen ej föreskrivna». Det är bekant, att dessa ord på ett mycket inkorrekt sätt inpassades av vederbörande och att detta gjorde det möjligt att år 1812 i tryckfrihetsförordningen införa indragningsmakten. Denna avskaffades sedermera, men citatet återställdes inte i sitt korrekta skick. Nu förmodar jag emellertid, att statsrådet är ense med mig om att § 86 regeringsformen fortfarande utgör gällande grundlag. Den har det väsentliga försteget framför formuleringen i tryckfrihetsförordningen, att den icke är en på något sätt tillrättalagd grundlagstext, utan den ursprungliga. Jag ber därför att få hålla mig till den läsarten, när jag i detta fall söker tolka grundlagens anda och principer. Dessutom kan man inte underlåta att ta hänsyn till att den interpolation, som vi här talat om, skedde i samband med indragningsmaktens införande, vilket som bekant gjordes i grundlagsstridiga former. Detta ger hela denna del av tryckfrihetsförordningen en alldeles säregen belysning.

Det var en liten textkritisk detalj, som jag tyckte borde beröras.

Jag begärde emellertid ordet närmast för att framhålla, att jag inte, såsom herr statsrådet hade uppfattat det, har sagt, att sammanbrottet i Frankrike helt berodde på bristfällig upplysning bland allmänheten angående det allmänna läget. Det vore en väl stark förenkling av det historiska sammanhanget att påstå något sådant. Vi ha alla klart för oss, att sammanbrottet berodde på en hel rad orsaker av mycket skiftande slag, men framför allt naturligtvis på brister i den militära och rustningsindustriella beredskapen. Men att allmänhetens bristande upplysning om läget och den plötsliga förändringen från en allmän optimism till en allmän förtvivlan spelade en utomordentligt stor roll för det rent moraliska sammanbrottet, det kan man säkert inte komma ifrån. Det är riktigt, att, såsom statsrådet nämnde, icke minst en engelsk iakttagare har konstaterat detta jämte fransmännen själva. Men, säger statsrådet, engelsmännen ha inte dragit den konsekvensen härav, att de avstått från kontroll. Nej, naturligtvis inte. Men vi se dock, hur det är i England i detta avseende. Vi ha alla under det senaste året läst om hurusom det en tid fanns en tilltagande tendens från informationsministern Duff Coopers sida att lägga en alltför hård hand på nyhetsmeddelandet åt allmänheten och överhuvud taget på tryckfriheten. Vi veta, hur man reagerade däremot och att mr Duff Cooper fick slå till reträtt. Var och en, som läser den engelska pressen i de utdrag, som vi kunna taga del av även här i Sverige, kan konstatera, att det trots brinnande krig och trots att Storbritannien nu befinner sig i det allvarligaste läge, som det någonsin i historien befunnit sig i, råder där i alla fall en ganska betydande frihet, när det gäller framförande av såväl nyhetsmeddelanden som meningstytringar. Att det finns en kontroll och att denna kontroll har en ram, som är ganska vid, är riktigt, men det viktiga är, att man i alla fall inte går utanför den nationella frihetsandans och det praktiska förnuftets gränser.

Det är, såsom statsrådet framhöll, praktiken som i sista hand är avgörande för huruvida censurmöjligheterna missbrukas eller ej. Men det är alldeles klart, att ju mer man ökar censurmöjligheterna, desto mer ökar man också risken för deras missbruk.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

Herr **Sandström**: Herr talman! Min ärade vän på Stockholmsbänken, herr Fredrik Ström, har nyss åberopat överståthållarämbetet såsom ett avskräckande exempel på hur en censurmyndighet verkar. Jag är icke riktigt övertygad om att exemplet är så särdeles lyckligt valt, eftersom överståthållarämbetet icke har tillämpat tryckfrihetsförordningen utan bestämmelserna i lagen den 24 mars 1916 angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff. En fånge måste ju av naturliga skäl underkasta sig vittgående inskränkningar i sin personliga frihet. Detta gäller även friheten att i tryckt skrift offentliggöra uttalanden. Däri ligger icke något övergrepp mot fången i fråga. Detta förhållande kan icke heller tagas till utgångspunkt för något bedömande av tryckfrihetsförordningens för helt andra fall avsedda bestämmelser.

Herr **Thulin**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att en ärad talare på Västernorrlandslänsbänken framställde ett yrkande om återremiss. Det föranleder mig att framhålla, att, sedan andra kammaren med avslag på ett där framställt återremissyrkande bifallit det föreliggande grundlagsförslaget, ett bifall till återremissyrkandet här icke skulle på något sätt tillgodose det syfte, som den ärade talaren hade med sitt yrkande. Om jag icke missförstod honom, åsyftade han, att genom en återremiss skulle möjliggöras för riksdagen och konstitutionsutskottet att uppskjuta avgörandet av det nu diskuterade grundlagsförslaget, till dess man också kunde taga upp frågan om censur och indragning, vilken vilar på konstitutionsutskottets bord, av anledningar som en föregående talare har lämnat upplysning om. Skulle emellertid denna kammare bifalla återremissyrkandet, blir resultatet endast det, att konstitutionsutskottet omgående kommer att expediera ett memorial till denna kammare med anhållan, att kammaren måtte i ärendet fatta beslut. På grund av det läge, i vilket frågan kommit genom andra kammarens beslut, blir en återremiss från denna kammare utan betydelse, och vi ha alltså att välja mellan de framställda yrkandena om bifall till förslaget och om avslag på detsamma.

Herr **Engberg**: Herr talman! Jag skall be att få fråga den siste ärade talaren, varpå han stöder sig, då han säger, att denna expedition från konstitutionsutskottet skall ske *omgående*. Det ligger som bekant grundlagsenligt i utskottets fria prövningsrätt att bestämma tidpunkten.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag vet mycket väl, att tryckfrihetsfångar, som underkastas censur, icke ha denna censur över sig grundad på tryckfrihetsförordningen utan på den lag, som herr Sandström anförde. Men det var icke heller detta, som var det väsentliga i mitt anförande, att censur hade förekommit gentemot en tryckfrihetsfånge, utan det väsentliga var, att censuren hade varit så oerhört egendomlig, att den förbjudit publicerande av en artikel, som inget mänskligt öga skulle kunna finna vara på något som helst sätt antastlig. Då man emellertid skulle kunna tänka sig, att denna censur möjligen skulle ha kunnat vara motiverad av att det i artikeln kunde inläggas kritik av något utländskt förhållande, vill jag draga den slutsatsen, att man överhuvud taget måste akta sig för censur, när det icke är krig, därför att man så lätt kan glida in i ett sådant bedömande, att man i en artikel förutsätter kritik liksom mellan raderna och dömer efter vad som står mellan raderna och icke efter vad som står i raderna.

Ang. inskränkningar i tryckfriheten under krig m. m. (Forts.)

Herr **Thulin**: Herr talman! Med anledning av den förfrågan, som gjordes av den ärade talaren på Västernorrlandslänsbänken, ber jag att få meddela, att jag har gjort en undersökning av samtliga enkla återremisser sedan år 1867 och icke i något fall funnit annat, än att dessa så kallade enkla återremisser, det vill säga återremiss bara från en kammare, ha behandlats på det sättet, att vederbörande utskott utan tidsutdräkt genom ett memorial riktat en anmodan till den kammare, som verkställt återremissen, att fatta beslut, sedan medkammaren redan fattat beslut i saken. En helt annan betydelse ha de dubbla återremisserna, det vill säga när båda kamrarna besluta återremiss. Då kan det verkligen bli något alldeles nytt i frågan. Det fallet föreligger icke här. Andra kammaren har fattat sitt beslut och har genom sitt beslut lösbrutit den här föreliggande grundlagsfrågan ifrån grundlagsfrågan om censur och indragning. Första kammaren är nu nödgad att följa andra kammarens exempel, även om jag mycket väl kan förstå, att det kunde ha varit önskvärt, att man fått dessa två frågor, den nu föreliggande grundlagsfrågan och frågan om censur och indragningsmakt, till behandling samtidigt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats 1:o att det i punkten införda grundlagsändringsförslaget skulle antagas; 2:o att berörda förslag skulle förkastas; samt 3:o att punkten skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes till en början propositioner, först på bifall till yrkandet om återremiss samt vidare på avslag å nämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjordes propositioner, först på antagande av det i punkten införda grundlagsändringsförslaget samt vidare på dess förkastande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Det vilande grundlagsändringsförslaget antogs.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 57, angående anslag till fullföljande av universitetsbibliotekets i Uppsala om- och tillbyggnad m. m.;

nr 62, angående avsättande till nationalpark av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län;

nr 63, angående anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka; samt nr 70, angående statsförvärv av Karlskrona—Växjö m. fl. järnvägar.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. *Punkten 17.* Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag (B) av 725,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle det äskade anslaget disponeras med 500,000 kronor till nybyggnad för dövstumskolan i Härnösand och med 225,000 kronor till ombyggnadsarbeten vid dövstumskolan i Vänersborg.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Utskottet har icke funnit något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag om anvisande å tilläggsstat för innevarande budgetår av 225,000 kronor för ändrings- och reparationsarbeten vid dövstumskolan i Vänersborg.

Vad angår dövstumskolan i Härnösand beräknades — såsom av den lämnade redogörelsen framgår — kostnaderna för den av 1939 års lagtima riksdag beslutade nybyggnaden till 1,950,000 kronor. Dessa kostnadsberäkningar hava sedermera blivit underkastade granskning och överarbetning av 1940 års civila byggnadsutredning. Utredningen har för sin del förordat vidtagande av vissa förenklingar i byggnadens planläggning och utförande, varigenom kostnaderna kunde nedbringas med 780,000 kronor och totalkostnaden hålla sig inom en beräknad ram av 1.170,000 kronor, vari jämväl inräknats kostnaderna för uppförande av rektorsbostad.

Utskottet har tagit del av de av Kungl. Maj:t i enlighet med byggnadsutredningens förslag fastställda ritningarna till ifrågavarande byggnadsföretag och härvid funnit de i besparingssyfte vidtagna förenklingarna i allt väsentligt ändamålsenliga och lämpliga. Utskottet har emellertid uppmärksammat, att elevrummens storlek, som av byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen föreslagits till 24 kvadratmeter, reducerats till knappt 18 kvadratmeter. Dessa rum äro avsedda att inrymma vart och ett fyra elever. Den sålunda vidtagna reduktionen synes utskottet ägnad att ingiva betänkligheter ur såväl social som hygienisk synpunkt. Att märka är nämligen, att ifrågavarande dövstumskola är ett internat, där eleverna vistas övervägande delen av året, och elevrummen måste därför betraktas som elevernas egentliga bostad. Det synes naturligt att man av pedagogiska och humanitära skäl bör sträva efter att bereda de missgynnade ungdomar, som i en skola av här ifrågavarande slag skola erhålla sin uppfostran, betingelser för att i möjligaste mån erhålla trevnad i sina bostäder, något som svårigen torde kunna uppnås därest utrymmet i elevrummen starkt inknappas.

Med hänsyn till att skolans styrelse — såsom av handlingarna i ärendet inhämtats — godtagit den av byggnadsutredningen reviderade byggnadsplanen har utskottet icke velat motsätta sig, att byggnaden uppföres i enlighet med nämnda plan. Utskottet anser det emellertid i likhet med departementschefen icke obefogat att, innan byggnadsföretaget igångsättes, till ytterligare omprövning upptages frågan om elevrummens storlek. Skulle härvid av olika skäl finnas erforderligt att någon utökning av dessa rums storlek kommer till

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

stånd, har utskottet icke något att erinra mot att den angivna kostnadsramen av 1,170,000 kronor överskrides för realiserande av sagda önskemål. En utökning av elevrummen till 24 kvadratmeter skulle enligt vad av handlingarna i ärendet framgår betinga en merkostnad av 130,000 kronor. En mindre utökning till något över 21 kvadratmeter skulle enligt vad byggnadsstyrelsen under hand upplyst draga en kostnad av 65,000 kronor. Utskottet utgår ifrån, att om det billigare alternativet finnes innebära en i huvudsak godtagbar lösning, detta alternativ i första hand bör läggas till grund för en ändring av den nu föreliggande byggnadsplanen. Då hela det beräknade anslaget icke nu behöves ställas till förfogande, torde en dylik mindre ändring av byggnadsplanen icke påverka det å tilläggsstat för innevarande budgetår begärda anslagets storlek, vilket i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag synes böra upptagas med 500,000 kronor.

Det av utskottet till om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna sålunda tillstyrkta anslaget uppgår alltså till $(225,000 + 500,000 =) 725,000$ kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag (B) av 725,000 kronor.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Svensson* i Grönvik och *Hansson* i Rubbestad ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Utskottet har — — — i Vänersborg.

Vad angår — — — av rektorsbostad.

Utskottet har — — — och lämpliga. Utskottet har visserligen uppmärksammat, att vid ärendets beredning vissa betänkligheter yppats mot storleken av elevernas sovrum. Utskottet kan emellertid icke dela dessa betänkligheter, då såväl dagrummen som lärosalarna kunna disponeras av eleverna under fritiden och den föreslagna rumsstorleken synes fylla skäliga hygieniska krav. Utskottet har härvid icke heller kunnat förbise, att de beräknade kostnaderna även för den av byggnadsutredningen föreslagna byggnadsplanen belöpa sig till omkring 9,000 kronor per elev, vilket belopp, därest utrymmet i elevrummen skulle ökas till 24 kvadratmeter, komme att uppgå till cirka 10,000 kronor eller stiga med omkring 10 procent. Det lärers också kunna befaras, att ett frångående av Kungl. Maj:ts förslag i berörda avseende skulle vara ägnat att medföra icke önskvärda konsekvenser av ekonomisk innebörd på andra områden inom statsförvaltningen.

Utskottet anser sig sålunda böra tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Det av — — — $(225,000 + 500,000 =) 725,000$ kronor.»

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det nu föreliggande ärendet kan synas icke vara så märkvärdigt, i all synnerhet när man ser på det belopp, som det här är fråga om. Emellertid är det en del omständigheter, som göra, att jag ett ögonblick skulle vilja påkalla kammarens uppmärksamhet.

Vad själva sakfrågan beträffar, gäller den följande.

Enligt det ursprungliga förslaget till nybyggnad för dövstumskolan i Härnösand hade elevbostäderna, sjukavdelningen och matsalsavdelningen förlagts till olika enskilda byggnader och storleken på elevrummen uppgick till 4×6 meter. Så överlämnades förslaget till 1940 års civila byggnadsutredning för att man skulle se, om man icke kunde få ned kostnaderna för nybyggnaden. Det visade sig då, att genom att slå ihop de olika avdelningarna i en och samma byggnadskropp och göra vissa begränsningar inom denna var det möjligt att

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

få ned byggnadskostnaderna på ett rent av uppseendeväckande sätt. Jag förmodar, att herrarna alla ha läst om detta bland annat i tidningarna. När man då försökte att arrangera de olika lokalerna inom den gemensamma byggnadskroppen och gjorde alla de begränsningar, som man kunde göra, kom man också till elevrummen och fann, att deras storlek kunde minskas till 3.75×4.75 meter. Byggnadsstyrelsen framhöll att även om det ur rent hygieniska synpunkter läte sig försvaras att minska elevrummen, ansåg man dock, att det var olämpligt att placera fyra elever i ett rum med en sammanlagd golvyta av knappt 18 kvadratmeter, därför att det skulle bli för litet för att fylla berättigade anspråk på ro, trevnad o. s. v. för eleverna. Skolöverstyrelsen hade ungefär samma inställning. Dövstumskolans egen styrelse uttalade emellertid sin tillfredsställelse över det ändamålsenliga sätt, varpå elevernas bostadsavdelning hade anordnats och inretts, och i andra kammaren har skolstyrelsens ordförande, andre vice talmannen i andra kammaren, förklarat, att man inom skolstyrelsen är fullt belåten med det föreslagna utrymmet för elevrummen. Däremot var det en hel del andra punkter i besparingsprogrammet, i fråga om vilka skolstyrelsens ledamöter kände sig betydligt mycket mer bekymrade över det förslag, som civila byggnadsutredningen framlagt. Nu har utskottsmajoriteten velat förorda en ökning av elevrummen, vilket skulle medföra en ökning av kostnaderna med belopp, som är beroende på hur det hela kommer att läggas. Kungl. Maj:t fastställde de av byggnadsutredningen företedda ritningarna utom i fråga om rektorsbostaden, och byggnadsstyrelsen medgavs rätt att, om den ansåg, att det var nödvändigt, göra sådana jämkningar beträffande elevrummens storlek, som kunde vara erforderliga, men under förutsättning att man icke ginge över den kostnadsram, som civila byggnadsutredningen hade kommit till, i fråga om andra delar av byggnaden än dem, som gällde rektorsbostaden.

Då man skall göra sådana här besparingsåtgärder, kan man givetvis aldrig få det lika bra som när man följer ett mera kostsamt förslag. Naturligtvis kunde det vara angenämt att öka utrymmena i elevrummen, men jag kan icke förstå, att saken är av den betydelse, att man här icke skulle kunna gå på civila byggnadsutredningens förslag. Jag måste ju säga, att i och för sig innebär det framlagda förslaget ett ofantligt stort framsteg. För närvarande har skolan två stora sovsalar med plats för 50 elever i varje och två mindre med plats för 10 i varje. Skolan har nu 97 elever. Av dessa ligga 37 i var och en av de stora salarna och de återstående i de mindre. Genom det förslag, som civila byggnadsutredningen kommit med och som Kungl. Maj:t har framlagt men som statsutskottets majoritet gått emot, skulle man nu komma fram till att man får *fyra* elever i varje rum. Det är uppenbart, vilken ofantlig förbättring som detta innebär. Då skolstyrelsen också själv har den uppfattningen, att man kan vara belåten med detta, har jag mycket svårt att förstå, varför man i detta fall icke skulle kunna gå på civila byggnadsutredningens och Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har desto svårare att förstå detta, som det ju nu är första gången, som det föreligger till behandling ett besparingsförslag från civila byggnadsutredningen. Detta förslag är ett led i en stor besparingsaktion, där man försöker att komma fram till en nedskärning av den nuvarande standarden för de offentliga byggnaderna i den mån som detta nu kan låta sig göra på ett rimligt sätt. Om då kammaren skulle gå emot detta första förslag, som civila byggnadsutredningen har kommit med, har detta sina sidor. Givetvis skulle det icke falla mig in att på något sätt vilja låta påskina, att icke statsutskottet och första kammaren i alla avseenden borde pröva civila byggnadsutredningens och Kungl. Maj:ts förslag och därvidlag ha sin fulla prövningsrätt. Vad jag

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

menar är bara, att jag tycker, att det vill till ganska mycket för att man skall gå ifrån det förslag, som nu är framlagt, därför att det, som sagt, är ett led i ett planmässigt arbete ifrån civila byggnadsutredningens sida att få fram större sparsamhet i fråga om vårt offentliga byggnadsväsen.

Det är ju, som jag nyss erinrade om, på det viset, att när man vill spara, blir det alltid sämre på något håll och det blir alltid människor, som tycka, att just det är tråkigt, och så framföra de yrkanden om att på den punkten skall man inte bry sig om att spara, ty det betyder icke så mycket o. s. v. Skall man gå på den linjen, tror jag icke, att vi komma någon vart i fråga om sparsamhetsarbetet. Jag skulle därför för min del vilja rekommendera första kammaren att i likhet med andra kammaren uppmärksamma denna sak och se, huruvida det icke vore lämpligt att följa Kungl. Maj:ts på civila byggnadsutredningens betänkande grundade förslag i ärendet.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Det finns ett gammalt ordspråk, som aldrig förlorar sin giltighet och som fått ny aktualitet genom utskottsmajoritetens här föreliggande förslag. Detta ordspråk lyder: Otack är världens lön! När vi alla litet var i årtal ha ropat på sparsamhet med allmänna medel, inskränkningar i alla avseenden, stramare livsföring, avstående från allt vad lyx heter och även från en hel del bekvämligheter, äro vi naturligtvis tämligen eniga om nödvändigheten av detta, vare sig vi tillhöra den ena eller andra kategorien. Men vi ha en viss erfarenhet av att när man kommer och gör ett försök till besparing, är det alltid någon som säger: ja, jag är naturligtvis mycket för att spara och draga in, men det går inte just här — vi måste göra det på något annat ställe.

När det nu gäller detta skolhusbygge i Härnösand, har civila byggnadsutredningen lyckats att göra en så avsevärd besparing som 780,000 kronor på ett förut till 1,950,000 kronor kostnadsberäknat förslag. Det är ju ett ganska avsevärt belopp; besparingen närmar sig nästan hälften av den förut beräknade kostnaden. Det kan ju hända, att någon från statsutskottets majoritet kommer och säger, att även med det förslag, som majoriteten har tillstyrkt, göra vi en ganska avsevärd besparing. En ökning av elevrummens storlek från 18 till 21 kvadratmeter skulle kosta ungefär 65,000 kronor, och det blir således i alla fall en ganska vacker slant, som är sparad. Ja, det kan man visserligen säga, men varför skall man utan tvingande skäl gå ifrån Kungl. Maj:ts och civila byggnadsutredningens förslag?

Jag skall inte taga upp någon debatt, huruvida det erfordras 21 eller 18 kvadratmeters golvyta för dessa elever, men jag skulle gärna av utskottsmajoriteten vilja veta, vad man menar, när man på sid. 13 i utlåtandet säger: »Att märka är nämligen, att ifrågavarande dövstumskola är ett internat, där eleverna vistas övervägande delen av året, och elevrummen måste därför betraktas som elevernas egentliga bostad. Det synes naturligt att man på pedagogiska och humanitära skäl bör sträva efter att bereda de missgynnade ungdomar, som i en skola av här ifrågavarande slag» etc. Jag skulle inte tro, att utskottsmajoriteten på allvar vill göra gällande, att just *detta* slag av lyte, nämligen dövstumhet, som i och för sig, det skall villigt erkännas, placeras dessa barn i en beklagensvärd och olycklig ställning, skulle motivera, att de behöva ha större utrymme än med *andra* sjukdomar behäftade barn. Det tillåter jag mig verkligen att betvivla. Jag anser därför, att det icke är något argument, som bör väga så särskilt tungt, när man från utskottsmajoritetens sida säger »i en skola av här ifrågavarande slag», precis som om det i en annan skola, ett annat internat eller elevhem, inte skulle spela så stor roll, om golvytan inte var större än 18 kvadratmeter.

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

Jag kan inte förstå annat än att utskottsmajoriteten med sitt ställningstagande fränkänner Kungl. Maj:t ett varmt socialt intresse för den omvårdnad, som dessa elever böra ånjuta. Jag tycker dock, att de sista årens utveckling inte minst på det sociala området borde kunna vara en säker borgen för att det är orättvist att beskylla regeringen för bristande intresse för social omvårdnad av olika slag av människor. Jag är för min del övertygad om att civila byggnadsutredningens förslag har prövats mycket ingående, innan regeringen lagt fram sin proposition.

Jag erinrade i början av mitt anförande om det ordspråk, som säger, att otack är världens lön. Hur tro herrarna, att civila byggnadsutredningen eller andra kommittéer, som kanske få i uppdrag att pröva kommande projekt och undersöka, om det går att göra några besparingar, skola kunna gå till verket med någon särskild entusiasm och glädje eller Kungl. Maj:t framdeles ens hänvisa förslag till prövning av en dylik kommitté, när man, såsom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här nämnde, nu kommit till riksdagen med detta första ganska omfattande besparingsförslag och riksdagen då säger: nej tack, det här vilja vi icke ha — det är att spara för mycket. Jag tror, att vi i så fall i framtiden komma att få det ganska besvärligt att förmå någon att verkligen med kraft gå in för att åstadkomma de besparingar, som vi dock alla äro eniga om att vi böra sträva efter.

Då jag alltså fullt litat på regeringen, när det gäller dess omvårdnad om både den ena och andra kategorien barn och andra samhällsmedlemmar, och är övertygad om att regeringen inte alls kastar några humanitära eller sociala synpunkter överbord utan att man har prövat denna fråga ytterst noggrant, innan man tillstyrkt byggnadsutredningens förslag, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket innebär detsamma som bifall till den av herr Svensson i Grönvik och herr Hansson i Rubbestad avgivna reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! När man lyssnade till de anföranden, som nu hållits av herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och herr John Gustavson, fick man ett bestämt intryck av att här gäller det inte så mycket en besparingsfråga eller ett hänsynstagande till sociala synpunkter, som fastmer att obeskuret få igenom det förslag, som kommit från civila byggnadsutredningen. Jag förstår inte, att det skulle kunna medföra sådana katastrofala följder, som herr John Gustavson ville göra gällande, om denna lilla prutning på den föreslagna besparingen genomfördes.

Herr John Gustavson talade känslösamt om att »otack är världens lön» och frågade, hur man i framtiden skulle kunna få sparsamhetskommittéer att arbeta med entusiasm och glädje, om riksdagen nu skulle säga om deras första förslag: nej tack, det där vilja vi inte ha! Kammarens ledamöter ha naturligtvis studerat det föreliggande utlåtandet från utskottet och veta, att herr John Gustavson gör sig skyldig till en stark vanställning av sakförhållandena, när han påstår, att ett bifall till statsutskottets hemställan skulle innebära ett »nej tack» till den föreslagna besparingen. Vad innebär i själva verket statsutskottets förslag? Den av civila byggnadsutredningen föreslagna besparingen omfattar 780,000 kronor på en sammanlagd byggnadssumma av 1,950,000 kronor. Även om statsutskottets förslag accepteras med sin nuvarande motivering, kommer det att kvarstå en besparing av 715,000 kronor, vilket är en mycket avsevärd summa. Om man uppmanar Kungl. Maj:t att taga sådan hänsyn till de dövstamma eleverna, att byggnadskostnaderna skulle kunna bli 65,000 kronor större än enligt civila byggnadsutredningens förslag, är ju detta ingalunda att säga nej tack till besparingen. Riksdagen skulle tvärtom kom-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

ma att säga: ja tack, vi taga emot så gott som hela denna besparing, men göra bara det lilla undantaget, att vi be Kungl. Maj:t taga hänsyn till de sociala och humanitära skäl, som ha framförts av såväl byggnadsstyrelsen som skolöverstyrelsen och som skulle innebära, att elevrummen inte skäras ned så våldsamt i storlek som från 24 till 18 kvadratmeter. Utskottet har inte ens ifrågasatt, att man skulle följa byggnadsstyrelsens och skolöverstyrelsens förslag i dess helhet, som innebär 24 kvadratmeters golvyta på rummen. Vi ha gått kompromissens väg och föreslagit Kungl. Maj:t att överväga en golvyta av 21 kvadratmeter, som alltså innebär blygsamma 3 kvadratmeter mer än de 18, men som i alla fall skulle göra det litet rimligare att låta fyra elever bo tillsammans i dessa rum nio månader av året under åtta år, fränsett den tid så de vistas i klassrummen. Dagrum finns det ju visserligen också i den föreslagna anstaltsbyggnaden, men de räcka ingalunda till för alla eleverna på en gång.

Jag har mycket svårt att förstå, att det här utvecklas en sådan energi, särskilt från regeringsbanken, för att hindra det annars synnerligen sparsamma statsutskottet att få igenom en sådan sak som denna. Jag kan heller inte förstå, att man på något allvarligt sätt skulle skada eller sabotera besparingsarbetet, om man vid detta första tillfälle, då ett förslag från civila byggnadsutredningen föreligger, säger ifrån, att vi önska draga en viss gräns för nedprutningen av byggnadskostnaderna, en gräns med hänsyn till de människors trivsel och de institutioners rationella skötsel, för vilka dessa byggnader äro avsedda. Man kommer här, som statsrådet Bagge, och upptar till jämförelse de nuvarande sovrummen med omkring femtio elever och säger: se på civila byggnadsutredningen, den föreslår sovrum med endast fyra elever i varje! Men det är inte alls detta, som civila byggnadsutredningen har gjort. Den har utgått från det redan förut föreliggande förslaget om elevrum för fyra elever och har sedan skurit ned utrymmet för dessa fyra elever från 24 till 18 kvadratmeter. Det är det som man skall framhålla, herr statsråd, om man vill klargöra civila byggnadsutredningens insats, och inte, att den är så ädel och human, att den vill bara ha fyra elever i samma rum.

Statsrådet förklarade, att han inte menade, att statsutskottet och första kammaren skulle nödvändigt behöva svälja allt detta obesett, utan de skulle ha sin sakliga prövningsrätt. Ja, det finns ett retoriskt tillvägagångssätt, där man säger att »detta är inte alls min mening» men där det ändå i själva verket är meningen. Det framgick ju alldeles tydligt av statsrådets anförande, att vad han ville var att statsutskottet skulle släppa sina särskilda synpunkter på denna sak, sin lilla blygsamma inskränkning i besparingen, och antaga det föreliggande förslaget helt och obeskuret. Statsrådet tillade, att om vi skola gå in på den väg, som statsutskottet anvisar, så komma vi ingen vart med sparandet. Jag vill verkligen fråga herr statsrådet, om han kan stå för ett sådant uttalande. Kommer man ingen vart med sparandet, om man sparar 715,000 kronor på ett bygge på inte fullt 2 miljoner, men låter bli att spara 65,000 kronor för att få hyggliga elevrum? Så kan man ju inte resonera, om man vill hålla sig till sak.

Jag ber om ursäkt, om kammaren tycker att jag tar i en smula här. Men det är inte därför att jag vill försvara statsutskottets prestige, utan därför att jag tänker på vådan av att riksdagen här skulle fastslå, att man icke under några villkor får tumma på framlagda besparingsförslag, varken av det ena skälet eller det andra. Vi få inte anföra sociala skäl, inte heller andra skäl, utan vi skola bara taga precis vad som föreslås. Jag hoppas att denna kammare inte har en sådan uppfattning, utan att den säger med allt lugn och i all anspråkslöshet: Vi tacka så mycket för den stora besparing som här gjorts; vi anse också, alldeles som regeringen och byggnadsutredningen, att den luxu-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

ösa standarden skall nedskäras, och vi ha varit med om att skära ned alla de utrymmen av denna karaktär som finnas vid denna anstalt. Men vi kunna inte betrakta 21 kvadratmeter per rum för dövstumma elever som en lyx. Det är därför vi inte velat vara med om just den besparingen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Engberg**: Jag skall be att få understödja den siste ärade talarens yrkande. Jag har haft anledning att intressera mig för dövstumundervisningen och dessa dövstumskolor under många år, och jag har också under det sista året haft anledning att komma i personlig beröring med lärare och elever vid dövstumskolan i Härnösand. Jag har den uppfattningen, att de blinda och dövstumma tillhöra de mest beklagansvärda i samhället och att man bör göra allt vad som göras kan för att bereda dem lättnad och trevnad. Den som har avskurits ifrån ljudet och ifrån tonernas värld har rätt till en kompensation, när det gäller ögats värld, till ljus och utrymme. Jag kan för min del icke finna, att det ligger någon som helst orimlighet i att säga, att minst 21 kvadratmeter kan behövas åt dessa fyra elever tillsammans. Det är dock inte likgiltigt, hur dessa småttingar bo de många år, som de tillbringa där under sin skoltid. Visserligen kan det sägas, att de kunna vara i dagligrummen o. s. v., men hur det än är, tror jag man måste medge, att det är socialt oförsvarligt att icke kompensera dem i fråga om ljus och utrymme för vad de sakna på övriga områden.

Det är för övrigt enligt min tanke oriktigt att låta en tillfällig situation bestämma för generationer framåt, när det gäller dessa olyckliga människor. Visserligen kan någon säga, att vi skola driva tillbaka sådana faktorer som alstra dövstumhet, exempelvis scharlakansfeber. Ja, med all respekt för läkarevetenskapen och för dess arbete, måste jag ändå sätta ett frågetecken. Vad finns det för borgen för att scharlakansfebern och liknande sjukdomar, som kunna ligga till grund för dövstumheten, skola kunna drivas tillbaka? Förhoppningar äro ej detsamma som garantier. Och därest detta icke lyckas, få vi alltså räkna med ett betydande klientel. Att då låta en tillfällig situation bestämma för generationer framåt, det tycker jag inte är riktigt välbetänkt. Och herr Pauli har så hjärtans rätt i att detta dock är en ganska obetydlig rubbning i Kungl. Maj:ts förslag, men en rubbning som i själva verket betyder, att riksdagen kan med gott samvete säga sig, att den för en lång tid framåt har berett trevnad åt dessa av olyckan drabbade.

Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Söderkvist* och *Näsström*.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är ju egentligen ledsamt, att en så liten besparingsfråga som denna ger anledning till en principiell debatt, men det som här har sagts är redan tillräckligt för att jag skall be att få mycket starkt understryka, att det här inte kan bli tal om att från regeringens sida något som helst krav skulle ställas på att ett förslag från en besparingsutredning utan vidare skall godtagas. Det är ingen, som har tänkt sig annat, än att kamrarna ha den fullständigaste frihet att granska besparingsförslag, likaväl som regeringen förbehållit sig fullständig frihet att granska besparingsförslag och att besluta, om de skola framläggas i oförändrat skick eller icke. Jag tror således att man kan skjuta åt sidan hela frågan om huruvida man vill ha igenom förslaget oförändrat eller ej.

Jag vill inte vädja till annat än kammarens eget omdöme om den sakliga frågan, och sakfrågan kan ju inte framställas så som herr Pauli gjorde, då han

Anslag till byggnadsarbeten vid dövtumskolorna. (Forts.)

sade: »Här föreligger ett förslag, som skulle kosta närmare ett par miljoner kronor; besparingsutredningen har skurit ned det med väldiga belopp, och vad betyder det då, om man höjer detta besparingsutredningens förslag med 65,000 kronor eller något mera!» Nej, vad som här bör jämföras är det hittillsvarande förhållandet inom dövtumvården och det förslag, som regeringen har framlagt. Vad ecklesiastikministern har anfört är ingenting annat, än att detta förslag, sådant det föreligger från regeringens sida, innebär en bestämd standardhöjning i förhållande till den nuvarande standarden på detta område. Att det innebär en sänkning i förhållande till ett förslag, vars orimlighet ju måste framgå av att statsutskottet enhälligt har godtagit denna oerhörda nedprutning, det är, menar jag, endast ett exempel på att vi säkerligen tidigare ha slukat förslag utan att tillräckligt noggrant ha undersökt dem.

När det förhåller sig på det sättet, förefaller det som om det skulle behövas rätt starka skäl för att jämka på en punkt, vilken ändå alla erkänna kan vara föremål för delade meningar. Jag är den förste att erkänna, att ingen kan med bestämdhet säga att det är riktigare att ha ett rum för fyra personer med 18 kvadratmeters yta än med 21 kvadratmeters yta. Jag har bara personligen det bestämda intrycket, att en stor del av vår befolkning, kanske den allra största delen därav, får under uppväxtåren växa upp under sådana förhållanden att de inte ha den standard som man här förutsätter för dem, som ha tagits om hand av det allmänna. Jag vill inte på något sätt påstå, att staten, när den övertar vården om särskilt en sådan del av befolkningen, som har det mycket illa ställt, vilket landshövding Engberg här erinrade om, vad dessa beträffar skall hålla sig till den lägsta standard, som förekommer i samhället, men jag tror att man vid bedömandet av standarden får lov att göra jämförelse med den stora massan av svenska folket. På den här punkten kan det verkligen ha sin betydelse, om man ansluter sig till principen, att det är bättre att gå litet högre än litet lägre. Det finns nog exempel på liknande förhållanden på andra områden. Vi ha en mängd förslag liggande från 1940 års civila byggnadsutredning, i vilka det kräves mycket kraftiga nedskärningar i de utrymmen, som våra ämbets- och tjänstemän ha vant sig vid inom ämbetsverken, och de kunna i vart fall anföra, att nedskärningarna skulle medföra en abnorm sänkning av den standard, som vederbörande vant sig vid. Om man inte vill våga försöket att verkligen sänka på standarden beträffande utrymmena, kommer man inte till de stora besparingarna.

Jag kan i detta sammanhang erinra om att riksdagen redan vid flera tillfällen tidigare under de sista åren har fattat beslut om att utrymmet för eleverna i skyddshem och yrkeshem skall vara ungefär detsamma som det regeringen här har föreslagit beträffande dövtumskolorna. Jag fick just på förmiddagen en upplysning, att statsutskottet bara för några dagar sedan har fattat ståndpunkt i fråga om ett skyddshem, jag tror det var ett sådant i Lindhult, där det är fråga om något över 18 kvadratmeters yta för elevrum. Man säger visserligen, att det skall ligga 3 à 4 elever i vart rum — det är inte nödvändigt att det skall vara fyra, men det bör kunna vara fallet.

Under sådana förhållanden måste man sätta in det nu föreliggande förslaget i hela det stora sammanhanget med besparingarna, och jag skall då säga ett par ord därom, eftersom jag inte gärna vill bli missförstådd.

Jag tror inte att det är riktigt — och detta säger jag med anledning av vad landshövding Engberg yttrat — att i ögonblickets svåra läge besluta sig för sådana standardsänkningar, som man är beredd att gå ifrån i samma ögonblick som tiderna ha blivit bättre. Även under nuvarande svåra förhållanden skola vi komma ihåg, att Sverige fortfarande inte är något utarmat land, att vi kunna utföra detta slags arbeten med våra egna resurser samt att vi så-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

lunda inte ha någon anledning att i en panikstämning besluta oss för att sätta ned en standard under den, som vi i fortsättningen skulle anse vara rimlig. Men all standard måste jämföras med folkets i gemen, och den standard, som man här föreslår att dessa dövstumma skola få i sina skolor, ha både jag och regeringens övriga ledamöter ansett vara väl försvarbar i jämförelse med den standard, på vilken den stora mängden av svenska barn får växa upp.

Jag kan således inte komma till annat resultat än att, om man på denna punkt från statsutskottets sida anser det nödvändigt att rätta till regeringens förslag därför att det är något för sparsamt, kommer det att kunna uttydas på det sättet att det ändå inte är så nödvändigt att vara lika sparsam som regeringen föreslår. För det fortsatta arbetets skull är det därför önskvärt och rimligt, att man håller sig till det som är det billigaste, när man kan göra detta utan att sänka standarden under vad man anser vara försvarbart. Det beror här på åt vilket håll man vill lägga bevisbördan. Hade det varit åt andra hållet — om statsutskottet kommit fram till den ståndpunkten att 21 kvadratmeter vore den riktiga storleken och detta hade varit, låt mig säga, civila byggnadsutredningens förslag — är det klart, att man inte utan vidare hade följt några reservanter, som föreslagit en sämre standard. Bevisbördan vilar på den, som vill ändra på förslaget från civila byggnadsutredningen, och jag kan inte se, att statsutskottet verkligen anfört tillräckligt starka skäl för att den standard, som regeringen föreslår, skulle vara för låg. Vi få komma ihåg att, som ecklesiastikministern redan har nämnt, tidigare dessa barn, upp till 60 i antal, fingo ligga i samma stora sal. De fingo lämna den omedelbart på morgonen och fingo inte komma in i den förrän på kvällen. De få sålunda vistas i dagrum och i skolsalar hela dygnet. Nu skola de få ett eget rum, där de visserligen skola vara fyra stycken, men dit de sålunda kunna draga sig tillbaka, när det behövs — det är inte alls nödvändigt att alla göra det på samma gång. Detta innebär en så pass stor förbättring av läget, att man under nuvarande förhållanden kan finna den vara tillräcklig.

Det förefaller mig som om kammaren, när den går att fälla sitt omdöme, skulle låta det väga ganska tungt, att det här är ett, jag vill inte säga principiellt avgörande, men det är dock första gången som regeringen lägger fram ett dylikt förslag och säger, att den har kommit till den ståndpunkten, att man kan spara så och så mycket. I riksdagen ha talesmän från olika håll många gånger begärt, att regeringen skall gå fram med sparsamhet; och det bör krävas ganska starka skäl för att riksdagen skall säga: »Ni ha gått för långt i fråga om sparsamhet i det här fallet!»

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 30, angående ändrad lydelse av § 63 regeringsformen och § 39 mom. 1 riksdagsordningen;

nr 31, angående ändrad lydelse av § 30 riksdagsordningen;

nr 32, angående ändrad lydelse av § 51 regeringsformen och § 34 riksdagsordningen;

nr 33, angående ändrad lydelse av §§ 58 och 59 samt § 60 mom. 1 riksdagsordningen;

nr 34, angående ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 mom. 2 riksdagsordningen;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement;

nr 36, angående ändrad lydelse av § 23, § 38 mom. 1 och § 50 riksdagsordningen;

nr 37, angående ändrad lydelse av § 54 regeringsformen samt § 37 mom. 2 och § 50 riksdagsordningen;

nr 38, i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till stadga om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande;

nr 39, angående ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen;

nr 40, angående ändring i vissa delar av tryckfrihetsförordningen m. m.;

nr 41, angående ändrad lydelse av § 110 regeringsformen samt § 3 mom. 9 och 10 tryckfrihetsförordningen; samt

nr 42, angående ändrad lydelse av § 3 13:o tryckfrihetsförordningen.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 45, 57, 62, 63, 66 och 68—70.

Ordet lämnades på begäran till herr **Lindblom**, som anförde: Herr talman! I andra kammaren har herr Mosesson framställt en interpellation till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående konfirmationsundervisningen (andra kammarens protokoll för den 4 februari detta år, § 9). *Interpellation ang. konfirmationsundervisningen.*

Då det ur flera synpunkter vore önskvärt att få frågan belyst även i första kammaren, anhåller jag om kammarens tillstånd att få till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställa interpellation av samma innebörd, som den herr Mosesson framfört i andra kammaren i ovan angivna fråga.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 19 februari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

*Anslag till
byggnadsar-
beten vid döv-
stumskolorna.*

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 25 punkten 17.

(Forts.)

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Det var med förvåning jag åhörde de båda statsrådets — eklestastikministerns och finansministerns — uppläggning av denna fråga, då de framställde den på ett sätt, som om den skulle vara av stor principiell innebörd och ha betydelse för det fortsatta besparingsarbetet. Det är inte på det sättet. Det gäller blott här en detalj. För övrigt vill jag erinra om att riksdagen för någon tid sedan behandlade ett utlåtande från statsutskottet rörande allmänna principer för vissa för huvudtitlarna gemensamma frågor, där utskottet under rubriken »Anläggningsarbeten» yttrade, att statsutskottet, med godkännande av de upplagda principerna, komme att från fall till fall pröva de olika objekt, som ingå i propositionen. Det är denna prövning, som statsutskottet här har gjort och som utskottet jämväl i fortsättningen kommer att göra.

Vad som i denna fråga har inträffat är, att statsutskottet i en detalj gjort ett visst uttalande i den riktning, som här har påpekats, under det att utskottet i en rad av punkter, som kammaren får att behandla nästkommande onsdag, just framhåller önskvärdheten av att vissa byggnadsfrågor i besparingssyfte remitteras till och underkastas granskning av civila byggnadsutredningen. Det kan ju inte begäras, att denna civila byggnadsutredning i alla detaljer av ett stort byggnadsföretag skall kunna träffa det absolut rätta, ty när det praktiska livets män med sin erfarenhet gå att granska ett byggnadsförslag, kunna de i åtskilliga detaljer upptäcka, att om man gör på ett annat sätt, så kan det bli bättre.

Statsrådet Bagge sade, att detta var det första fallet från byggnadsutredningen och att det därför kunde bli prejudicerande. Så är ju emellertid icke förhållandet. Jag kan i det sammanhanget erinra om att å tilläggsstat II till riksstaten, i ett ärende som rör stationsbyggnaden på Bulltofta flygfält och som vi få behandla vid ett kommande plenum, har vederbörande departementschef redan vid beredningen inom departementet uttalat sig på ett sätt som tyder på en viss tveksamhet i fråga om det förslag, som byggnadsutredningen framlagt, och uppenbarligen förordat en annan linje. Åsikterna kunna således gå isär i fråga om detaljer. Det vore underligt, om det inte skulle förhålla sig på det sättet.

Vad är det frågan här gäller? Kostnaderna för denna nybyggnad ha beräknats till 1,950,000 kronor. Civila byggnadsutredningen har under sin granskning och omarbetning av ritningar och förslag kommit ned till en kostnad av 1,170,000 kronor, vilket således innebär en besparing av 780,000 kronor. Statsutskottet har under sin behandling av ärendet givit civila byggnadsutredningen sitt erkännande för det resultat, till vilket utredningen har kommit. Utskottet är i en detalj av något skiljaktig mening, men det gäller icke något större be-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

lopp. Det rör sig om 65,000 kronor. Efter förslagets omarbetning kvarstår i alla fall en besparing av över 700,000 kronor.

Vad är det då för ett byggnadsföretag, som det här gäller? Jo, det är en byggnad för dövstumma barn, där dessa skola vistas under längre tid. Det blir, som statsutskottet uttrycker sig, ett internat, där eleverna uppehålla sig under större delen av året. Avsikten är, att 4 elever skola bo i varje rum, och det har uttalats tveksamhet, huruvida det under sådana omständigheter kan vara lämpligt med en golvyta av 18 kvm per rum, såsom civila byggnadsutredningen föreslagit. Statsutskottet har emellertid inte velat gå med på en golvyta av 24 kvm, som från början var tänkt, utan har stannat vid att förorda en golvyta av 21 kvm.

Det har sagts, att styrelsen för skolan har kunnat acceptera detta. Ja, det förstår jag, ty om det ur hygieniska eller andra synpunkter skulle visa sig mindre lämpligt att ha 4 elever i varje rum, kan antalet mycket väl begränsas till 3, varefter detta kanhända återopas som skäl för att inom ett fåtal år komma till riksdagen och begära en tillbyggnad. Det är inte säkert, att denna åtgärd — att göra rummen 21 kvm i stället för 18 kvm — som man nu kallar besparingsåtgärd, verkligen innebär någon besparing. Det kan för tillfället vara en besparingsåtgärd, men det kan hända, att en sådan besparingsåtgärd inom få år framkallar krav på ändringar och tillbyggnader, vilka alltid bli dyrare att utföra efteråt än om de hade beaktats vid uppförandet av nybyggnaden.

Nu har man tagit denna sak väldigt hårt. Men vad är det utskottet skriver? Utskottet skriver följande, och det ber jag kammarens ledamöter uppmärksamma: »Utskottet anser det emellertid i likhet med departementschefen icke obefogat att, innan byggnadsföretaget igångsättes, till ytterligare omprövning upptages frågan om elevrummens storlek. Skulle härvid av olika skäl finnas erforderligt att någon utökning av dessa rums storlek kommer till stånd, har utskottet icke något att erinra mot att den angivna kostnadsramen av 1,170,000 kronor överskrides för realiserande av sagda önskemål.» Det är således en omprövning av ärendet, som utskottet medger departementschefen att verkställa, och skulle en sådan omprövning från departementschefens sida ge vid handen, att han vill vidtaga någon ökning, så säger utskottet, att det billigare alternativet enligt utskottets mening innebär en i huvudsak godtagbar lösning. Det billigare alternativet — en ökning till 21 kvm — skulle kosta 65,000 kronor, under det att det dyrare alternativet skulle kosta 130,000 kronor.

Utskottet förordar det billigare alternativet. Utskottets hemställan innebär att departementschefen får frihet att företaga en omprövning av ärendet, och skulle denna omprövning ge vid handen, att det kan finnas godtagbart att något öka utrymmet, så har utskottet icke någonting att däremot erinra. Det är hela frågans innebörd, och jag har ytterligt svårt att förstå, hur man har kunnat blåsa upp denna sak till något slags hinder i besparingsarbetet eller till någon principfråga av sådana mått, som här ha framhållits.

Jag nämnde visst, att kammaren nästa onsdag kommer att få ta ställning till några frågor, där departementschefen i ett annat fall själv har varit tveksam. Vad det här gäller är en praktisk fråga. Säkerligen ha åtminstone de flesta av denna kammares ärade ledamöter i sina kommuner eller landsting själva deltagit vid beredningen och genomförandet av byggnadsföretag, och jag har för egen del gjort den erfarenheten — det har omvitnats även av andra ledamöter av statsutskottet — att de nedskärningar och besparingar, som man i vällovligt syfte har gjort, ibland ha kunnat vara sådana, att när de blivit genomförda i verkligheten har det befunnits, att man inom få år måst göra en ändring eller tillbyggnad, som dragit större kostnader än om man hade plan-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)
lagt det riktigt från början. Det gäller här ingenting annat än en praktisk syn på ordnandet av en detalj i denna stora byggnadsfråga, och jag kan inte finna annat än att departementschefen här har fått en fullmakt att på sätt utskottet avser verkställa en ny omprövning av ärendet.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

I herr Johan Bernhard Johanssons yttrande instämde herr *Anderson*, *Gustaf Iwar*, och herr *Carlström*.

Herr **Pauli**: Herr talman! Statsrådet Wigforss efterlyste i sitt anförande de bevis, som statsutskottet kunde prestera för att det i propositionen ifrågasatta utrymmet av 18 kvm för elevrummen vid dövstumskolan i Härnösand inte skulle representera en tillräckligt hög standard. På denna herr statsrådets fråga kan man för det första svara med en hänvisning till två kungliga ämbetsverk, som inte kunna fränkännas sakförstånd i denna fråga, nämligen byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen. Att Kungl. Maj:t har respekt för byggnadsstyrelsens åsikt i sådana frågor som denna har den föregående talaren nyss erinrat om, då han bebådade, att kammaren inom kort får på sitt bord ett utlåtande från statsutskottet, där statsutskottet instämmer med Kungl. Maj:t och med byggnadsstyrelsen mot civila byggnadsutredningen, som i den frågan har korrigerats av byggnadsstyrelsen. Den gången finner alltså Kungl. Maj:t inte något oriktigt ligga i att föredraga byggnadsstyrelsens ståndpunkt framför civila byggnadsutredningens, även om den senare är billigare, på det skälet, att byggnadsstyrelsens ståndpunkt är mera sakligt berättigad.

Men om finansministern likväl inte är nöjd med dessa auktoriteter — byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen — så skall jag återropa en ännu högre auktoritet, som statsutskottet härvidlag har följt i själva sakfrågan, nämligen Kungl. Maj:t! Jag förmodar, att det skulle vara litet svårt för finansministern att jäva den auktoriteten, som i detta fall representeras av hans kollega ecklesiastikministern. Det är nämligen så, som herrarna själva kunna finna av det referat, som finnes här i utlåtandet, att Kungl. Maj:t har medgivit byggnadsstyrelsen rätt att, där så prövas nödigt, vidtaga sådana jämkningar beträffande elevrummen och i övrigt, som kunna visa sig erforderliga. Alltså har icke under ärendets tidigare behandling av Kungl. Maj:t visats någon sådan absolut avböjande hållning gentemot byggnadsstyrelsens sakståndpunkt, som har tyckts framgå av de två statsrådets anföranden här i eftermiddag.

Vad har nu statsutskottet gjort? Statsutskottet har tagit fasta på denna ecklesiastikministerns önskan att byggnadsstyrelsen skulle vidtaga de jämkningar beträffande elevrummen, som kunde befinnas erforderliga. Skillnaden mellan statsutskottets ståndpunkt och ecklesiastikministerns rör alltså icke den saken, huruvida det här föreslagna utrymmet på 18 kvm är det rätta eller om det bör vara ett större utrymme. Där har ecklesiastikministern lämnat frågan öppen, och han bör alltså inte kunna ha något att invända mot önskemålet, att elevrummen av humanitära skäl göras något större. Skillnaden mellan statsutskottet och Kungl. Maj:t är bara den, att Kungl. Maj:t har önskat, att dessa synpunkter i fråga om elevrummens ökade golvyta skulle tillgodoses inom ramen för det i propositionen angivna beloppet, medan däremot statsutskottet har skrivit, att därest Kungl. Maj:t, i enlighet med vad Kungl. Maj:t redan har sagt, finner det önskvärt att utvidga elevrummen, så har riksdagen ingenting emot att Kungl. Maj:t något överskrider den angivna summan, närmast då med det belopp av 65,000 kronor, som motsvarar en tänkt golvyta av 21 kvm per elevrum.

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

Såsom statsutskottets ordförande, herr Johan Bernhard Johansson, redan har påpekat, har statsutskottet här icke gjort något annat än givit Kungl. Maj:t en på vanligt sätt avfattad fullmakt att kosta på litet mera för den önskade utvidgningen av elevrummen, för den händelse det skulle befinnas erforderligt. Statsutskottet har, när det i detta fall modifierat den kungl. propositionen, gått fram med den allra största artighet och hänsynsfullhet och nöjt sig med att ge Kungl. Maj:t ett erbjudande. Detta gör att man med förvåning måste se det häftiga sätt, på vilket man från statsrådsbänken reagerar mot statsutskottets erbjudande. Jag delar verkligen den häpnad, som statsutskottets ordförande har uttryckt över detta kraftiga avvisande. Det har osökt kommit mig att tänka på en gammal fransk anekdot om en from katolik, som samvetsgrant brukade iakttaga bestämmelserna om fasta under helgdagarna. En dag kände han sig emellertid starkt frestad att intaga en något kraftigare föda än den rena fastekosten, och så lagade han sig en omelett. Men just när han skulle till att äta den, bröt det ut ett förfärligt åskväder, vilket han tog som en opinionsyttring från ovan mot hans brott mot fastebestämmelserna, och då utbrast han en smula förvånad och även något förtryttsamt: »*Tant de bruit pour une omelette!*» — Tänk, så mycket oväsen för en omelett!

Jag tycker allt, att man i dag har fått uppleva bra mycket åska och oväsen från statsrådsbänken, inte för en omelett, men för det synnerligen moderat avfattade utlåtande, som statsutskottet avgivit. Som vi hört, ha de skäl, som åberopats av båda regeringsledamöterna, inte varit sakskalet, och det av den mycket randiga orsaken, att Kungl. Maj:t på förhand givit vika på den punkten, utan man har uteslutande hållit sig till besparingssynpunkten. Jag vill dock minnas att finansministern själv erkände, att vad man här strider om är som besparingsfråga av mycket små dimensioner. Detta är också riktigt, ty det är väl i alla fall svårt för vare sig herr Gustavson eller någon annan att komma och säga, att en minskning med 780,000 kronor är en verklig besparing, men att en minskning med 715,000 kronor — vilket utskottet ifrågasätter — det är alls ingen besparing att tala om. Ett sådant resonemang är ju ohållbart.

Man har åberopat, att det är första gången ett förslag från civila byggnadsutredningen framlägges inför kamrarna. Finansministern sade visserligen, att han inte ville tillägga denna omständighet någon principiellt avgörande betydelse, men han framhöll i alla fall, att eftersom det är första gången så finge inte kamrarna komma och säga till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t här gått för långt i att spara. För min del kan jag, med all respekt för finansministerns kända logik, inte finna någon logik i detta. Han har tydligen trots allt velat uppställa denna fråga såsom i viss mån principiellt avgörande. Jag skulle kunna svara, att även kamrarna kunna ha ett visst intresse av ett principiellt avgörande i samband med en första kontakt med dessa besparingssynpunkter. Och jag avser då just vad statsrådet Wigforss sade om att man kan gå för långt i sparande. Ingen människa har väl tänkt sig, att sparandet skall vara en *enbart* ekonomisk sak utan något som helst hänsynstagande till sociala, humanitära, kulturella och andra eljest tänkvärda synpunkter.

Men det är i själva verket ingalunda nödvändigt för kamrarna att just i detta spörsmål se den principiella tröskel vi ha att överskrida i fråga om besparingspolitik. Såsom herr Johan Bernhard Johansson nyss erinrade om, är det nämligen så, att riksdagens båda kamrar för inte länge sedan antagit ett *principuttalande* i dessa frågor av statsutskottet, nämligen i dess utlåtande nr 14. Där slogs det uttryckligen fast, dels att spörsmål av social natur under besparingsarbetet böra ägnas särskild uppmärksamhet, dels också att utskottet

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

vid behandlingen av de olika anslagspunkterna i fråga om anläggningsarbeten kommer att närmare pröva de framlagda förslagen och jämväl beakta de speciella synpunkter, som kunna göra sig gällande, samt förorda de eventuella jämkningar, som av omständigheterna kunna befinnas påkallade.

Här har riksdagen alltså redan förut sagt ifrån, att den icke utan vidare kan godtaga alla besparingsförslag, utan att riksdagen förbehåller sig rätt och skyldighet att granska varje förslag för sig och se det i ljuset av de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall. Det är detta, som statsutskottet här har gjort, och det är ganska påfallande — om jag får anmärka det inom parentes — att samma två reservanter, som i dag stå antecknade till detta utlåtande, de stodo också antecknade som reservanter i fråga om statsutskottets principuttalande i dess utlåtande nr 14. Den gången, när det gällde principen, följde riksdagen icke dessa reservanter, medan det nu däremot yrkas att den på föregivet principiella grunder skall följa dem i denna skäligen begränsade ekonomiska tvistefråga.

Jag skall inte gå närmare in på det resonemang, som finansministern förde om standard — huruvida 18 kvm här böra anses representera en rimlig standard, därför att det finnes människor här i landet, som i sina bostadsförhållanden ha en ännu sämre standard. Jag måste säga, att detta tycker jag inte är någon princip att utgå ifrån. Inte heller tycker jag, att finansministerns åberopande av utrymmena i olika ämbetslokaler, där de svenska ämbetsmännen ha sin verksamhet, har någonting med denna sak att göra. Vad vi här diskutera är inte mer eller mindre luxuösa ämbetslokaler, utan det är de dagliga utrymmena för små dövstamma barn. När man talar om sociala hänsyn, så menar man ju i regel det, att man tar hänsyn till sådana individer i samhället, som ha svårt att genom egen makt och inflytande göra sina önskemål gällande. Jag vill fråga kammaren, om det finnes några individer i vårt samhälle, som av olika skäl ha svårare att säga ifrån och få genomdrivet vad de önska, än dövstamma barn. Om man vid något tillfälle bör ha anledning att anlägga i egentlig mening sociala synpunkter, så är det sannerligen här. Och det har riksdagen redan förut förklarat att den tänker göra i sådana här fall.

Om kammaren bifaller statsutskottets hemställan, så gör den därmed ingenting annat än riktar en vänlig vädjan till ecklesiastikministern och hans kolleger att göra just de överbäganden, som ecklesiastikministern ansett att man bör göra i samarbete med byggnadsstyrelsen. Den säger då också att, om man kommer till det resultatet, att det är rimligt att öka utrymmena i dessa elevrum, regeringen inte behöver väja för den merkostnad, som kan ligga i 65,000 kronor. Jag upprepar, att som besparingsfråga är detta, som finansministern redan har sagt, en mycket liten fråga. Under alla förhållanden tycker jag att den civila byggnadsutredningen inte bör känna sig stött i kanten av ett kammarbeslut i enlighet med statsutskottets hemställan, eftersom vi ändå med tacksamhet och erkänsla ha accepterat den stora besparing på 715,000 kronor, som blir kvar. Och det tycker jag att både civila byggnadsutredningen och regeringen och riksdagen böra kunna vara nöjda med.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag har tyvärr varit hindrad att åhöra den högt ärade ordförandens i statsutskottet anförande, så jag känner inte till vad han kan ha sagt annat än från återskallet i det sista anförandet. Detta är givetvis inte på något sätt någon artighetsfråga, och jag har tagit till orda bara för att få förklara vad meningen är med departementschefens uttalande, så det inte blir något missförstånd om den saken.

Jag har sagt på följande sätt. Byggnadsstyrelsen skulle få rätt »att, där så prövades nödigt, vidtaga sådana jämkningar beträffande elevrummen och i

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

övrigt, som kunde visa sig erforderliga och möjliga att genomföra inom den på andra delar av byggnadsföretaget än rektorsbostaden belöpande kostnadsramen». Det är i all enkelhet på det viset, att ingen människa naturligtvis kan ha något emot större rum åt barnen på denna institution. I ett stort bygge finnes det också ofta möjlighet att ändra sådana här saker hit och dit, och finnes det någon möjlighet att tillgodose detta önskemål inom ramen för den kostnad, som man kommit till, har jag naturligtvis ingenting emot det och vill gärna bereda tillfälle därtill. Skillnaden mellan ståndpunkterna ligger alltså däruti, att jag med mitt uttalande har haft den uppfattningen, att om det går att göra detta inom den kostnadsram, som man har kommit till, så må det vara hänt, men om det inte går, skall man inte göra det, under det att statsutskottets majoritet haft den uppfattningen att även om det inte går att hålla sig inom kostnadsramen, skall det i alla fall göras. Det är på den punkten jag har svårt att förstå statsutskottets ställning.

Det är inte alls så, att här är fråga om någonting så förskräckligt märkvärdigt. Man kan inte lägga upp det så där storstättligt humanitärt, som det har gjorts på ett par håll. Det ligger inte till på det sättet. Vad de hygieniska synpunkterna beträffar har medicinalstyrelsen vitsordat, att den i det avseendet ingenting har att invända mot det förslag, som byggnadsutredningen kommit med.

Vad i övrigt själva saken beträffar har skolstyrelsen för sin del sagt att den icke har någonting emot förslaget. Den skulle naturligtvis mycket gärna — det vet jag av personliga samtal — se, att den finge det ännu bättre, men den har ingenting emot detta arrangemang. Det är ju alltid på det sättet, att så snart man vill spara får man det inte fullt så bra som om man icke sparade. Men om saken ligger till så, att man kan utnyttja en möjlighet att spara utan att åstadkomma avsevärt ohägn, frågar man sig vad det betyder, om riksdagen avböjer att ta det sparsammare förslaget. Ja, det betyder att man i viss mån — jag vill inte säga bryter sönder, men i varje fall gör det svårare för hela den aktion att begränsa den offentliga byggnadsstandarden, som civila byggnadsutredningen är i full färd med. Det är av denna anledning jag för min del fäster en viss vikt vid denna sak. Saken gäller helt enkelt: skall man hålla sig inom denna kostnadsram eller ej? Skall man gå över den kostnadsram som utredningen kommit till, bara för att göra en liten förbättring som faktiskt, enligt vad myndigheterna äro på det klara med, icke är av någon väsentlig betydelse?

Herr Heiding: Herr talman! För min del vill jag icke vara med om att försvåra arbetet för civila byggnadsutredningen då det gäller att komma fram med billiga förslag, få bort en del lyxbetonade utrymmen, minska på korridorer etc., och jag är tacksam för det arbete som utredningen har nedlagt på dessa uppgifter. Men jag kan icke vara med om allt som denna utredning kommer med. Det har jag sagt ifrån redan i utskottet, och jag kan också säga det här. Det kan ju inte vara riktigt att riksdagen skall helt och hållet acceptera varje förslag som kommer från civila byggnadsutredningen. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framhåller att det är första gången ett förslag från civila byggnadsutredningen kommer inför riksdagen, och herr statsrådet anser att om detta förslag nu inte godkännes innebär det att utredningen inte får fram vad den önskar och att dess arbete då varit förgäves. Jag kan inte förstå att arbetet skall behöva vara bortkastat för att det första förslaget från denna utredning icke kan accepteras i sin helhet. Det måste väl kunna företagas jämkningar på det ena eller andra hållet.

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

Det gäller ju nu om rummen skola vara 18 eller 21 kvadratmeter, och jag måste säga att jag anser att 18 kvadratmeter är i minsta laget. Om ett rum är 4 meter på ena hållet och 4.5 på det andra, blir det inte mer än plats för fyra sängar plus ett litet utrymme i mitten. Jag tycker att det borde kunna utökas något. Man bygger dock icke för fem eller tio år då det gäller en byggnad som denna, utan åtminstone för hundra år fram i tiden. Resultatet blir, som jag framhöll i utskottet, att antalet elever i varje rum om några år kommer att minskas från fyra till tre eller kanske två. Den uppfattning jag uttalade i utskottet bestyrktes av vad statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade i andra kammaren på förmiddagen, att antalet elever vid dövstumskolorna kunde komma att minskas i framtiden, så att man inte behövde ha mer än tre i varje rum. Ja, då går man redan nu in för tre stycken. Men är det så att antalet elever håller sig konstant eller kanske ökas, blir följden att man får göra tillbyggnader. Det förefaller som om både regering och riksdag borde lägga märke till hur många tillbyggnader som äro föreslagna på årets tilläggsstat, för länsstyrelser, post och telegraf och många andra inrättningar. Det kan inte vara klokt att uppföra byggnader som man vet att man inom den närmaste framtiden måste bygga till. Om man skall spara, skall man spara på ett förståndigt sätt, och när man uppför en sådan byggnad skall man inte bara tänka på dagens behov, utan på framtidens. Detta är anledningen till att jag inte kunnat acceptera det framlagda förslaget. Jag förstår emellertid att det är en prestigesak för regeringen att få igenom sitt förslag, och att regeringen därför inte vill rucka det minsta på förslaget, utan genomdriva det obeskuret. Jag deltog i utskottets behandling av detta ärende, men måste gå ifrån och står därför inte upptagen i utlåtandet. Jag tar det dock icke som en prestigesak, utan som en sak som bör ordnas på bästa möjliga sätt med tanke på framtiden. Anser man sig inte ha råd att bygga ordentligt och på ett sådant sätt att behovet fylls för många år framåt, är det bättre att skjuta på saken några år och inte sätta i gång en byggnad som man inom kort kommer att bli missnöjd med.

Jag kan lika litet som utskottets ärade ordförande begripa att man gör så stort nummer av detta uttalande. Utskottet anser att regeringen bör ta under övervägande om inte rummens kvadratytta kunde något ökas. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrade i sitt sista anförande, att om bygget kunde hållas inom den föreslagna kostnadsramen, hade han ingenting emot en sådan ökning. Men jag kan inte förstå varför man absolut skall behöva hålla fast vid det belopp som här är föreslaget. Jag tycker inte att det har någon betydelse om, som utskottet sagt, beloppet skulle något överskridas. Att skolstyrelsens ordförande ansett sig kunna acceptera förslaget och tycker att det är bra, bör väl inte föranleda riksdagen att anse detta förslag vara det bästa tänkbara. Här ha i alla fall byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen framhållit att detta förslag icke är acceptabelt, utan bör göras något bättre på en viss punkt. Den omständigheten att skolstyrelsens ordförande har uttryckt sin belåtenhet betyder alltså inte att förslaget är höjt över all kritik.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framhöll att detta var i alla fall en standardhöjning i förhållande till det gamla förslaget och de nuvarande byggnaderna. Ja, det är klart att skall man bygga måste man tänka på att göra förbättringar; annars kan man lika gärna bibehålla de gamla byggnaderna. De nu befintliga stora salarna för många elever kunna ju inte vara så trevliga, och går man in för en ombyggnad böra dessa naturligtvis göras bättre.

Det har talats om en besparing av 780,000 kronor, men detta är inte fullt riktigt, ty det är ju meningen att vänta med uppförandet av lekhall och vissa

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

bostäder som kosta en hel del pengar. Besparingen blir alltså inte 780,000 kronor, men i alla fall en rätt avsevärd summa i jämförelse med vad som föreslogs från början, och det är ju mycket tacknömligt att så kunnat ske. Men då betyder det heller inte så mycket om man får lägga ut 65,000 kronor för att få dessa rum tillräckliga för framtiden, så att de inte bli för små. Under sådana omständigheter tycker jag att man kan ansluta sig till statskottets uttalande, att regeringen bör uppta frågan till förnyad omprövning. Jag är säker på att regeringen inte behöver känna sig obehagligt berörd av ett sådant uttalande från riksdagens sida. Både regering och riksdag böra söka göra sitt bästa, och det tror jag man gör om man går med på utskottsförslaget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Gustavson, John**, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Den föregående ärade talaren uttryckte en förmodan att den kraftiga insatsen från regeringens sida berodde på att regeringen uppfattade denna fråga som en prestigesak. Jag skulle vilja ifrågasätta om utskottet är alldeles fritt från samma uppfattning, med tanke på de kraftiga insatser dess talesmän göra.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Om denna fråga uppkommit utan något som helst samband med de nuvarande tidsförhållandena och utan att ha varit föremål för behandling av den speciella sparsamhetsutredning som förestås av generaldirektör Björck, är det väl knappast troligt att den tilldragit sig så stor uppmärksamhet. Men detta betyder att man inte kan bedöma frågan enbart med hänsyn till antalet kvadratmeter golvyta eller antalet kubikmeter luft som vart och ett av barnen får till sitt förfogande. Man måste i stället anlägga den synpunkten, att ett avgörande här spelar en roll som sträcker sig vida över den fråga som just nu är på tal. Man kan knappast begära att människor som utsätta sig för utan tvivel ganska stora obehag — som jag förmodar denna byggnadsutredning gör, då den ständigt kommer och vill inskränka på andra människors fordringar — i längden skall kunna motstå frestelsen att slappna av i sin strävan att spara in pengar på de statliga och kommunala byggnadsanläggningarna, om utredningen motarbetas av statsmakterna. Jag menar alltså att det inte är riktigt att enbart tala om hur många kvadratmeter golvyta som dessa barn behöva, utan man måste ta hänsyn till den effekt ett beslut kommer att ha på de fortsatta byggnadsarbetena i statens regi. Isynnerhet sedan två statsråd ha sagt samma sak och framhållit, att det finns risk för att detta beslut kan få konsekvenser för alla byggnadsarbeten under nuvarande tidsförhållanden, tycker jag inte att man kan nonchalera den synpunkten.

Det finns en möjlighet här som jag inte har hört omnämnas, nämligen att icke bygga alls. Det vore måhända klokast att säga att det är bättre att barnen få ha kvar obehaget att leva i dessa stora sovsalar, medan tidsförhållandena värka över, för att eventuellt senare få det litet inventiösare. Detta anser jag vara en utväg som man inte utan vidare kan avvisa. Men om man skall bygga under nuvarande förhållanden, menar jag att man knappast kan underlåta att ta hänsyn till våra framtidsutsikter. Sverige har i många år varit berömt, för att inte säga beryktat — detta ord har ju en något annan nyans — för att slå på stort i sina offentliga byggnader, både när det gäller kubikutrymme och inredningsdetaljer. Det finns ju ingen här som kan garantera att Sveriges ekonomiska ställning under de närmaste decennierna kommer att bli sådan, att vi kunna upphålla denna standard och behålla den ryktbarhet som vi förut skaffat oss. Det kan ju hända, att vi av omständigheternas makt komma att tvingas att sänka vår allmänna standard på alla om-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

råden till en nivå som är mera vanlig i vår världsdel i övrigt. Då menar jag att det kan vara av vikt att man på ett tillräckligt tidigt stadium — exempelvis nu — gör klart för sig den beska sanningen att vi inte kunna uppehålla vår förutvarande allmänna standard.

Det finns även en annan synpunkt av psykologisk art, och det är, att i dessa dagar avkrävas vårt lands skattebetalare mycket känbara offer. Man kan naturligtvis inte göra gällande att vare sig 65,000 eller 130,000 kronor inverka på skatteprocenten. Men våra skattebetalande landsmän äro faktiskt ganska känsliga för besparingssträvandena hos dem som bestämma skatterna. När en fråga som denna, som ju är ganska liten i sig själv, utvecklats till en relativt stor principfråga, kan jag inte finna annat än att det skulle ha en psykologiskt oförmånlig inverkan på möjligheten att i framtiden få villiga skattebetalare, om man inte utnyttjade den möjlighet till en visserligen ringa besparing som både regeringen, skolstyrelsen och besparingssakkunniga ha förordat. Människorna ute i landet skulle få den känslan, att de betalade sin skatt delvis förgäves och att skatten lades i händerna på personer som förvaltade den sämre än de kunde godkänna. Denna synpunkt måste spela en i viss mån avgörande roll för det beslut vi i kväll komma att fatta.

Om jag ser på själva saken, kan jag inte finna att de kvadratmeter som skulle stå till förfogande för barnen äro så upprörande knappa, som jag förstår att några av kammarens ledamöter tycka. 18 kvadratmeter i rummet och 12.5 kubikmeter per barn äro inga siffror som ge anledning till betänkligheter ur hygienisk synpunkt. Då återstår själva trevnadssynpunkten. Ja, det finns ju ett stort antal institutioner, där man måste leva under enklare förhållanden än vad som kan anses lämpligt för till exempel en familj, som kanske hela sitt liv bor i en och samma bostad. Dessa barn ha dock möjlighet att vistas i dagrum, och om det blir trångt kan man göra så att de få vistas tidvis i dagrummen, tidvis i sina rum eller dela upp dem. Om man därtill vidtar en åtgärd vilken i tider som dessa inte kan sägas vara härresande, nämligen att sätta sängarna ovanpå varandra, så blir utrymmet ännu mycket större. Jag tror att det finns många internatskolor, där föräldrarna få betala mycket höga inackorderingsavgifter och vilkas förläggningsförhållanden icke äro så särskilt exklusiva, men jag har aldrig märkt att barnen i dessa skolor mätt sämre av det. Även om det alltså vore önskvärt med större golvyta, anser jag inte att utrymmet är så åtsnört att man av den anledningen bör frångå den förut omnämnda principen.

Det skulle enligt min mening, herr talman, vara en ganska långt gående olycka för de närmast kommande årens statliga byggnadsverksamhet, om man gäve besparingskommittén ett sådant bakslag, som ett bifall till utskottets hemställan skulle innebära, och med hänsyn därtill anser jag det vara bäst att biträda regeringens och reservanternas förslag.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Jag har en särskild anledning att intressera mig för behandlingen av detta ärende, eftersom den civila byggnadsutredningen är tillsatt på kommunikationsdepartementets föredragning och direktiven för dess arbete äro utfärdade av detta departement. Den civila byggnadsutredningen har ju utfört ett utomordentligt gott arbete, och jag tror man kan säga att den på mycket kort tid har lyckats föreslå större besparingar än alla förutvarande besparingsutredningar tillsammans. Det är därför synnerligen glädjande att höra de förtroendeuttalanden som från skilda håll ha kommit utredningen till del. Jag är övertygad om att dessa uttalanden äro allvarligt menade. De kunna utgöra ett gott och kanske välbehövt stöd för utredningens fortsatta arbete. Det är nämligen mycket som återstår, ofant-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

ligt mycket. Det som hittills har avverkats av utredningsprogrammet utgör en liten del av det som komma skall.

Jag begärde närmast ordet för att påpeka att det är i speciellt tre avseenden, som besparingsmöjligheter ha yppat sig i fråga om byggnader för offentliga behov: för det första omarbeting av själva byggnadsprogrammet, bortskärande av överflödiga lokaler och kanske rentav hela byggnader som kunna undvaras, på sätt som skett i det föreliggande fallet, för det andra en begränsning av volymen på sådana nyttiga utrymmen, som man inte kan undvara, och för det tredje förenklingar i själva utförandet och konstruktionerna. De väsentligaste besparingarna stå att vinna på de båda första punkterna, och det är en felaktig föreställning att man kan vinna något avsevärt genom en sänkning av den s. k. byggnadsstandarden, det vill säga det rent tekniska utförandet, byggnadsmaterialet, utrustningsdetaljerna, konstruktionerna etc. Det som står att spara i det avseendet uppväger inte på långt när den kostnadsstegring, som ägt rum under sista året. De besparingar, som gjorts i det nu diskuterade fallet och även andra, hänföra sig till nedskärning i programmet och i volymen av de nyttiga lokalerna.

Det är detta som gör att jag i likhet med tidigare talare vågar påstå, att det beslut riksdagen i dag fattar kommer att ha en viss prejudicerande betydelse. Vill inte riksdagen vara med om en nedskärning i volymen av olika slag av lokaler, bostadsrum, arbetsrum, samlingssalar och sådant, ja, då får man också avsäga sig en stor del av de besparingsmöjligheter som eljest stå till buds. Denna fråga blir i viss mån en prövosten på vilka resultat som kunna uppnås av besparingsarbetet. Jag skulle för min del mycket beklaga om riksdagen intog en sådan ståndpunkt, att den visserligen gick med på att minska själva byggnadsprogrammen — vilket i vissa fall kanske endast betyder ett uppskov — och förbilliga det tekniska utförandet, men inte minska på lokalerna utan låta dessa vara lika spatiösa som förr. Skulle riksdagen inta en sådan ståndpunkt, kommer resultatet av det fortsatta besparingsarbetet på detta område att bli mindre än det som hittills vunnits och som jag för min del anser önskvärt.

Någon har sagt att detta är en fråga om regeringens, respektive statsutskottets prestige. Ingalunda. Från regeringens sida är det inte alls någon prestigesak. Jag förmodar att regeringens ställning är så stark, att den mycket väl tål ett bakslag på denna punkt. Vad det gäller är att söka förmå riksdagen att gå med på ett system för det fortsatta besparingsarbetet inom den offentliga byggnadsverksamheten, som ger möjlighet att vinna verkliga resultat.

Herr Wagnsson: Herr talman! Såsom här förut under debatten framhållits, ha genom civila byggnadsutredningens förslag väsentliga besparingar åstadkommit i denna byggnadsfråga. Dessa besparingar har man uppnått icke endast genom att, som statsrådet Bagge på förmiddagen framhöll, sammanföra olika byggnader inom en byggnadskropp, utan också och kanske i ännu högre grad genom att göra väsentliga standardförsämringar på olika områden. En hel rad av för undervisningen önskvärda lärosalar äro slopade, sjukavdelningen är hopkrympt, badavdelningen har i det närmaste försvunnit, vissa för personalen avsedda bostadsutrymmen äro borta, samlingssalen har tagits bort och ersatts med en mindre sal, och gymnastiksalen har krympt ihop till ett minimum.

Allt detta ha de ämbetsverk, som närmast haft att sysselsätta sig med denna fråga, ansett sig av nödläget tvingade att acceptera, om det också skett med svidande hjärta. Jag kan omnämna, för att på denna punkt något kom-

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)
plettera vad ecklesiastikministern här anförde, att rektorn vid dövstumskolan i Härnösand, då han fick kännedom om det utarbetade förslaget, satte sig i förbindelse med mig för att meddela, att han ansåg de föreslagna försämringarna så väsentliga, att han ifrågasatte, om det överhuvud taget var lämpligt att bygga nu och om man inte borde nöja sig med de utdömda lokalerna ännu någon tid och avvakta bättre tider för att då få mer ändamålsenliga byggnader till stånd. Jag avrådde honom emellertid bestämt därifrån, då man med hänsyn till tidsläget inte kunde göra några uttalanden om när förhållandena skulle kunna anses ha ljusnat så att man kunde ha möjlighet att få bygget lyckligt i hamn. Jag ansåg att det var bättre att söka nå ett positivt resultat nu. Jag leddes i denna åsikt av det förhållandet, att det, när läget så småningom i ekonomiskt avseende kommer att ljusna, skall finnas möjlighet att på olika områden komplettera den byggnad, varom nu beslut skall fattas.

I vissa avseenden binder man sig emellertid för en icke önskvärd standard, om man accepterar förslaget i föreliggande skick, och det är i fråga om bostäderna för eleverna. Det är klart att statsrådet Wigforss har rätt, då han säger, att jämfört med vad som nu finns blir det också genom detta förslag en faktisk standardförbättring. De nuvarande lokalerna äro ju utdömda. De började byggas 1894 av landstingen, och nog skulle det väl vara underligt om svenska staten nu, då den planerar ett bygge av detta slag, skulle krypa under den standard, som landstingen i början av 1890-talet ansågo sig kunna bjuda de elever det här gäller.

Jag har alltså, som jag nämnde, på en punkt icke kunnat ansluta mig till den ståndpunkt, som ecklesiastikministern här intagit, och det är i vad det gäller elevbostäderna. Och orsaken är, att dessa bostäder icke senare kunna ändras utan att det medför väsentliga kostnader för statsverket. Bygger man nu och binder sig för en alltför låg standard, är jag övertygad om, såvitt vårt folk får behålla sin frihet och vår levnadsstandard icke kommer att sjunka ytterligt starkt, att man om några år med förvåning kommer att se på denna institution, där man har en bostadsstandard, som jag inte tror att det finns motsvarighet till i några liknande nybyggda statliga institutioner. Statsrådet Wigforss förklarade visserligen att man i fråga om något skyddshem skulle ha bundit sig för elevrum av denna storlek. Men då bör man erinra om att dessa rum voro normalt avsedda för tre elever, även om det ansågs att de också skulle kunna rymma fyra. Dessutom var det fråga om en korrektionsanstalt, där alltså vanartade barn under några år skola ha sin bostad, medan det i här föreliggande fall är fråga om barn, som genom sin dövhet äro sorgligt vanlottade och som därigenom ofta ha stora svårigheter att kunna få kontakt med den omgivande verkligheten.

Eftersom min ärade vän på Kalmarbanken nyss förklarade att han ansåg det kvadratutrymme, som här var ifrågasatt, om icke lyxbetonat så dock mycket tillräckligt, vill jag för att något komplettera hans framställning ytterligare belysa denna sak med några få ord. Jag har här ritningarna över förslaget, och det visar sig, att om man i dessa rum inritar den plats, som behövs för sängutrymmet, får man ett ytterligt minimalt utrymme över. Rummen äro avsedda för fyra sängar och ett bord med tillhörande fyra stolar, placerat vid fönstret. Det återstår sedan ett utrymme på mellan 8 och 10 kvadratmeter att dela för fyra stycken elever.

Under debatten har det gjorts jämförelser med de utrymmen, som de värnpliktiga ha i sina sovrum. Denna jämförelse finner jag vara ganska missvisande. De elever det här gäller skola ju ha möjlighet att åtminstone under någon tid på dagen också vistas i sovrummet. Gällde det, som förhållandet

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

är för de värnpliktiga, att uppehålla sig i sovsalarna endast under själva natten, skulle den synpunkt, som både statsrådet Bagge och herr Mannerskantz framfört om att kubikutrymmet dock kan anses tillräckligt, kunna vara av avgörande betydelse. Men som jag nämnde måste vid denna skola sovrummen i viss utsträckning utnyttjas under dagarna. Det förhåller sig nämligen så, att de nedskärningar i fråga om utrymmena, som byggnadsutredningen åstadkommit, även gälla dagrummen. Dessa äro beräknade till 60 kvadratmeter. Om alla eleverna samtidigt vistas i dessa rum, skulle vart och ett rymma 60 elever. Det blir alltså så trångt i dessa dagrum, att det praktiskt taget är omöjligt att ha dem som gemensamma sällskapsrum för alla eleverna.

Jag vill också understryka, att det på detta område icke endast är skolöverstyrelsen, som med en viss energi sökt förfäktat den uppfattning, som jag här givit uttryck åt. Samma synpunkt har i minst lika hög grad framhållits av byggnadsstyrelsen. Jag hörde nyss någon här i kammaren privat till mig säga en sak, som jag förmodar i agitationen man och man emellan utnyttjats, nämligen att detta i någon mån skulle bero på att arkitekterna hade stort inflytande i byggnadsstyrelsen och att de hade ett rent ekonomiskt intresse av att byggnaden gjordes större. Jag vill då, eftersom jag själv varit med om att handlägga denna fråga, mycket bestämt säga ifrån, att jag finner detta vara ett otillständigt tal. Det förhåller sig inte alls så att oppositionen mot denna detalj i byggnadsutredningens förslag rörande denna byggnad utgått från arkitekthåll, utan det är byggnadsstyrelsens chef, den av alla i denna kammare väl kände och uppskattade generaldirektör Leo, som personligen intresserat sig för denna sak och som redan innan frågan blivit föredragen i byggnadsstyrelsen satte sig i förbindelse med den, som föredragit ärendet i skolöverstyrelsen, och mycket noga informerade sig om detaljerna och mycket bestämt reagerade mot vad som föreslagits i fråga om elevrummen.

Till sist vill jag, gentemot vad finansministern före middagsrasten framhöll, påpeka att den jämförelse han gjorde mellan förhållandena för dessa barn och många normala barn, som bo i hem i små omständigheter och som inte skulle ha större bostadsutrymme till förfogande, visserligen kan låta bestickande men i och för sig icke är riktig. De barn, som ha ett föräldrahem att växa upp i och som omhändertas av sina föräldrar och som dessutom äro normalt utrustade i andligt och lekamligt avseende, äro gynnade i jämförelse med den kategori barn det här är fråga om. De förra ha en helt annan möjlighet, även om det sker i ekonomiskt sett små förhållanden, att leva en lycklig ungdomstid än de stackars barn det här gäller. Dessa barn få från sju- eller åttaårsåldern under åtta år av sitt liv ryckas loss från sina föräldrar och sättas i dessa skolor. Och därefter få de tre eller fyra år åtnjuta undervisning i yrkesbestämda fortsättningsskolor, också dessa senare internat. Under sådana förhållanden tycker jag verkligen att den svenska riksdagen trots allt sparsamhetsnit skulle kunna ha råd att kosta på dem det anspråkslösa utrymme, som utskottet här förutsatt.

Jag hörde till min glädje att herr statsrådet Bagge i sitt sista anförande bl. a. underströk, att han med största glädje skulle se, att man gjorde dessa rum något större, och han hänvisade därvid till ett yttrande som han gjort i ett brev, där dessa byggnadsförhållanden äro reglerade. Läger man till den sats, som han själv tillade, att denna utvidgning av rummen skall ske inom den fixerade kostnadsramen, alltså utan att byggnaden får bli dyrare, förefaller dock det hela att vara ett ganska besvärligt problem. Ty som vi nyss hört av kommunikationsministern ha byggnadskostnaderna väsentligt stegrats. Det blir ett svårlöst problem att åstadkomma större bostadsrum och

Anslag till byggnadsarbeten vid dövtumskolorna. (Forts.)

ändå hålla sig inom den givna kostnadsramen. Jag tar emellertid för givet, att herr statsrådet menade allvar, då han sade sig med största glädje se, att man kunde göra dessa rum något större, och jag vill därför hoppas, att han med stor inre tillfredsställelse skall finna sig i att riksdagen beviljar även de erforderliga medlen för att tillmötesgå denna hans önskan.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Linderot: Herr talman! Jag åhörde till en början denna debatt i den bestämda och för kammarens ledamöter säkerligen sympatiska föresatsen att inte taga ordet. Men när man lyssnat till vad som sagts, fordrades det en sådan osedvanlig själsstyrka att inte begära ordet, att det visade sig att jag inte var i besittning av densamma.

Jag har alltså begärt ordet framför allt för att fråga herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, om det verkligen blir en katastrof för den civila byggnadsutredningen, för den händelse första kammaren i detta fall beslutar att i stället för att spara 780,000 kronor endast spara 715,000. Om så är fallet, måste jag fråga: på vilka grunder har man fotat hela denna civila byggnadsutredning? Har man gjort det så, enligt det föredragande statsrådets mening, då den kom till, att när den civila byggnadsutredningen förklarar, att fyra dövtumma barn skola sova i ett rum med 18 kvadratmeters golvyta, så måste också riksdagen besluta att de skola sova på 18 kvadratmeters golvyta, och om riksdagen beslutar, att det skall vara 24 kvadratmeter, så spricker hela idén med att spara pengar genom den civila byggnadsutredningens försorg?

Jag har i sak inte mycket att säga, ty vad herr Pauli här anfört var så ovederläggligt, att jag inte förstår att man kan behöva göra några ytterligare utläggningar. Men det är klart, och så mycket kunna vi väl räkna ut i huvudet, att det är för litet med 18 kvadratmeters golvyta i dessa rum. Hur man än trolar med kubik och kvadrat, är det också klart, att för att göra denna futtiga besparing skola dessa olyckliga dövtumma barn under årtal av sin skoltid behöva kilas in i, enligt vad alla erkänna, för små elevrum.

Jag reagerar också mänskligt och spontant mot det resonemang, som fördes från statsrådet Bagges sida, där man faktiskt beflitar sig om att ge riksdagen den föreställningen, att om för dessa relativt fåtaliga dövtumma barn en golvyta i rummen på 24 kvadratmeter ställdes till förfogande i stället för 18, så har det inträffat något slags finansiell katastrof för den svenska folkhushållningen. Det kan jag inte begripa. Det måste ligga någonting bakom detta, som inte vanliga ledamöter här i kammaren förstå. Kanske är det just det, som herr Wagnsson berörde och som jag också hört, att det egentligen här står en kamp för vissa arkitektintressen. Jag vet det inte, och det intresserar mig inte heller vad möjligen en del arkitekter där nere i kungl. byggnadsstyrelsen på Hantverkargatan ha för sig. Här skall kammaren taga ståndpunkt till en sakfråga, alldeles oavsett vad arkitekter i kungl. byggnadsstyrelsen eventuellt kunna ha för uppfattning i ena eller andra hänseendet.

Vill man fortsätta att räkna i huvudet och undra, hur mycket det egentligen är vi diskutera om, så finner man att det är 65,000 kronor. En byggnad av detta slag bygges ju inte bara för år 1941. Jag kan inte tänka mig annat än att denna byggnad kommer att hålla i åtminstone 65 år. Och slår man ut de 65,000 kronorna på 65 år, så blir det 1,000 kronor om året. Staten lånar pengar i dag mot fyra procents ränta, och då blir alltså hela merutgiften 40 kronor om året kontant. Det är väl ungefär lika mycket som lyset kostar, medan vi debattera denna sak! Jag tycker inte, att det borde inträffa några katastrofer, om kammaren nu skulle bifalla utskottets förslag.

Anslag till byggnadsarbeten vid dövtumskolorna. (Forts.)

Herr **Bergman**: Herr talman! Det kan måhända tyckas vara föga anledning att nu begära ordet, ty i denna långa diskussion torde väl alla synpunkter på frågan redan fötmligen uttömmade vara behandlade. Eftersom det emellertid i samtliga anföranden från statsrådsbänken särskilt har betonats, att utskottets förslag skulle vara farligt därigenom, att det innebure en prejudicerande betydelse, anser jag i alla fall att det bör tilläggas några ord om den sidan av saken, innan vi avsluta debatten.

Hade det varit så, att denna sak haft prejudicerande betydelse, d. v. s. om meningen varit att desavouera regeringens lofvärda besparingsverksamhet när det gäller offentliga byggnader, så hade det varit fullkomligt omöjligt — det tror jag mig med säkerhet kunna påstå — att få 22 av statsutskottets 24 medlemmar med på saken. Denna stora majoritet skär igenom alla partigränser — vi ha nyss hört även en framstående medlem av bondeförbundet, som ju åtnjuter ett stadgat anseende för starkt sparsamhetsintresse, uttala sig för utskottsmajoritetens förslag. När alltså denna ovanligt stora majoritet har kunnat ena sig om utskottsförslaget, så förstår man att det icke kan ha varit möjligt att man velat lägga in något prejudikat i detta fall. Här föreligger i stället ett alldeles speciellt och säreget undantagsfall. Det gäller dessa olyckliga abnorma barn, vilka under åtta år av sin ungdomstid skola bo i de rum, vilkas alltför tränga utrymme påtalats. Det är av sociala hänsyn gent emot dem, som utskottet fattat sitt beslut i denna detaljpunkt, och inte alls för att på något sätt inskrida mot kloka och välbetänkta besparingsåtgärder. Verkligt massiva besparingar ha ju, såsom här många gånger påpekats, enhälligt accepterats i mycket stor utsträckning just i avseende på denna byggnadskostnad. Endast i en enda ekonomiskt föga betydande punkt, nämligen i den som diskussionen gäller, och vilken har uteslutande social motivering, har någon meningsskiljaktighet yppat sig, dock så att den vida övervägande majoriteten står bakom utskottsförslaget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre **De Geer**: Herr talman! Jag måste bekänna att jag i likhet med herr Linderot icke haft själsstyrka nog att avstå från att yttra mig, innan denna debatt avslutas. Då jag var med om denna frågas behandling i statsutskottet, hade jag väl aldrig kunnat drömma om att frågan om 18 eller 21 kvadratmeters golvyta skulle kunna väcka en sådan storm i bägge kamrarna. Och jag har icke av den förda debatten på något sätt kunnat finna bevisat, att det icke kan anses ganska väl motiverat med det utrymme på 21 kvadratmeter, som utskottet stannat för.

Det var emellertid inte för att säga detta, som jag har begärt ordet, herr talman. Jag vill framhålla, att det är en ganska häpnadsväckande slutsats, som man kommer till i oppositionen mot utskottets förslag. Man skulle genom att gå med på de 21 kvadratmeterna och de 65.000 kronor, som eventuellt skulle uppstå i merkostnader, på något sätt åstadkomma ett prejudikat, som skulle bli så avskräckande för den nämnd, som så mycket talats om i dag, att denna skulle alldeles »tappa sugen» i sitt fortsatta besparingsarbete. Det är för mig alldeles omöjligt att tro, att denna besparingsnämnd eller regeringen eller någon annan bland statsakterna skulle fästa ett så oerhört stort avseende vid en sådan detalj som denna, att man därigenom skulle gå ifrån den föresats, som väl alla nu äro besjälade av, att igångsätta ett verkligt kraftigt besparingsarbete. Ingen har visat sig annat än synnerligen tacksam över att nämnden i detta fall kunnat föreslå nedprutningar med 780.000 kronor, och jag är övertygad om att riksdagen också i fortsättningen, sådant som tidsläget är, kommer att gå med på förslag, som medföra verkliga besparingar.

Anslag till byggnadsarbeten vid dövtumskolorna. (Forts.)

Jag menar alltså, herr talman, att jag inte kan förstå talet om att det skulle ha någon större betydelse i avskräckande riktning för besparingssträvanden, om man ginge med på statsutskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag tillhör också dem, som vilja uttala förvåning över att detta ärende, med de små proportioner, som det ändå synes ha, kunnat åstadkomma en så ofantligt vidlyftig debatt. Jag förstår inte heller att herrar statsråd lägga ned ett så kolossalt arbete på att övertyga kammaren om att den ovillkorligen måste taga vad regeringen här föreslagit. Man talar ju i detta statsutskottets utlåtande så vänligt till förmån för Kungl. Maj:ts uppfattning, att jag tycker att det kunde ha varit ganska onödigt att föra en så lång strid om denna sak, och jag måste kalla det för en strid, emedan man så starkt poängterar, att det är nödvändigt att skydda just det förslag, som framförts av den speciella utredningskommittén. Jag vill dock påminna om att samma statsråd glömma bort den permanenta sakkunskap i byggnadsfrågor, som vi ha här i landet, nämligen byggnadsstyrelsen. Det kanske kommer en dag, när några årtionden ha gått och man tittar på detta skolhus, då man måste fråga sig vem det egentligen var, som kunde driva sin mening så hårt, att man kunde förmås att bygga på sätt som skedde. Då får man svara, att en tillfällig utredningskommitté, som var till finnandes, tillmättes en sådan kolossalt avgörande betydelse, att byggnadsstyrelsens ord intet hade att betyda. Statsutskottets ord hade heller ingenting att betyda.

Jag tycker att detta är att driva en sak på tok för långt. Jag vill så mycket hellre ge uttryck för denna mening, då det gäller en byggnad, som skall göra tjänst som en skolbyggnad i många årtionden framåt. Det är ändå skäl i att överväga, huruvida man här, trots allt behov av sparsamhet, kan gå ned till ett minimum av vad man vill rekommendera, när det gäller utrymmena i de enskilda hemmen. Det är väl ändå inte många som skulle vilja föra det språk, som nyss hördes från herr Mannerskantz' bänk där uppe vid väggen. Han drog upp en jämförelse med hur det är i de enskilda hemmen och började till och med tala om att man skulle kunna ha dubbelsängar för dessa barn, att man skulle kunna, som det heter, »lägga dem på hyllor». Jag tänkte på den tid, då jag själv växte upp i ett fattigt hem. Vi voro många i det hemmet, och vi hade små, små utrymmen. Jag vill nästan gråta i dag, när jag ser ett fotografi från en sådan stuga. Jag skulle vilja säga till herr Mannerskantz: riksdagen är inte i färd med att fatta beslut om att bygga en fastighet av sådan typ som en statarstuga från gammal tid, utan det är frågan om att bygga en skola för nutid och framtid.

Jag tycker alltså, mina herrar, att man kan biträda vad statsutskottet här föreslagit, nämligen en hemställan till Kungl. Maj:t att vara vänlig och pröva den här saken en gång till. Finner Kungl. Maj:t skäl föreligga att tillmötesgå önskemålet att göra elevrummen litet större, så kan man få göra det, även om man därvid inte kan hålla sig inom den begränsade kostnadsram, som det nu varit fråga om. En sådan vädjan från statsutskottets sida anser jag kan få gå fram till Kungl. Maj:t, åtminstone kommer jag för min del att gärna söka befordra den.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid punkten anförda reservationen;

Anslag till byggnadsarbeten vid dövstumskolorna. (Forts.)

och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustavson, John*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25 punkten 17 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid punkten anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 44.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Avlöningar till statsråden utan departement m. m.; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till inköp för telegrafverkets räkning av tomter i Lidingö.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om tilläggspension åt förre stenografen hos första kammaren J. H. Wallin;

nr 4, i anledning av väckta motioner om pension åt förre portvakten hos riksdagen E. A. Holmström; och

nr 5, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt eldaren i riksdagens hus Johan Anton Olssons änka Anna Kristina Olsson.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. justitie- och militieombudsmännens löneförhållanden m. m. Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag i fråga om löne- och pensionsförhållandena för riksdagens justitie- och militieombudsmän m. m.

Med föranledande av ett av delegerade för riksdagens verk i skrivelse till bankoutskottet den 16 december 1940 framlagt förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte med tillämpning från och med den 1 juli 1941,

1) godkänna vid utlåtandet såsom bilaga 1 fogat förslag till ändrad lydelse av 1 § 1 mom. samt till ny 50 a § i avlöningsreglementet för ordinarie tjänstemän vid riksdagens verk (avlöningsreglementet för riksdagens verk) ävensom till ändringar i den vid avlöningsreglementet fogade tjänsteförteckningen;

2) godkänna vid utlåtandet såsom bilaga 2 fogat förslag till ändrad lydelse av 1 och 25 §§ i tjänstepensionsreglementet för riksdagens verk.

Herr Branting: Herr talman! Jag vill tillåta mig säga några ord angående 50 a § i det föreliggande avlöningsreglementet. Där skall nu inskrivas beträffande justitieombudsmannen och militieombudsmannen, att »ombudsman ej må under sin ämbets tid utöva tjänst, uppdrag eller befattning, som enligt vad därom är föreskrivet icke må förenas med justitieråds- eller regeringsrådsämbete». En i sak motsvarande bestämmelse finnes redan nu i gällande instruktioner för J. O. och M. O. Dessa instruktioner ligga för närvarande under behandling av första lagutskottet med anledning av framkommet förslag om ny instruktion för J. O. och M. O. I dessa nya instruktioner har den nu ifrågasvarande bestämmelsen strukits och, som herrarna se, härmed överförts till avlöningsreglementet.

Angående denna åtgärd att överföra ifrågasvarande bestämmelse från instruktionen till avlöningsreglementet kan det måhända yppas delade meningar. Det rör sig ju här inte bara om en avlöningsfråga utan om en principiell fråga av stor räckvidd, nämligen huruvida justitie- och militieombudsmännen må hava annan befattning och eventuellt andra inkomster än dem, som härflyta från deras ämbeten. Jag har begärt ordet, herr talman, när jag tror mig kunna påstå, att man i första lagutskottet fäster stort avseende vid denna fråga. Vi torde vara överens om att vilja tolka bestämmelsen i det nya avlöningsreglementet så, att J. O. och M. O. överhuvud taget icke under sin ämbets tid må utöva eller inneha någon enskild tjänst med därifrån härflytande inkomster. Man måste självklart förutsätta beträffande riksdagens bägge ombudsmän, att de stå så fullständigt fria och oberoende, att inte ens skuggan av någon misstanke skulle kunna falla på dem för obehörig påverkan från något håll.

Med denna kommentar till det nya avlöningsreglementet, herr talman, har jag intet annat yrkande än om bifall till bankoutskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Ang. militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

I detta utlåtande hade utskottet för riksdagen anmält, att vid den granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning, som utskottet grundlagsenligt förehåft, någon anledning till anmärkning icke förekommit.

Herr **Brandt**: Herr talman! Bland dem, som varit i tillfälle att läsa militieombudsmannens berättelse eller eljest ha tagit del av hans ämbetsförvaltning, finns det säkert bara en mening därom, att militieombudsmannen på ett utmärkt sätt har fullgjort sitt ansvarsfulla och grannliga värv.

Det är emellertid ett par ärenden bland de många, som under 1940 handlagts av M. O., vilka tilldra sig en särskild uppmärksamhet på grund av vissa omständigheter, som äro förknippade med desamma. Det förhåller sig nämligen så, att en betydelsefull principfråga därigenom aktualiseras, nämligen frågan huruvida riksdagens speciella förtroendemän, J. O. och M. O., äro fullkomligt självständiga i sin ämbetsförvaltning eller om de ha att ta hänsyn till regeringens uppfattning i någon fråga, som kan ha dragits även inför regeringen.

Nu vet jag mycket väl att det kan hända, att detta spörsmål i annan ordning eller i annat sammanhang kan komma inför riksdagen, men jag är inte fullkomligt övertygad därom. Då jag inte medverkat till att den här föreliggande anmälan till riksdagen från lagutskottet har framkommit utan den ringaste erinran, så har jag velat ta det säkra före det osäkra och fästa riksdagens uppmärksamhet på ifrågavarande spörsmål.

I ett par fall, kanske i flera men åtminstone i två fall, som jag känner till, har nämligen M. O. — det låter antagligen ganska otroligt för många riksdagsmän här — helt enkelt avskrivit mål, som varit anhängiga hos honom, bara därför att vederbörande departementschef, som också haft anledning att ta befattning med samma ärenden, för sin del kommit till den uppfattningen, att de klagomål det var fråga om inte förtjänade avseende, och därför utan åtgärd lagt ärendena till handlingarna. På den grund har M. O. avstått från att fullfölja målen. Ja, det är faktiskt så, mina herrar. Och hade det inte varit så, hade jag inte tagit det djärva steget, emot vissa avrådanden, att dra fram saken här i riksdagen. Jag upprepar, att saken måhända kommer före ännu en gång, och visste jag det med visshet, skulle jag vänta. Om jag själv suttit på den avdelning, som granskat militieombudsmannens förvaltning, och sedan i första lagutskottet in pleno, skulle jag ha reserverat mig emot beslutet att utan ett ord om dessa saker anmäla berättelsen. Och detta, jag upprepar det, trots att det råder endast en mening därom: att den man, som för närvarande innehaver detta höga ämbete, på ett utmärkt sätt fullgjort sin ansvarsfulla uppgift under fjolåret 1940, som var ett mycket svårt år även för M. O., då hans arbetsbörda var både större och kvalitativt kanske mera tyngande än eljest. Men icke desto mindre måste jag anse det nödvändigt att denna fråga — därtill i det rätta sammanhanget, och detta är det rätta sammanhanget — kommer inför riksdagen. Andra må ha en annan uppfattning. Då jag inte kan belysa frågan utan att också i någon mån gå in på själva målen, skall jag nu göra detta.

Det första ärendet gäller en anmälan från 88 värnpliktiga sjömän vid kustflottan, som av chefer för kustflottan berövats sin första maj-ledighet 1940. De anmälde detta för M. O., och samtidigt skickade de in en duplett av anmälningsskriften till försvarsdepartementet. De säga, dessa 88 man, att chefen för kustflottan visat uppenbart trots mot regeringens föreskrifter, då han kommenderat dem att arbeta på första maj, när allt annat folk var ledigt.

Ang. militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

Ty på morgonen denna första maj upplästes en order för de värnpliktiga, författad av chefen för kustflottan och så lydande: »Då Sveriges folk i dag demonstrerar sin enhälliga vilja till landets försvar, så visar kungl. flottan samma vilja i handling genom att bedriva övningar.» Det kan förtjäna att här omnämnas, att de åttioåtta sjömännen ingalunda bedrovo några övningar till landets försvar. De sysselsattes med renhållningsarbete, med mönjemålning och reparationsarbeten. Var och en, som står utanför militärens krets, begriper mycket väl, hur det hela hänger ihop.

Men alltnog: eftersom en duplett av denna anmälan till M. O. också kom inför försvarsministern, gjorde denne en utredning i ärendet. Utredningen resulterade i att försvarsministern lade klagoskriften till handlingarna utan åtgärd. Men nu är att märka, att M. O. å akten har skrivit följande: »Sedan jag inhämtat...» — och så kommer detta, att en liknande klagoskrift är ingiven till försvarsministern och att han efter utredning funnit, att det inte förelåg anledning till någon åtgärd — »...så avskriver jag härmed målet.» Punkt och slut.

Det andra målet gäller en värnpliktig från handelsflottans befäl, kapten eller styrman, som varit utkallad alltifrån början av stormaktskriget år 1939. Han inkom med en anmälan till M. O., och jag vill redan här nämna, att han inte gjorde samma fel som de 88, som ingåvo en likalydande skrift till försvarsministern, utan han ingav skriften endast till M. O. Däri fäster han M. O:s uppmärksamhet på att en kapten vid flottan i ett föredrag inför dessa värnpliktiga — som kallats att åhöra föredraget på tjänstetid, kommenderats dit på vanligt sätt, såsom ju alltid sker i det militära — gjort en hel del olämpliga uttalanden. Han pratade en massa saker om Versaillesfreden såsom skulden till världskriget m. m., som man kan ha olika meningar om. Jag fäster mig inte härvid. Men bland annat sade han också, att statsmakterna under långliga tider försummat flottan, och »om det nu är så» — han vände sig till dessa unga värnpliktiga kaptener och styrmän — att ni tycker, att er beklädnadsutrustning inte är så god, så är skulden därtill helt enkelt att staten har tagit och lånat de medel, som voro anslagna till er beklädnad, för att klara upp Kreugerkraschen, och trots upprepade påminnelser ha vi inte fått igen de pengarna.» Detta är ju både barnsligt och barockt. Ty det är uppenbart, att saken inte kan ligga så till, och anmälaren tycker med rätta att det är litet underligt att värnpliktiga kommenderas att lyssna till dylika politiska funderingar.

I infortrat yttrande medger kaptenen, att han fällt det citerade yttrandet, men att han endast besjälades av en önskan att stärka vederbörandes fosterlandskärlek och lojalitet till riksledningen. Till detta anmärker anmälaren alldeles riktigt, att det är mycket underligt att vilja stärka lojaliteten genom att kritisera riksdag och regering på detta sätt.

Men det allvarliga här — fränsett principfrågan, som jag strax återvänder till — är att chefen för Ålandshavseskadern, en kommandör, vars yttrande också inhämtats, helt enkelt säger: »Jag kan inte finna att föredragshållaren sagt något olämpligt inför ungdomarna». Jag citerar ordagrant, ty jag kan frasen utantill: »Fakta borde inte förtigas, och att föredragshållaren bland dessa fakta också angav vissa karakteristiska drag i den svenska demokratiska statsförfattningen, anser jag endast ha varit en lämplig påminnelse till självrannsakan». Yttrandet är verkligen ganska chockerande. Det skulle ha varit bra roligt att få besked om hur det egentligen förhåller sig med denna sak.

Men nog härom. Ärendet avslutas därmed, att M. O. antecknar å akten, att han hos marinens kommandoexpedition inhämtat, att försvarsministern ge-

Ang. militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)

nom en tidning fått reda på denna affär och själv låtit anställa undersökning, samt att han kommit till det resultatet, att klagomålet skulle läggas till handlingarna utan någon åtgärd. Så tillfogar M. O. följande ord: »Med hänsyn härtill anser jag mig icke böra vidtaga någon ytterligare åtgärd i ärendet.» Så avskrivs det. Man får således inte veta, vilken ställning M. O. skulle ha intagit, om han inte blivit förekommen av försvarsministern.

För att nu ingen skall missförstå vare sig motiven till vad jag säger eller vad jag säger, vill jag erinra därom, att jag inte har den ringaste kritik att rikta mot försvarsministern. Jag tycker verkligen att försvarsministern, särskilt när jag tänker på tiden kring första maj i fjol, hade så många och stora bekymmer omkring sig, att han kunde vara befriad från sådana petitesseer som disciplinmål och dylikt. Vad jag vänder mig mot är att riksdagens — observera: riksdagens — militieombudsman, med hänsyn till att försvarsministern för sin del avskrivit målet utan åtgärd, inte anser sig böra vidta ytterligare åtgärder för att fortsätta utredningen. I den förra frågan förekom ju ingen utredning alls. Det var bara en anmälan från de 88 jämte en anteckning om att försvarsministern fattat sin ståndpunkt, och därmed avskrevs målet. I det andra ärendet hade M. O:s utredning visserligen gått litet längre, men det slutade i alla fall på samma sätt.

Regeringsmedlemmarna äro naturligtvis mera politiskt betonade än militieombudsmannen. Det ha de ju också rätt att vara. Då kan det väl tänkas, att det kan finnas skäl för försvarsministern — eller, ifall det gäller J. O:s relationer till andra departementschefer, för dessa andra — att för sin del lämna ett klagomål utan åtgärd. Men M. O. och J. O. kunna inte och böra inte utan egen prövning ta ståndpunkt. Ätminstone tycker jag så, men jag har kanske fel? Det kan vara roligt att få höra. Och med all respekt för militieombudsmannens ämbetsmannagärning under 1940 tycker jag att första lagutskottet skulle ha upptagit frågan i dess rätta sammanhang. Jag inser nog, att frågan kan vara ömtålig. Det är många frågor, som äro ömtåliga, men man får inte dra sig för att vidröra dem ändå, om det är nödvändigt. Här anser jag verkligen att det är nödvändigt.

Det är klart, att M. O:s förhållande här har varit känsligt. Man kan ju tänka ut tanken, att M. O. ansett — och man får nog den uppfattningen, att han i grund och botten har den meningen — att han borde ha vidtagit någon åtgärd. Det hade inte nödvändigt behövt bli åtal. Det kan ju tänkas, att han hade låtit det stanna vid en admonition, att han låtit vid saken bero med påpekande att vederbörande handlat oriktigt och olämpligt. Man får alltså den uppfattningen, att M. O:s inställning varit, att något borde göras, men att han på grund av att försvarsministern så att säga prejudicerat målen ansett sig inte böra göra något. Är denna uppfattning riktig, så menar jag att det också är riktigt, att man i riksdagen erinrar om att M. O:s handlingssätt varit felaktigt. Hur vanskligt förhållandet än kan vara, får inte M. O., synes det mig, ta sådan hänsyn som skett. Han använder själv just uttrycket »med hänsyn härtill . . .»

Man måste också beklaga — den tanken faller mig in just nu — att det inte blev lite grundligare utredning i det ena målet. Jag åsyftar den där kaptenens påstående, att staten skulle ha tagit pengar från det anslag, som varit avsett för värnpliktigas beklädnad, för att klara upp Kreugerkraschen. Ett sådant påstående må vara barnsligt och barockt, men då det har upprepats inför så många ungdomar och godtagits av chefen för Ålandshavseskadern, borde dess sanningshalt undersökas. Jag kan inte komma ifrån att det helt enkelt är falskt och lögnaktigt — för att använda de adekvata orden. Och då skall detta ordentligt sägas ifrån till de bögge officerarna. Men skulle påståendet mot all

Ang. militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)
förmödan vara riktigt, kan det enligt min mening i alla fall inte vara lämpligt att militärbefäl för sådant tal inför värnpliktig ungdom.

Denna principfråga är nu anledningen till att jag har djärvts föra fram dessa saker redan i dag. Jag beklagar att tiden är så långt framskriden. Jag hade trott, att man skulle komma igenom föredragningslistan så snart, att det inte behövt bli kvällsplenum, och då skulle jag gärna ha avfärdat frågan på några minuter. Men när nu så många syndat på nåden riktigt kraftigt, tyckte jag att jag kunde få dra fram frågan i hela dess vidd. Om så skulle vara, att frågan i något annat sammanhang ånyo kommer före, kan det ju inte skada att de ledamöter av riksdagen, som äro här närvarande i kväll, ha blivit något insatta i den.

Jag vill gärna medge, att de ifrågavarande ärendena i sig själva äro ganska bagatellartade, och jag upprepar att Kungl. Maj:ts, eller rättare försvarsministerns åtgärd egentligen synes mig ganska naturlig. Men jag kan inte finna det riktigt att M. O., med den ställning han intar till riksdagen, tillåtit sig att intaga den ståndpunkt, som han gjort. Detta vare sagt utan att jag i minsta mån vill minska den berömmelse M. O. förtjänar och åt vilken jag har givit uttryck i början av detta anförande.

Herr Schlyter: Herr talman! Den av herr Brandt berörda frågan har varit föremål för en mycket ingående diskussion i första lagutskottet. På enhällig hemställan av den avdelning som granskat militieombudsmannens ämbetsförvaltning, har emellertid utskottet beslutat att icke framställa någon anmärkning mot militieombudsmannen. Samtidigt hemställde likväl avdelningen, att frågan principiellt skulle upptagas i samband med instruktionen för militieombudsmannen. Frågan om instruktionen för M. O. har slutbehandlats inom utskottet, och det återstår endast att justera utlåtandet. Jag har här i min hand ett utkast till utskottets utlåtande, och i detta utkast behandlas den fråga, som herr Brandt här upptagit.

Eftersom herr Brandt icke framställde något yrkande om anmärkning mot militieombudsmannen, ber jag, herr talman, att få hemställa, att kammaren ville uppskjuta diskussionen i detta ämne till dess lagutskottets utlåtande ligger på kammarens bord.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades ifrågavarande utlåtande till handlingarna.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i övergångsbestämmelsen till lagen den 24 september 1931 (nr 327) om ändring i vissa delar av strafflagen, m. m.; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 9 april 1937 (nr 118) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om åtgärder för effektivare utnyttjande av arbetstiden för befattningshavare i statens tjänst, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m.

Om ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 127, hade herr *Linderot* föreslagit, att riksdagen skulle besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en så ändrad sammansättning av livsmedelskommissionen, industrikommissionen, bränslekommissionen, handelskommissionen och priskontrollnämnden samt av dess rådgivande organ, att de till sin sociala sammansättning komme att avspegla den sociala sammansättningen hos det folk, vars försörjningsfrågor dessa organ hade att avgöra; dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att de centrala krisorgan, som sorterade under folkhushållningsdepartementet, måtte åläggas att i månatliga berättelser redogöra för sin verksamhet och över sina beslut samt att riksdagen måtte lämnas tillfälle att ta ställning till dessa berättelser.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Linderot: Herr talman! Jag skall göra pinan mycket kort. Jag tillät mig i november månad att i en interpellation till herr statsministern fråga, om det inte skulle kunna anses lämpligt, att de krisorgan, som av regeringen tillsatts, finge vissa andra instruktioner och möjligen också en viss annan sammansättning än de vid det tillfället hade. Såväl sammansättningen som arbetsmetoderna i dessa krisorgan äro ungefär desamma nu som de voro då. Det meddelades då från regeringen genom herr statsministern, att man ansåg krisorganens sammansättning fullt tillfredsställande, och att ej heller några andra arbetsmetoder inom dessa organ behövde ifrågakomma. Jag måste erinra om detta därför, att den negativa inställning till mina spörsmål, som från regeringens sida då ådagalades, den tyckes i fortsättningen vara den gällande överhuvud taget och även här i riksdagen. Jag har därför tillåtit mig att väcka en motion, där jag bl. a. har framställt frågan huruvida inte regeringen själv borde draga försorg om att få ett mera direkt inflytande på de oerhört viktiga folkhushållningsfrågor, som handläggas av de olika krisorganen.

Jag lovade, att jag skulle göra pinan kort, och jag skall därför ej relatera alla dessa, ty praktiskt taget har varje medborgare i Sverige mer eller mindre livsviktiga ärenden, som dessa krisorgan handlägga, besluta och genomföra åtgärder i fråga om. Men det vet ju varje medlem av kammaren vad livsmedelskommissionen, industrikommissionen, bränslekommissionen, transportkommissionen, priskontrollnämnden o. s. v. ha att göra och vad deras verksamhet i verkligheten betyder för det svenska folket för närvarande, och då har jag påvisat, att i dessa krisorgan egentligen inte representeras de breda folkskikt, som kanske allra mest äro beroende av deras verksamhet, såsom arbetare, arbetarehustrur, små jordbrukare, små företagare o. s. v. Alla dessa stora breda folkgrupper äro praktiskt taget inte på något sätt representerade i krisorganen, vare sig i de beslutande instanserna eller i de s. k. rådgivande instanserna, trots att det är flera hundra människor, som där äro sammanförda såsom dels

Om ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m. (Forts.) beslutande och dels rådgivande i dessa viktiga folknäringsfrågor. Jag hänvisade redan i interpellationen vid urtima riksdagen till att man fattade en hel del tydliga alldeles oöverlagda beslut i t. ex. livsmedelskommissionen, vilka man skulle ha kunnat undvika — jag nämnde då bl. a. margarinflågan — om man haft en annan representation.

Nu har alltså andra tillfälliga utskottet här tagit upp min motion till välvillig granskning och har skrivit flera, flera rader om dessa saker. Jag är naturligtvis mycket tacksam för att utskottet överhuvud taget har skrivit flera rader och inte bara utan vidare tillåtit sig att avstyrka motionen. Jag måste därför säga några ord om de rader, som utskottet här har skrivit.

Ettdera har utskottet missförstått motionen eller också har utskottet inte ansett sig böra behandla motionen sakligt. Jag vill inte yttra mig om vilket som är fallet, men jag har faktiskt i min motion icke påstått, att det skulle saknas sakkunskap inom dessa krisorgan i den begränsade mening, som man lägger in i begreppet sakkunskap. Jag tror exempelvis, att en hel del av de herrar och damer, som finnas i dessa krisorgan, besitta en mycket avsevärd sakkunskap, i varje fall administrativ, och en hel del annan sakkunskap, som behöves i dessa organ. Jag har alltså endast ifrågasatt, att sakkunskapen borde utökas med den sakkunskap, som finnes hos dessa väljande breda folkskikt, som nu inte äro på något sätt representerade i dessa krisorgan. Det är någonting som utskottet alltså har underkänt med bara den hänvisningen, att utskottet kunde icke dela motionärens uppfattning om sakkunskapens representation i krisorganen.

Emellertid hade även i motionen anförts vad jag anser vara det allra viktigaste, nämligen att riksdagen borde få möjlighet att mottaga rapporter om dessa krisorgans verksamhet — dessa organ som praktiskt taget i dag äro avgörande förvaltningsorgan i hela det statliga och samhällsliga livet. De ha faktiskt karaktär av förvaltningsorgan, och då borde det väl vara angeläget, att riksdagen i en sådan kristid med alla dess vanskligheter får rapporter och på något sätt kan taga ståndpunkt till vad krisorganen göra eller underlåta att göra. Jag anser det vara ganska märkvärdigt, att utskottet icke har kunnat dela en sådan uppfattning. Jag påstår inte, att det måste ske i form av månatliga rapporter, som jag förutsatte i motionen, men på ett eller annat sätt skulle utskottet väl ha kunnat utfundera någon metod för att riksdagen från januari månad och fram till maj eller juni, när någon gång den lagtima riksdagen eventuellt avslutas, vid något tillfälle kunde få lov att säga någonting om krisförvaltningen här i detta land. Jag anser, att det hade varit av intresse för riksdagen att inte bara fränsäga sig den ena gången efter den andra den inte bara rättighet utan jag påstår skyldighet, som riksdagen har i egenskap av folkets valda representation, att också bekymra sig om folkets livsfrågor. Det är mer än märkligt, att utskottet ej kunde finna något som helst motiv för att riksdagen borde ha en sådan möjlighet. Jo, säger utskottet, riksdagen får ju reda på det där. Dels kommer det ju bulletiner från informationsstyrelsen, och dels kan man höra på i radion, när cheferna i krisnämnderna hålla tal för oss och tala om allt möjligt smått och gott. Ja, det var ju en väldigt hygglig anvisning, som vi fått från utskottet, att vi få höra på radion och läsa i informationsstyrelsens olika skrifter! Men det var ju inte det motionen handlade om, utan den handlade om huruvida riksdagen skulle ha någon möjlighet att här göra sin mening gällande, och om det säger utskottet: det skall riksdagen inte ha. Jag måste säga, att det är tråkigt, att man inte motiverat det med någonting annat än en hänvisning till riksdagen att sitta och höra på radio, ty det är ju att göra en karikatyr av vad folkets valda representation väl skall vara. Det är absolut att nedsätta riksdagens anseende till den grad, att jag för min

Om ändrad sammansättning av vissa kristidskommissioner m. m. (Forts.) del, som av vissa skäl inte behöver vara så särskilt ömhjärtad om riksdagens anseende, ändå måste hoppas, att allmänheten inte kommer att läsa utskottets utlåtande i denna punkt. Ty då måste den undra vad riksdagsutskottet har för uppfattning och varför egentligen riksdagen är vald här i landet. Det är alltså beklagligt, att utskottet kommit till en sådan ståndpunkt.

Jag skulle kunna hänvisa till åtskilligt annat, men det skall få vara. Bara bränslekommissionens arbete har ju föranlett de högsta kommunala förtroendemännen i Stockholm att göra framställning om att få bryta sig ut ur rikshushållningen i fråga om bränslet och försöka bli en egen republik i fråga om bränsleförsörjningen, oavhängig av svenska statens bränslekommission. Och jag behöver väl bara anföra det för att herr statsministerns tillfredsställelse från december och utskottets från februari skall få en tillräcklig belysning — om man nu kan tala om »belysning» när det är fråga om bränslekommissionens enligt min mening mycket skumma arbete med våra bränslefrågor.

Det är en hel del annat, som hade behövt belysas i en sådan här diskussion, men det är naturligtvis hopplöst att överhuvud taget söka vinna något gehör, och man får tala delvis för att rädda sitt eget samvete. När krisorganen arbeta så, att folkförsörjningsministern enligt dagens tidningar måste infordra besked från livsmedelskommissionen om hur det går till, när de äro ute på provokationsarbete bland livsmedelshandlarna i Uppsala och Stockholm, så kan det väl inte vara så alldeles väl beställt. När krisorganen tillsätta förföriska, mer eller mindre förföriska kvinnor, som gå och tubba och locka våra fläskhandlare till att sälja fläskkotletter för 70 och 80 öre, som de sedan lubba hem till krisnämnden med och få tillbaka sina 70 eller 80 öre, och livsmedelshandlarna sedan få åtal för saken, så måste ju sådana exempel visa, att det faktiskt finnes anledning för den svenska riksdagen att litet intressera sig för huru alla dessa viktiga och avgörande folkförsörjningsfrågor i detta land egentligen skötas.

Jag avstår från varje vidare exempel och ber för min egen del alltså att få uttala mitt synnerliga missnöje med att utskottet ettdera icke velat förstå vad jag föreslagit eller också underlåtit att sakligt behandla de frågor, som jag har ställt, och som ju faktiskt, måste jag säga, inte äro några partifrågor och ingenting ha med partiståndpunkter att göra. Vare sig man är högerman eller kommunist eller socialdemokrat, så är ju detta enkla administrativa frågor och frågor, som framför allt beröra folket, absolut oavsett politiska åskådningar. Och det andra tillfälliga utskottet hade säkerligen gjort riksdagen en större tjänst om det på ett annat sätt hade handlagt denna motion. Då emellertid ett sådant enkelt avstyrkande har skett, så ber jag, herr talman, med vad jag anfört att få yrka bifall till min motion nr 127.

Herr Nordborg: Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till inköp för telegrafverkets räkning av tomter i Lidingö; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Avlöningar till statsråden utan departement m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 27, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 9.45 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
